VM

ZPRÁVY

Vlastivědného muzea v Olomouci

274

1997

společenské vědy

Pokyny pro autory

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci otiskují původní vědecké články a odborné práce přírodovědných i společenskovědních oborů. Dále uveřejňují drobná odborná sdělení z uvedených oborů, recenze, články k jubileím atp.

Přednostně jsou uveřejňovány práce související s programem Vlastivědného muzea v Olomouci.

Úprava rukopisů

Rukopis musí obsahovat (1) nezkrácené jméno a příjmení autora, (2) český název příspěvku a jeho cizojazyčný překlad, (3) text odpovídající ČSN 88 0220 - úprava rukopisu pro sazbu. Příspěvky jsou psány strojem černou páskou po jedné straně kancelářského papíru (ne průklepového) formátu A4 (210 x 297 mm), 30 řádek na stránku s 60 úhozy na řádku. Text začíná 25 - 30 mm od horního okraje a 25 - 30 mm od levého okraje stránky; ukončen je nejméně 15 mm od horního okraje. Titulky, ani žádná jiná slova v textu nepište velkými písmeny. Hierarchii titulků označte na okraji textu (např. T-1, T-2, T-3). Používejte kulaté závorky. Poznámkou „pet" na okraji listu lze navrhnout petitové partie.

Tabulky řaďte za rukopis na zvláštních listech a označte je názvem a vysvětlivkami. Obrazové přílohy je nutno co nejvíce přizpůsobit zrcadlu Zpráv (tj. 165 x 240 mm). Kresby musí být tuší na bílém nebo průsvitném papíru. Síla čar a velikost písmen popisu musí být úměrná předpokládanému zmenšení. Fotografie (jen černobílé) musí být ostré a kontrastní na lesklém papíru. Na zadní straně je označte jménem autora, zkráceným názvem práce a číslem obrázku. Popisky k obrázkům (součást formátu!) jsou přiloženy na zvláštním listu s označením Obr. (fig.) - číslo - název (popř. datum a autor nebo pramen).

Články mohou být zpracovány i na PC AT v prostředí Win Text nebo v Text 602. Nastavení v T 602: vstupní / výstupní kód: LATIN 2, přípona souboru: 602, zobrazovat CR: ano. Text musí být psán bez zarovnávání vpravo, bez ohledu na počet úhozů na řádku. Při zpracovávání tabulek je nutné používat tabelátoru ("Tab" na klávesnici), ne mezerník. K disketě nezapomeňte přiložit vytištěný text, popřípadě poznámky.

Při psaní společenskovědních příspěvků je doporučeno používat poznámek (tj. číslo bez závorky nebo kroužku vysunuté nad řádek).

V přírodních vědách doporučujeme používat jména autora a letopočet v závorce. Základní pravidla citací obsahuje ČSN 01 0197 (Bibliografická citace). Seznam literatury obsahuje jen citované práce. Je-li tomu jinak, je nutno tuto skutečnost výslovně uvést.

U původních prací připojte cizojazyčný souhrn, který informuje o obsahu práce a nových poznatcích. Připojte jej v některé ze světových řečí u všech článků, které mohou mít význam pro zahraniční čtenáře, neboť Zprávy VMO jsou odebírány i v cizině.

Po dohodě s redakcí je možno přijmout i celý cizojazyčný příspěvek s českým souhrnem.

Na konci příspěvku uveďte plnou adresu autora včetně akademických titulů a poštovního směrovacího čísla (4).

Rukopis musí být dodán ve dvou exemplářích.

Zaslané příspěvky jsou projednány v redakční radě. O přijetí článku bude autor vyrozuměn písemně a vydavatel s ním uzavře písemnou smlouvu obsahující podmínky ve smyslu autorského zákona.

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci
č. 274: 1-17, 1997

FALZÁTOR A JEHO PŘÍTEL

K 150. výročí umrtí Antonína Bočka

Zdeněk Fišer

Skutečně s údivem zjišťujeme, kolik významných moravských osobností 19. století dosud postrádá své moderní biografie. K těm šťastnějším patří František Matouš Klácel, Jan Ohéral, František Zach, František Mošner či Leopold Hansmann.[1] Svou hodnotu si v mnohém ponechávají i starší práce o Františku Skopalíkovi a Aloisi Vojtěchu Šemberovi,[2] přestože od jejich vydání uplynulo již půl století. Pomineme-li dílčí časopisecké články, pak by si však stejnou pozornost zasloužili mnozí jiní: brněnský Matěj Mikšíček, jemnický Josef Stanislav Menšík, kroměřížský Jan Kozánek, rusavský Daniel Sloboda a četné další postavy politického, kulturního i hospodářského, českého i německého života na Moravě.

K podobně postiženým, ne však zapomenutým patří také osobnost Antonína Bočka (1802 - 1847), moravského zemského historiografa a archiváře, muže, v jehož nadání, píli a historickou erudici byly vkládány velké naděje. V mnohém je nezklamal, na straně druhé však propadl touze po objevitelské slávě natolik, že se neštítil zařadit do svého stěžejního díla "Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae", svazky I. - V., i četné padělky, jimiž chtěl jednak zvýšit váhu moravských dějin v jejich nejméně známém období, jednak podpořit některé názory či práce vlastní.

I když předmětem tohoto článku není zkoumání toho, co jej k takovému jednání přivedlo,[3] přece jen lze upozornit na dobovou atmosféru, kdy slovanské obyvatelstvo v Čechách a na Moravě začalo objevovat svou národnostní identitu, jejíž starobylost měla být podpořena všemi prostředky. Tak spatřil v Čechách světlo světa Rukopis královédvorský a zelenohorský, za jejichž původce je považován Václav Hanka, tak víře v účelnost "pia fraus", zbožné lži podlehl rovněž Antonín Boček. Snad své sehrálo i to, že byl v roce 1831 jmenován prvním profesorem české řeči a literatury na stavovské akademii v Olomouci. Zatímco dříve se pohyboval spíše v německém prostředí, přičemž národnostně nijak nevystupoval, nyní byl svým postavením tlačen k navázání aktivních kontaktů s představiteli české kultury.

Osobní prezentace, s níž před ostatní národovce předstoupil, vedla u nich k nadšeným ohlasům nad jeho záměry. Plamenně jej povzbudil Jan Pravoslav Koubek (1805 - 1854): *"Nuže směle vpřed, příteli... Zvolil sis krásný a ušlechtilý úkol a jistě ne bez vyšší pomoci... Když Tě spatřil genius Slovanstva tak šlechetně nadšeného, potěšil se nad Tebou a pravil: Chci mu požehnati, neboť tak něžně miluje můj drahý lid. Nechť spatří skryté poklady mého chrámu, nechť plně pocítí mou dobrotu. Harmonicky, sladce plynoucí zvuky slovanské řeči nechť mu kanou od úst jako med. Muso, pospěš si a veď ho na zvolené cestě k šťastnému cíli..."* [4]

Nadšenými slovy nešetřil ani pozdější slovanský patriarcha Jan Kollár (1793 - 1852), jemuž Boček zaslal do Peště dopis plný plánů. Dočkal se na něj neméně vzletné odpovědi: *"Veliké potěšení způsobilo mi přemilé psaní vaše, kterým ste mne prvníkráte poctil. Jáť zajisté každé poznání nového vlastence a Slovana považuji za nejdražší zisk mého života. Vás pak poznávám nejen vůbec jako syna národu našemu milého, ale co více jest, horlivého a učinlivého syna. Duch matky Slávy spočívejž na Vás a zachovejž v neuhaslém roznícení plamen srdce našeho, tak aby cizí modly, kterým jste předtím obětovali, cele v něm zhořely. Toť už k veliké cti a chvále vám slouží, že jste křivou*

cestu, poznavše ji, hned opustili a na pravou se vrátili. Nechte Teuta Teutonům, nenoste vodu do moře. Vy ste Slávy syn, této posvěťte celé své péro, svůj jazyk, svůj život." [5]

Antonín Boček tak nastoupil na cestu, na niž se připravoval vlastně již několik let.[6] Rodák z Bystřice nad Pernštejnem (narozen 20. května 1802) po předchozí průpravě na gymnaziích v Těšíně, ve Znojmě a v Brně a na filozofii v Litomyšli a v Brně, nějakou dobu studoval práva na vídeňské univerzitě. Aniž je dokončil, dal nakrátce přednost učitelské dráze, když v letech 1824 - 1826 působil jako adjunkt na brněnském gymnáziu. Další dva roky strávil v roli vychovatele na zámku v Rožínce u hrabat Mitrovských. Přízeň jednoho z nich, zemského správce a pozdějšího nejvyššího kancléře ve Vídni Antonína Bedřicha hraběte Mitrovského, jej doprovázela v dalších letech. Umožnila mu získat nejprve práci v brněnské guberniální registratuře, kde měl po J. P. Cerronim uspořádat archivy zrušených klášterů. Jeho zásluhou se dostal rovněž do Olomouce, kde pracoval v tamní univerzitní knihovně a od 29. srpna 1831 jako jmenovaný profesor české řeči na stavovské akademii.[7]

To už se již několik let intenzivně věnoval studiu historie. Jeho výsledkem vedle drobných studií byl především záměr postupně shromáždit a vydat všechny listiny či jiný materiál, vztahující se k nejstarším dějinám Moravy. Roku 1836 v Olomouci vyšel první svazek monumentálního "Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae", který autor věnoval moravským stavům. Ti jej přijali a na svém zasedání 28. prosince 1836 vysoce ocenili: *"Stavové uznali v předloženém díle profesora české řeči při olomoucké stavovské akademii, Antonína Bočka, nejúplnější a nejpoučnější sbírku listin pro dějiny Moravy, jaké nemá asi žádná provincie rakouského císařství, a která po každé stránce jeví neúnavnou píli a důmyslnou práci,"* [8]

Boček se svým dílem zavděčil. Nejen pro myšlenku samu shromáždit co nejúplněji pramenný materiál k dějinám Moravy, ale i věnováním - oboje souznělo s tehdy se znovu probouzejícím feudálně stavovským patriotismem. [9]

Konkrétním výsledkem pro Bočka bylo udělení titulu moravského zemského historiografa (od 6. dubna 1837), podpora jeho další práce a přání stavů, aby sepsal dějiny Moravy, což mělo od 3. července 1839 umocnit i jeho jmenování stavovským zemským archivářem.

Požadované úkoly plnil se střídavým štěstím. Celkem výstižně jeho úsilí charakterizoval František Ladislav Rieger v Slovníku naučném z roku 1860: *"Hlavní zásluhy získal si Boček ne tak co plodný spisovatel a tvůrčí duch, ale co soudný, vytrvalý sběratel všeho, co může přispěti k objasnění národního dějepisu, života a jazyka."* [10]

Úspěšně pokračoval především ve sbírání archiválií. Roku 1841 prošel kapitulní a městský archív v Olomouci, roku 1842 pracoval v Uherském Hradišti, Uherském Brodě, ve Valašských Kloboukách, Napajedlích, Kroměříži atd., prakticky každý rok pořádal studijní cesty, financované moravskými stavy. Výsledky svých výzkumů zahrnoval do dalších svazků moravského diplomatáře, jehož 2. díl vyšel v roce 1839, třetí 1841, čtvrtý 1845 a pátý, již po jeho smrti v roce 1850 (časově dospěl až k roku 1306). Celý projekt, jinak hodný obdivu, však zatížil řadou falz, s nimiž se odborné kruhy vyrovnávaly téměř celé století.[11] Ve snaze vyrovnat se českým pramenům tak postupně objevoval torza kronik, klášterních análů a listiny - zlomky Monseovy, kroniky Hildegarda Hradišťského, kodex Tišnovský aj., jež ovšem pocházely z jeho ruky. Jeho selhání jakožto vědce, jak vtipně poznamenal literární historik Oldřich Králík, způsobil *"nepoměr mezi snem o velkolepé minulosti a ubohou realitou historických pramenů."* [12]

Nakonec o jeho píli svědčí rovněž jím vytvořená obrovská soukromá sbírka, obsahující 12 308 kusů listin, 175 rukopisů, 769 českých a 840 německých knih a 162 německých a latinských inkunábulí. Po jeho smrti byla prodána za 5 000 zl. právě moravskému zemskému archívu.

V čem zcela zklamal, byl stavovský požadavek na zpracování souhrnných dějin Moravy. Na velkou syntézu zřejmě neměl, jak ostatně napovídá i jeho celková literární produkce. Doslova se také zahltil v množství shromážděného materiálu, kdy kvalitu nahrazoval kvanty archiválií a výpisů z nich, pořizovaných jím samým i jeho pomocníky. Přestože zemřel relativně mlád, v 45 letech, požadované dílo by asi nebyl vytvořil. Rád se sice srovnával - či byl staven na roveň - svému českému protějšku Františku Palackému, ale jeho rozhled nikdy neměl a jeho holedbání se v daném směru bylo výsledkem přepjatého sebevědomí.

Antonín Boček zemřel dne 10. ledna 1847 po předchozím tragickém pádu na schodech domu, kde bydlel. Připomněli jsme si tedy v letošním roce 150. výročí od jeho smrti. Po všem, co bylo výše řečeno je zarážející, že o něm fakticky neexistuje souhrnná česká práce. Pouze za interní materiál lze považovat úvod k Literární pozůstalosti Antonína Bočka, uložené v Moravském zemském archívu v Brně.[13] Novější pohled na Bočka přinesla německá stať Emila Schiecheho.[14] Zůstane tedy kritická Bočkova biografie lákavým tématem pro budoucnost. Blížící se dvousté výročí jeho narození, připadající na rok 2002, jako by k tomu přímo vybízelo.

Bočkova pozůstalost však nevypovídá jen o něm samém. Zemský historiograf udržoval kontakty s desítkami lidí, prakticky s celou tehdejší moravskou a českou národní veřejností, i se zástupci Slovanů z jiných oblastí. Dopisoval si s Václavem Hankou, Josefem Jungmannem a Františkem Palackým, s Janem Erazimem Vocelem, Františkem Cyrilem Kampelíkem a řadou dalších. V listech se neodrážejí jen osobní zájmy dopisovatelů či jejich reakce na Bočkovy požadavky, ale je to odraz života celé tehdejší národní společnosti s jejími harmonickými i disharmonickými tóny. Jsou o to důležitější, že bezprostředně zachycují časový úsek, kdy se národně české hnutí na Moravě teprve formovalo.[15]

Nashromážděná korespondence byla dosud využívána spíše okrajově, byť na její nepopiratelný význam poukázal záslužně už Karel Šmídek v roce 1872 a nověji v roce 1956 Miroslav Meluzín.[16] Jedním z významnějších souborů v ní obsažených jsou listy Aloise Vojtěcha Šembery.

Rovněž Šemberovo jméno patří neoddělitelně k dějinám kultury a národního usilování Moravy v 19. století.[17] Ovlivnil je ještě významněji než Boček, neboť měl skvělý pedagogický talent a schopnost "rozdávat se" svým žákům a všem, kdož jej požádali o pomoc či spolupráci. Výrazné to bylo zvláště ve způsobu výuky češtiny, kdy Šembera dosáhl nesrovnatelně lepších výsledků než jeho předchůdce.[18] Oba se přitom znali od roku 1830 a přátelské styky udržovali až do Bočkova úmrtí.[19] Oba spojovala láska k minulosti a v lecčems se prolínalo i jejich pracovní úsilí. Alois Vojtěch Šembera (1807 - 1882) vystudoval práva a v době, kdy Boček odcházel do Olomouce, sloužil již na brněnském magistrátu. Když v roce 1839 naopak Boček z Olomouce přecházel do Brna, byl to Šembera, který jej vystřídal na stavovské akademii na místě profesora české řeči a literatury.[20] A konečně, když Boček zemřel, byl to zase Šembera, kterého moravští stavové pověřili vykonáváním funkce zemského archiváře v Brně (archiv formálně převzal 15. ledna 1848). Pravda, jen na krátko, neboť na jaře roku následujícího přesídlil definitivně do Vídně.

Aniž se budeme dále osudy A. V. Šembery či tím, v čem a nakolik přispěl rozvoji literárního a národního ruchu na Moravě, zabývat, vrátíme se k jeho korespondenci, dochované v Bočkově pozůstalosti.[21] Podle inventáře se jedná celkem o 24 dopisů; z toho dva poslední vznikly až po Bočkově smrti. Jejich adresátem byl Josef Chytil, Bočkův spolupracovník v zemském archívu a poručník jeho nezletilé dcery Zdeňky.

Co bylo psáno v Šemberových listech, bude komentováno dále. Jejich obsah dosud jen stručně naznačil M. Meluzín.[22] Jeden z dopisů, v němž Šembera popisuje nálezy při

boření kostela sv. Blažeje v Olomouci, z podstatné části citoval Václav Burian.[23] Co ale odpovídal Boček, můžeme se spíše domýšlet. K dispozici jsou pouze dvě jeho psaní, jedno uložené v pražské části [24] Šemberovy pozůstalosti, a druhé ve Vysokém Mýtě.[25] Konečně ještě existuje koncept Bočkova dopisu, psaného 24. dubna 1846 v Praze.[26] V každém případě - i ze strany Šemberovy - se jedná o pouhé torzo kdysi jistě bohatších písemností.

Dochovaná korespondence začíná Šemberovým dopisem z 9. listopadu 1837. Ví, že na *"budoucí čtvrtek"* se bude v Olomouci konat konkurs na obsazení stolice, tj. katedry českého jazyka na pražské univerzitě. Chce si rovněž podat žádost a prosí Bočka o pomoc: *"Snad budete také komisi přítomen; bude-li tak, tedy mějte milost s kandidátem. Jak sem slyšel, měli prý v loni při konkursu velmi neočekávané otázky, čemuž bych já velice povděčen nebyl."* [27]

Dále se táže, zda už ve Vídeňských literárních letopisech četl recenzi od hraběte Mailátha na Palackého historii. Rovněž mu doporučuje přečíst poslední svazek Starožitností od Šafaříka, obsahující konec historie Moravanů a Slováků. Došla jej také nová česká gramatika od Vaňka, vydaná v Praze.[28] Přijímá ji ale s výhradami: *"Opět pokrok k usnadnění našeho Němcům zajisté těžkého jazyka, měla se ale přece ještě jináč zaokrouhliti a spořádati."*

Z následujícího roku je k dispozici opět jen jeden dopis, z 22. července 1838. Šembera v něm líčí peripetie s povolením divadelních představení pro české publikum v Brně, které chtěl provozovat ředitel Thiel vždy v neděli ve 4 hodiny odpoledne, *"nejvíce pro pracující třídu, od všelikého slušného vyražení a více příležitosti ku vzdělání sebe vyloučenou."* Proti je však brněnský biskup namítající, *"že se divadlo nedělní o 4 hodinách s požehnáním nesrovnává a z té příčiny že by žádosti direktorově vyhověti nemohl. Tato námitka, jestliže p. biskup při ní setrvá, zmaří všecko posavadní vynasnažení podnikatele, přičinlivost herců a všecku naději milovníků jazyka moravského, kteří si z uvedení jeho na divadlo a jmenovitě z prosazování oper, ku kterým se též přípravy děly, nemalý prospěch připovídali."* Vzniklou situaci dále roztrpčeně komentoval: *"Nahlížíte, s jakými překážkami všeliké podniknutí vlastenské zápasiti musí, a kdyby sebe prospěšnější a sebe nepatrnější bylo. Prve nebylo v Brně ochotného ředitele a schopných herců, a početné obecenstvo moravské po celý čas zbaveno bylo vyražení divadelního, z něhož se německé každodenně těší. Nyní je tu ředitel (aneb vlastně regisseur Ruber) přičinlivý, herci a herečky ano i výborní pěvci (Pištěk a Bělčický) ručejí za zdařilý počátek, obecenstvo (i vyšší) poskytuje podporu, sám p. gubernátor a direktor policejní divadlu moravskému přejou - a pro jediný ohled všecko má býti na zmar. V Praze, jak Vám známo, hrají tu samu hodinu už od roku 1824 bez překážky; jinou však hodinu neb den vyvoliti bez škody ředitelovy nelze. Večer mají pro sebe Němci, všední den pak hráti (jak se až posud v pondělí odpoledne stalo) nevyplatí se na budoucnost, nebo ani úředníci, ani študenti, ani řemeslníci a čeledínové jinou dobu prázdné chvíle nemají a na nejvýš jednou či dvakrát pro obzvláštnost věci divadlo moravské navštívějí. A jak prospěšné by v mravním ohledu vyvolené hry působily! Neodváděly by pobožné lidi od návštěvu kostela (je bez toho ve 2 kostelích požehnání o 3 hodinách), ale od návštěvu krčem, o 4. hod. otevřených, od tropení jiných daremností a ne-li od toho, alespoň od mrhání času."* [29]

Přítele pak prosí, aby se přimluvil v celé věci u *"nejvznešenějšího ochránce otcovského jazyka a všeho, co ke zvelebení vlasti a oblažení lidu moravského přispívá"*, tj. u nejvyššího kancléře Antonína Bedřicha hraběte Mitrovského, v jehož blízkosti se právě Boček pohybuje, neboť *"jediné slovo z úst nejslavnějšího Moravana k prospěchu divadla národního příležitostně pronesené, je sto mysl p. biskupovi změniti a k přivolení náchylným jej učiniti."* [30]

V závěru dlouhého listu se zmiňuje o tom, že očekávali příchod Šafaříka z Prahy, který měl přijet do Rajhradu. Dosud tam však není, snad se déle zdržel v Teplicích v lázních.

Před několika nedělemi poslal do Vídně k cenzuře Komenského Labyrint světa. Rád by pořídil pěkné *"moravské vydání moravského díla. Žádostiv sem, zdali jej bez proměny, jak roku 1809 vydán, dostanu, a jak asi brzo."*

Další tři listy vytvářejí ucelenější soubor z konce roku 1839. Týkají se jedné věci: Bočkova přesunu do Brna, kde byl ustanoven zemským archivářem, a Šemberova přechodu do Olomouce po jmenování (5. 12.) Bočkovým nástupcem na stolici české řeči a literatury na stavovské akademii. Hlavním obsahem dopisů ze 7., 16. a 25. prosince jsou však starosti s bydlením.

Už v prvním z nich Šembera přítele prosí, aby se ohlédl po nějakém vhodném bytě pro něj, nejlépe o dvou pokojích. Stejně tak zase on bude shánět pro Bočka bydlení v Brně. V druhém listě si ovšem zoufá: vhodných bytů je v Brně málo. A dále: *"Týkaje se mého bytu v Holomouci, bylo by mi ovšem milejší, kdybych aspoň první rok, kde s taxami budu mět se co potýkati, v levnějším příbytku bydleti mohl, i nedostatek nářadí, které si teprva později zříditi obmýšlím, byl by v odporu s prostranným bytem."* Rezignovaně končí: *"Není-li však slušné menší obydlí snadno k nalezení, prosím Vás, byste mi své vlastní zamluvil."*

Sděluje ještě, že 15. prosince obdržel konečně jmenovací dekret a chtěl by se tedy koncem roku odebrat z Brna, *"bych hned po novém roce čtení započnouti mohl. Rád bych zůstal věren pořádku Vašemu, a protož mi bude přátelského poukázání potřebí. Mám za to, že ste bral za základ čtení gramatiku Nejedlého."*[31] Na novou práci se skutečně těší, přes jisté dílčí nesnáze: *"Z ohledu mého přestoupení ze stavu právnického k českému učitelství, s nímž ovšem nesnáze budou spojeny, těším se tím, že budu mocti více žíti sobě a domácnosti, než to možná při ouřednictví."*

K 25. prosince byl stále ještě v Brně, jak vysvítá z dopisu datovaného do onoho dne. Přes všechnu snahu se nestačil ještě se všemi přátely a známými rozloučit. Byl ale už poděkovat kancléři Mitrovskému ve Vídni. Také s byty jsou potíže. Našel pro Bočka jeden u Měnínské brány a jiný v Panenské ulici. Byt na prvním místě u kvartírmistra Smetany je sice menší, jen o třech pokojích, zato bezpečnější proti ohni - v kuchyni je *"spořící ohnisko a krytba domu jest z opuky"*. Nájem činí 12 zl. měsíčně. *"Rozhodněte se tedy."*

Z Brna Šembera odjel někdy na přelomu, ne-li až začátku roku 1840. V Olomouci byl ubytován u Bočkových, jejichž byt přebíral. Dny prožité s přáteli byly zřejmě velmi příjemné, jak jim sděluje v dopise z 18. února 1840: *"Po Vašem odjezdu nevěříte, jak všechno na mě padalo v uprázdněném obydlí. Pro štěstí se dal hned malíř do práce a obživil se svými pomahači mrtvou prostrannost. Nyní jest už všecko dohotoveno, jen žádného posud nářadí v pokojích."* Vedle stížností na domácí a drobné klepy, které Šembera ve svých dopisech často sděloval (*"O p. Jungmannovi roznesena tu dvakráte už pověst, že těžce jest nemocen, doufám však pevně, že tomu tak není, an nyní zprávy takové utichly. Vietz, jak Vám bez toho známo bude, jest ustanoven pro Prahu, a jistý Kaiser z Gorice přijde na jeho místo"*), je pro nás důležitá jiná část naposledy citovaného listu: *"Moje ženuška psala mi, že Vás přišla přivítati do Brna, že nebyla ale tak šťastna natrefiti Vás doma, že se pak s milostpaní velmi příjemně bavila."*

Z předchozích sdělení, zvláště v souvislosti s bytem, totiž nijak nevyplynulo, že by Šembera hodlal změnit svůj stav. Oženil se dne 18. ledna 1840 s Františkou Ševčíkovou, dcerou Bedřicha Ševčíka, úředníka v Brně. Svatba se konala v augustiniánském kostele na Starém Brně jen za účasti rodiny a nejbližších přátel, mezi nimiž byl F. M. Klácel a ženichův svědek Jan Ohéral.

V březnu byli již novomanželé spolu v Olomouci a vzpomínali na laskavé chování svých přátel, jak naznačuje dopis z 1. dubna 1840. Šembera je v něm také zvědavý, kam směřuje první činnost pana zemského archiváře a prosí, ať mu o tom něco sdělí. Rovněž proto, že se od faktora Slavíka[32] doslechl, že míní přikročit k tisku třetího dílu diplomatáře, *"z čeho zvláštní mám potěšení, an přijdou nyní důležité listiny roku 1241. Pravil mi pan Slavík, že se už papír v Zangendorfě dělá a ke konci dubna hotov bude, že se pak Vám chce o rukopis psáti, by se napřed už sázeti mohlo."* Domnívá se rovněž, že příteli bude nyní zbývat jen málo času na jeho pojednání o místních a osobních jménech slovanských, *"já však s nedočkavostí po něm toužím, čítaje v diplomatáři a přijda na suky, k jichž vyražení dláta nemám"*. [33]

Bylo mu psáno z Hradce - *"ručiti ale nemohu za pravdu"* - že prý se dělají p. Palackému překážky ve vydávání historie české. Také Kulíšek od Klácela dosud nepřišel od cenzury a *"též se domníváme, že tam snad uvázne, ač dle mého zdání ničeho urážlivého v něm není"*.[34]

Jinak nového v Olomouci není nic. Snad jen to, že *"od března cvičím knížete Lobkovice v českém, nebo jináč, vyrážím se s ním po vlastenecku. Jest to velmi přívětivý vlídný muž, jakož i hrabě Thun při krajském ouřadě"*.

V květnu (6. 5.) se Šembera Bočkovi omlouvá, že jej v Brně, kam krátce zajel, nenavštívil. Nebyl ani chvíli pánem svého času.

Dostal do rukou první svazek časopisu muzejního, *"čta v něm mimo jiné zajímavý dopis hraběte Bedř. Berchtolda ze Stockholmu od 30. října m. r. v němž o mnohých památkách českých ve Švédech se nacházejících zprávu dává. Jestli se Vám potud do rukou nedostal, tedy Vás naň činím pozorna, jmenovitě co dopisovatel o bibliotéce hraběte Brahe dědice Wrangelova praví, že totiž vrchovatý čas, aby zkoumatel poklady této knihovny prohlédnul a vyšetřil."* [35]

Šembera v závěru listu i v dopisech dalších rovněž narážel na jisté problémy, které měl se stavy Boček. Ten totiž 14. ledna 1840 předložil k projednání svůj konkrétní pracovní program, s nímž ale stavové nebyli spokojeni. Zejména prelát Napp jej podrobil kritice a navrhl jiné řešení. O věc projevila zájem dvorská kancelář - patrně iniciativou Mitrovského - žádající, aby byly pro archiváře vypracovány přesné instrukce, aby mu byl přidělen stálý pomocník a určeny jeho požitky a diety. Posléze referent - zmiňovaný prelát Napp - vypracoval pro stavovského archiváře novou instrukci, která byla schválena 31. prosince 1840 a jíž se Boček i jeho bezprostřední nástupci řídili.[36]

Mnohem přízemnější byl začátek dopisu z 5. srpna 1840. Boček totiž Šemberu požádal, aby v Olomouci koupil a jeho tchánu do Litomyšle zaslal *"karfiol čili květné zelí"*.[37] Leč ouha: Zatímco ještě před týdnem stála *"růže"* 3, 4 či 6 kr., nyní za ni trhovci žádali celých 20 kr.! Nakonec manželka koupila jednu za 10 kr., což odesilatel komentoval: *"Snad nikde není taková proměna v ceně trhových věcí jako v Holomouci... Pravili, že nyní nastal na karfiol nejdražší čas, an v zahradách dochází a na polích ještě není."*

Důležitější je pro nás druhá část listu, boření kostela sv. Blažeje.[38] *"Včera mne pozval rádní Meichelbeck*[39] *k vykopávání truhel v kostele sv. Blažeje. Zdi jsou už ubořeny bez mála až na zem a nyní rozhrabávají půdu v kostele samém. Okolo zdí uvnitř nalezly se hluboko pod zemí rakve, místem jedna vedlé druhé. Co při tom nejpodivnějšího, že přišly na jevo rubáše, vlněné a hedvábné, v nich ale buď žádných nebo málo kostí. Některé kosti ležely křížem, z čehož soudím, že se s nimi už někdy hýbalo. V jedné rakvi byl pochován nějaký děkan neb jiný vyšší duchovní; pod hlavou (z níž se ale jen nepatrné částky našly) měl polštář aksamitový (někdy červený, nyní světlosnědý) a na těle oděv hedvábný téže barvy. Na polštáři bylo rozličné vyšívání, borty zlaté a silné třapce hedvábné. Kostí bylo v truhle jen několik a na vrchní desce už silně*

zpráchnivělé z řebíčků hlavatých vytlučený nápis: Christoph Sauwak (tak jsem četl). Rok žádný. Když jsem byl odešel, poslali mi z jiné staré rakve, v které všecko bylo zpukřelé, pár silných, zcela zachovalých podešvů od střevíců s vysokými podpatami (neb kramflíčky). Na místě, kde býval oltář, našel se sáhu pod zemí kulatý malý kámen s vymalovaným vycházejícím sluncem a nápisem SPE 1700. Nedaleko od toho asi snad střevíc pod podlahou kámen hrobový veliký s nápisem: Motes Leinhos, Lederer verschiden an Sant Nicolaus[40] *obent, dem genadig und barmherzig sei. Im Jar 1531. Na kameně vytesán znak koželuzký: obrácená kadečka. Mimo to vykopaly se nepatrné penízky. Mám je v rukou. Penízek měděný, bitý po jedné straně s nápisem porušeným a velmi starým; možná, že jej Váš p. bratr přečte;*[41] *penízek stříbrný od r. 15-, se mřížovou branou, nad níž rytíř v brnění a po straně jako věžky; penízek od r. 1550 (? s moravskou orlicí, a jiný podobný, pak groš stříbrný od M. Teresie r. 1750.*

Dle toho všeho se domnívám, že zpráva o kostele sv. Blažeje v topografii Wolného, že totiž už od r. 1630 byl zavřen, nebude pravdivá. Pochybuju též, že už 1531 byl modlitebnou bratrů moravských, neboť by měl bratr moravský sotva na hrobě nápis německý. Dle udání starých měšťanů zrušen prý kostel teprve za císaře Josefa a dříve se v něm konaly služby Boží. Jsem žádostiv, jestli se ještě něco najde; přislíbeno mi, že mi hned o všem dají známost."

V závěru dopisu se zmiňuje o tom, že zaveze manželku do Brna *"a snad se dozvím něčeho bližšího o tom vyšetřování. Jílek mi řekl, že prý posud nevědí příčinu toho. Ohéral jest prý v velkém strachu, by se mu neublížilo v jeho živnosti; velice by litoval, kdyby jej mělo něco potkati."* [42]

Netroufá si proto učinit ani zmínku o Komenského Labyrintu a Lusthausu, které chce vydat a které dal před časem cenzuře. [43]

Zda Bočka některá ze zpráv zaujala, nevíme. Alespoň v jediném jeho zachovalém dopise, který Šemberovi napsal 19. září 1840, o tom zmínky není. List je však v každém případě pro nás zajímavý z několika důvodů.

Úvodem sděluje, že jeho věc byla dvorním kancléřem *"co nejlépe jak pro vlast, tak pro mne rozhodnuta jest"* a že o tom pošle podrobnější relaci. Naráží tedy na potíže se schválením programu pro zemského archiváře, jak už bylo výše dokumentováno.

Od Palackého v tyto dny obdržel darem *"Die ältest Denkmäler* [44] *a první svazek Archivu českých listů"*. Dověděl se zároveň, že Palacký v nějakém listě[45] naráží *"Bůh ví, na jaké různění a dvojení se nás Moravanů od Čechů. Víte Vy o jakém? Já posaváde nic!! To jediné spatřuji, že my na Moravě sami o sobě a volněji již pracovati začínáme a že již víc Prahu Jeruzalémem býti nepokládáme. V tom předce dvojení se nepozůstává?"*

Konečně Šemberu ubezpečuje, že mu co nejdříve pošle hanácké povídky a informuje jej, že tisk 3. a 4. dílu diplomatáře již začal.

Zvláště zajímavá je Bočkova zmínka o Palackém. Oba se znali od roku 1832, kdy se poprvé setkali při archivním výzkumu v Olomouci. Oba měli podobné cíle i publikační projekty. Zatímco ale pro Bočka získání a vydání listinného materiálu k dějinám Moravy znamenalo vrchol jeho činnosti, pro českého historiografa to byl jen prostředek napomáhající splnit primární úkol, tj. napsání vlastních českých dějin.[46]

Každý z nich pokračoval od prvního setkání po vlastní cestě. Časem se ovšem Boček, který se neustále holedbal novými objevy, aniž je vždy vydával, dostal do vlastní pasti, když je Palacký po něm tvrdošíjně vyžadoval. Moravský archivář si byl vědom nebezpečí v tom skrytého, neboť leccos z avízovaných věcí neexistovalo a jiné jím zase byly zfalšovány a tak zkušený historik, jakým Palacký byl, mohl přijít na stopu těmto podvrhům. Proto v roce 1838 nakonec raději volil roztržku. Palackého napadl, že on mu rovněž leccos neposkytl, načež mu český historiograf odpověděl listem z 29.

dubna 1838, s úvodem *"Pravdu si mluvme a přátelé si buďme"* a s ukončením, že s Bočkem raději hned zruší všechny styky.[47] To se také stalo. Palacký se ovšem dokázal povznést i nad tyto spory a Bočkovi zasílal svá díla nadále, byť bez další korespondence.

Bočkovu mínění, že roztržkou je vinen Palacký, podlehl evidentně i Šembera. 13. listopadu 1840, když odpovídal na výše citovaný Bočkův dopis, se vyjádřil rovněž ke sporům mezi Čechy a Moravany: *"Činíte zmínku v listu svém, že Palacký v listu na p. preláta naráží na jakési různění Moravanů od Čechů. Věru nevím, co všecko by na tu ubohou Moravu nesváděli. Pražani vidějí na Moravě odtrhování a ve Vídni, Bůh ví jaké spojování, a my, jichž se to týká, jsme v pravém vidění, neboť nevidíme nic. Nevěděl bych, kdo by jaké rozmíšky zde dělal? Jest nás několik, co se literatury ujímáme, a jsme rádi, když máme odjinud pokoj, nercili, abysme jinde škádlili. Pravda jest, jak sám píšete, samostatně si chceme počínati a nezávisle od diktatury pražské."* A na Palackého nasazuje: *"Bezpochyby, že pan Palacký i mne považuje za nějakého rozkolníka, neboť bych si to jináč nemohl vyložiti, že mne za nehodna má svého dopisování."*

Podstatou problému, o němž psal Palacký a ironicky komentoval Boček se Šemberou, bylo odlišné nazírání na českou jednotu. Moravské národní hnutí bylo skutečně pozadu za Čechy z království. Proto Palacký spíše zdůrazňoval jednotu národního hnutí v Čechách a na Moravě, neboť za konečný cíl považoval vytvoření moderního českého národa souběžně na obou územích. Oba Moravané a s nimi i další však přijímali spíše model zemského feudálně stavovského patriotismu, preferovaného šlechtou a velkostatkáři. Problém vyvřel na povrch za revoluce 1848-1849, kdy moravský zemský sněm odmítl sblížení s Čechami pod společnými orgány.

V citovaném listu z 13. listopadu 1840 sděluje Šembera rovněž jiné věci. Tak obdržel list od Šafaříka, který si ztěžuje na nedostatek prací pro muzejní časopis, *"zvláště prý prosaických článků se mu nedostává"*. Táže se: *"Příteli, nebylo by Vám možno něčím historickým mu přispěti?"*

Velice se těší na Bočkem slíbené hanácké povídky pro vlastní sbírku. *"Dostal jsem už některé příspěvky z Hany a doufám, že se i více ještě sejde. Jestli by Vám nebylo obtížno napsati mi také píseň o ouskostech Hanáka Špehýře, zavděčil byste se mi tuze."* [48]

Vydal rovněž *"kalendář stěnový, tištěný latinkou*[49] *a chystám k tisku pravopis krátký pro studenty v jazyku německém a popsání města."*

Šembera na přelomu 30. a 40. let silně podléhal Bočkovu vlivu. Nebylo to jen v případě Palackého, v mínění o spolupráci s Čechy, ale také v jiných oblastech. Např. 25. února 1841 psal: *"Poslal jsem právě k censuře pravopis. Uvidíte z něj, že jsem pravým nástupcem Vaším, neboť za pravidlo tam udávám a sám píši: volej, nejmilejší, mlejn, blejskati, lejtko, sejkora a vůbec všude ej, kde není v kořenu ý, jako kýchati, hýbati."* [50]

Měl se však právě v roce 1841 přesvědčit o Bočkově nedůtklivosti a ješitnosti. Byl to rok jubilejní - chystaly se oslavy 600. výročí porážky (domnělé) Tatarů, tj. Mongolů u Olomouce a oba k němu přispěli po svém. Boček výrobou řady falz, jimiž dokumentoval přítomnost Mongolů na Moravě, Šembera přípravou a vydáním jubilejního sborníku.[51] Příteli o něm ve vzpomínaném dopise z 25. 2. sděloval: *"Objevil jsem Vám za Vaší poslední přítomnosti v Holomouci úmysl svůj vydati spisek o vpádu Tatarů do Moravy, aby lid náš o té předůležité události alespoň nějaké povědomosti dostal. I přikročil jsem k práci a nyní mám knížečku z hrubšího hotovou. Že to jest chatrné, snadno se domyslíte, znaje chudobu tehdejšího dějepisectví a věda, že se mi nedostává i těch praménků, jichž snad posud stává. Vodítkem při hlavním ději t. j. tahu Tatarů do Moravy a jejich rejdění po zemi byla mi předmluva k Vašemu diplomatáři, a však právě ta povzbudila ve mně touhu, bych poznal a použíti mohl oněch listin, z nichž*

krátká zpráva v předmluvě čerpána jest. Žádám Vás tedy slušně, byste mi dobrotivě dovolil nahlédnouti v listy, týkající se vydrancování Opavy, Bruntálu, Litovle, Jevíčka a Rajhradu, pak rozboření Přerova. Onyno bez toho, jak jsem viděl, jsou už tisknuty, list o Přerově, na nějž se Volný a jeden diplom ve Vašem Mähren unter Rudolf [52] *odvolává, teprv snad zašlete. Doufám, že mi žádost tuto neodepřete, třeba sám se tímže předmětem o Tatařích zanášel, nebo listiny zde jmenované budou snad dříve jměním všeobecným, nežli spisek můj, a kdyby i nebyly, okáže citát můj, odkud váženo. Podivno, že se nic neví, kudy ti zlosynové do Uher táhli, pročež domněnka musí zastati místo historického udání."*

Úvah kolem jubilea a Mongolů se točily také jeho další dopisy v uvedeném roce:

20. 4. 1841: Byl v Brně a děkuje mu za pohostinství (Boček mu zřejmě umožnil prohlédnout požadované listiny). Přemýšlel celou cestu o Jaroslavovi a Zdeslavovi a zda by také bylo možné, aby Dobrovský a Hanka četli v Rukopise královédvorském (dále RK) místo případného Sdieslav špatně Jaroslav. Vyžádá si kopii příslušného místa, aby zjistil pravdu.

"Strany Tatarů psal jsem i Vocelovi do Vídně, by popsal boj u Štramberka.[53] *Furch přijal obležení Brna.*[54] *Těším se tedy, že se spis náš hezky kulatí. Srdečně bych přál, byste článek o Zdislavovi (též) v moravském tomto albu na světlo vydal, by co Moravan důmyslně vyzkoumal, i z Moravy v jazyku hrdiny objeveného vyšlo."*

12. 5. 1841: Dosud kopii sporného místa neobdržel. Domnívá se ovšem, že ať je tam Jaroslav či Sdieslav, Zdislav stojí pevně. Od Šafaříka ví, že *"Palacký Jaroslava ani v listech souvěkých ani v chronikách nenalezl a vítězství u Holom. mu jen na víru Král. ruk. připsal"*. Přišel dále na to, že Zdislav byl s králem Otakarem v Prusích a v bitvě na Moravském poli r. 1260 proti Belovi a Tatarům. Jen by rád zjistil, po čem se Zdeslav psal r. 1241 - zda z Divišova či z Chlumce.

Boček by se mu velmi zavděčil poskytnutím článku o vítězi olomouckém. O Zdislavovi napsal *"z hrubšího sám, jmenuje Vás objevitelem slavného hrdiny"*. Kdyby však obdržel Bočkův článek, nemusel by ten svůj vůbec pilovat.

Vídeňští vlastenci se hněvají na nové hrdinovo jméno a *"varovali mě před takovým novokřtěncem"*. Brzy po příjezdu z Brna si dal otevřít evangelickou modlitebnu (bývalou domovní kapli) v jezuitském klášteře, a našel tam to, nač jej Boček upozornil: *"Jest tam na stropě vyobrazen Jaroslav u přijímání, pak ležení tatarské před bitvou a jiná scéna z něho, a na choru Jaroslav v souboji s Petou. Vše to ale jest zároveň s kaplí práce novější, bez pochyby z první čtvrtě 18. věku."* [55]

20. 5. 1841: Dostal právě snímek příslušného místa KR, *"z něhož viděti, že se toliko Jaroslav a nikoli Zdislav neb Sdieslav čísti může"*. Aby Zdislav obstál, bude zapotřebí jej vybavit příslušnými argumenty; žádá Bočka, aby pečlivě nahlédl v příslušná místa svých pramenů. Táže se, našel-li Zdislava po r. 1262, stejně jako kdy se ponejprv a kdy naposledy objevuje Jaroslav.

Dozvěděl se, že se jedná o založení profesorátu literatury slovanské ve Vídni; přeje jej Šafaříkovi, který se poděkoval za podobné místo v Berlíně. Informuje, že se na Hostýně bude zakrývat kostel a také, že se jim narodila dcera Zdeňka.

Šemberovy dopisy tak poněkud odhalují pozadí sporů kolem mýtické postavy Jaroslava ze Šternberka , údajného vítěze nad Tatary (Mongoly) v roce 1241 u Olomouce. Zdá se, že Boček měl jisté pochybnosti o pravosti rukopisů, za nimiž stál Palacký. Pokusil se proto otřást věrohodností hlavní postavy oné legendy, tj. Jaroslava ze Šternberka (a tím i věrohodností svého soupeře Palackého [56]) prostřednictvím postavy jiné, Zdislava ze Šternberka.[57] Celá problematika, související s pravostí RKZ, by nás však zavedla příliš daleko.[58] Na Šemberovu i Bočkovu úlohu příslušně poukázal Oldřich Králík, aniž ovšem znal zmiňovanou korespondenci.[59] Boček řadou podvrhů, zařaze-

ných zejména do 3. dílu svého kodexu, chtěl dokreslit historii mongolského vpádu na Moravu, když autentické doklady chyběly.[60] Šembera mu v tomto případě posloužil jako hlásná trouba, když jeho listiny využil pro chystaný sborník a tak je vlastně přijal za "své" a zejména za historicky správné. Boček však přítele nezmanipuloval docela: Šemberovi bylo nejprve divné, že dosud chyběly jakékoli doklady o průchodu Mongolů Moravou, pak odmítl jeho čtení Jaroslava v RK za Sdieslava, upozorňoval ho na nutnost osobnost Zdislava řádně historicky doložit (byť posléze sám tyto doklady horlivě shledával) a v dopisech a zejména v duchu si kladl některé otázky, na něž neměl zcela uspokojivé odpovědi.

Navíc není jasné, nakolik mu Boček umožnil seznámit se s "originály" příslušných listin či zda mu ukazoval jen své opisy, prakticky v té podobě, v jaké vyšly v diplomatáři. Leccos mu asi Boček sdělil při návštěvách asi jen ústně, jak posléze sám přiznal.[61] V daném případě je ovšem velkou Šemberovou chybou, že vyřčenému, ne však autenticky doloženému tak naivně věřil. Svědčí to o slepé víře, kterou v Bočka měl.

Přesto však některé Šemberovy dotazy na původní materiál mohly být Bočkovi dosti nemilé.[62] Znal jeho důvěru v sebe a rozhodl se proto nakonec vsadit vše na jednu kartu. Prakticky zopakoval postup, který použil vůči Palackému a k němuž po čase směřoval i v případě Jungmanna, jenž po něm požadoval rovněž různé unikátní archiválie, Bočkem neprozřetelně ohlašované. Šembera se totiž náhle ocitl před hrozbou ztráty Bočkova přátelství a to si zřejmě chtěl udržet za každou cenu.

Oč šlo? Ve výše citovaných dopisech z roku 1841 Šembera opakovaně vyslovil prosbu, aby mu Boček přispěl do připravovaného sborníku zásadním článkem o olomouckém vítězi. Ten nakonec souhlasil a článek vypracoval, dokonce v češtině, jak o to Šembera usiloval; takovýto příspěvek zemského historigrafa a archiváře prestiž jubilejního sborníku jen zvyšoval.[63] Šembera jej obdržel zřejmě někdy v červnu, formálně se mu však příliš nelíbil a tak provedl některé změny s tím, že jej poslal Bočkovi zpět k odsouhlasení. Ten však reagoval nesmírně prchlivě a na okraj upraveného článku tužkou nedůtklivě připsal: *"Mějte si koho chcete za školního chlapce! Mámť Vašeho učitelkování po krk! - Každý ať za sebe zodpovídá. - Pošlete mi můj rukopis - jehožto otisk já nikterak nepřipustím. - Proti plagiátu se ohražuji."* A poslal jej i s poznámkou úpravci.

Šembera se po přečtení vzkazu asi upřímně vyděsil. Jak uvádí v dlouhém přípise z 20. července 1841, nezamýšlel nic jiného, než věc zdokonalit. *"Než chtěl jsem prokázati službu přátelskou, a příteli jsem hotov přinésti všelikou oběť, jakáž i skutečně bylo přelámání článku pouze k tomu cíli, byste dle libosti něco z toho přijmul, neb i celou práci zavrhnul."* Uznává, že mu nezaslal původní znění článku a omlouvá se za to. *"Co jsem tedy opominul, činím nyní, přikládaje článek Váš i s mým přepisem a některými notami, které, jak se pevně důvěřuji v spanilomyslnost Vaši, při nynějším vysvětlení ve zlé mi obraceti nebudete. Račtež to pročísti s tou myšlenkou, jako by to ani Vaše nebylo, a zamítněte, kde se Vám to nelíbí, pomysle si: dobře to myslí, ale zůstane to při mém."*

Měl-li Šembera ještě nějaké pochybnosti vztahující se k mongolskému vpádu či postavě Zdislava, pak je pod hrozbou ztráty Bočkova přátelství už nevyslovil a ponechal si je pro sebe. Přijal za historicky správnou nejen postavu Zdislava, ale do sborníku zařadil i Bočkovu verzi čtení příslušné pasáže RK (tj. místo Jaroslava Sdieslav), přestože se sám přesvědčil, že tomu tak není, navíc s jeho komentářem, upozorňujícím na některé faktické nesrovnalosti básně a tím de facto naznačující možnost jeho falzifikace.[64]

Bočkův názor zůstal i jeho názorem po celou dobu života prvně jmenovaného. Přátelství pro něho v tu dobu znamenalo víc než sporná pravda. Ne ovšem navždy. Po

letech, kdy byl Boček už mrtev, zpochybnil jako první některé jeho nálezy jako falza. Počínal si ovšem horlivěji než bylo zapotřebí, a tak se mezi falzy octly i dokumenty, které s Bočkovým padělatelstvím ve skutečnosti neměly nic společného.[65]

Celá patálie kolem Zdeslava a Šemberova jubilejního sborníku se tedy vyřešila smírně. Dne 10. listopadu 1841 Šembera Bočkovi radostně sděloval, že mu odesílá *"výtisk právě dnes dohotovený historie Mongolské, čině Vám ještě jednou díky přátelské za poskytnutí mi dobrotivé pomůcky a poradu přátelskou"*. Přikládá rovněž ještě jeden výtisk pro nejvyššího kancléře (tj. hraběte Mitrovského) a prosí adresáta, aby jej co možná nejdříve odeslal do Vídně. Spis totiž bude brzo oznámen v brněnských a snad i vídeňských novinách, a bylo by tedy vhodné, aby ještě před ohlášením jej kancléř obdržel.

Jak blízké kontakty udržovali oba muži nadále, nevíme. Až do roku 1844 se jejich korespondence nedochovala. Teprve v blíže nedatovaném listu z onoho roku se Šembera omlouvá, že píše tak zřídka. Je takřka zahrabán v práci a v tom smyslu také příteli sděluje: *"Já na poli pustém našeho dějství neúnavně pracuji, a nebe žehná práci mé. Čeho jsem se v lůni v Jihlavě a Brtnici dopátral, již z úst mých jste slyšel; ne tak ale, že jsem v Mikulově ouřední dopisování kardinála Dietrichštejna nalezl, a to sice od r. 1621 - 1636 v 18 silných svazcích; mimo toho asi pojednání z XV. věku, vůbec náboženství se týkající, a dokad soudím, posavád neznámých. Pomysleti si mé překvapení při ohledávání mém, že mezi těmi samými spisy patnáctero prací Mistra Jana Husa též posavád neznámých se vynaléza!"* [66]

Rovněž z roku 1845 je dochován jen jeden krátký list bez většího obsahového významu.[67] Zato z roku následujícího známe čtyři Šemberovy listy.

V prvním z 19. února posílá vybraná místa ze zákonů týkajících se císařské biblotéky; připojuje rovněž výtah instrukcí z roku 1816. Naopak děkuje za výtahy ze zemských desk, které mu Boček pořídil.[68] Pošle mu rovněž české i německé návěstí k diplomatáři.[69]

Ve skutečnosti zmiňované návěští poslal až v listu z 28. února. Požaduje, aby ho Boček prošel a bez ostýchání poznamenal, *"co byste žádal, by se přidalo, zřetelněji vytknulo a vůbec proměnilo"*. Též mu má sdělit, kam umístit německé návěští, zda do listů Šmidlových nebo do Moravie, řízené Ohéralem. Prosí dále, aby dal přiložený lístek p. Chytilovi, jehož žádá o opis dekretu, jímž *"zdejší stolice česká r. 1815 a 1831 zřízena byla"*. Konický učitel Tauber mu poslal některá poznamenání ku Špatného Slovníčku; udělal z nich výtah a posílá je.[70] Více podobného materiálu očekává z Kyselovic a něco snad i z Kroměříže. Vyřizuje rodinný vzkaz: *"Naše Zdenka mne žádala, bych dal vědomo Vaší Zdenince, že již má celou abecedu a umí i slabikovati"*.

30. března znovu urguje svou žádost, určenou p. Chytilovi. Má výpis co nejdříve poslat do Prahy dr. Fričovi.[71] Aby nešlo psaní prázdné, přikládá *"některá jména hospodárská, jež mi nedávno pat. Bečák z Kyselovic napsal; možná, že se Vám to neb ono hodí.*[72] *Slíbil mi toho ještě více. Od Slobody prý botanické názvy pro Vás též obdržím"*. [73]

Po několika letech opět víme, čím žil Antonín Boček. Jako poslední dokument z jeho strany zůstal dochován koncept listu, napsaného 24. dubna 1846 v Praze. Obsahuje zmínku o Bočkově návštěvě u arcivévody Štěpána. Pisatel se chlubí, jak byl pražskými vlastenci (Jungmannem, Šafaříkem, Hankou, Palackým aj.) uveden do všech učených společností a vlasteneckých besed. Bolestně srovnává vlastenecký život v Čechách s chudým životem na Moravě. Informuje, že hrabě Thun se stal prezidentem musejního spolku a Šafařík má přijít na jeho místo do výboru. Erben pořádá muzejní archiv. Helcelet přistoupil do "Společnosti českého muzea". Děkuje za dosavadní spolupráci a vyzývá moravské vlastence, aby pokračovali v dodávání příspěvků do "Slovníku".

Konečně poslední vůbec známý list vyměněný mezi nimi je datován do 27. října 1846. Šembera žádá, aby mu Boček poslal I. a IV. díl diplomatáře. Zájem o něj projevil auskultant při zemském soudě v Praze dr. Strohlbach,[74] kterému již dříve dva díly daroval hrabě Mitrovský a který si chce nyní dílo zkompletovat. Šembera je ochoten celou věc zprostředkovat.

Táže se, co získal na letošních výzkumných cestách. Slyšel od jeho švagra, že byl v Třeboni, zatímco on se domníval, že byl ve Vídni a ve Znojmě. Posílá rovněž kopii vlastní rukou psaného listu Karla ze Žerotína, který nalezl v Bludově. Brzy vydá i jeho podobiznu podle originálu chovaného ve Vratislavi.[75] Konečně sděluje, že se jim 8. srpna narodil syn Přemysl Otakar.[76]

Dne 10. ledna 1847 moravský zemský historiograf a archivář Antonín Boček zemřel. Doklady či svědectví o bezprostřední Šemberově reakci na úmrtí dlouholetého přítele neznáme.[77] Ze dvou dopisů, které zaslal Bočkovu pomocníkovi Josefu Chytilovi 3. a 28. března však víme, že se o posmrtné dílo přítele staral, přinejmenším o správné vyúčtování posledního dílu diplomatáře, kdy Bočkovým úmrtím vznikl v evidenci značný zmatek. Projevil rovněž zájem, jak to bude s funkcí historiografa vypadat dále a vyjadřuje se ironicky k úsilí dr. Bedy Dudíka uvedené místo získat.

Korespondence mezi Antonínem Bočkem a Aloisem Vojtěchem Šemberou je tedy skutečně zajímavá a nepostrádá ani rysy dramatičnosti. Dokládá život a zájmy předních moravských vzdělanců z období, kdy se národně české hnutí na Moravě teprve konstituovalo. Několik listů přispívá rovněž k odhalení pozadí pokusu, který měl dát moravské historii naddějinný rozměr, neboť, jak Šembera v souvislosti s porážkou Mongolů u Olomouce napsal, *"tímto pak činem rozhodnul slovutný hrdina osud netoliko Holomouce a Moravy, nýbrž i západních zemí..."* [78] Zároveň měl příslušný jubilejní spis povzbudit sebevědomí dosud utlačovaného národa, který si začal po staletích uvědomovat svou identitu: *"... přejeme srdečně, by se podniknutí naše neminulo s účelem, vzbuditi ve vlastencích úctu k velkým předkům našim a utužiti lásku k národu a vlasti"*, podotkl Šembera na konci úvodu. V tomto směru bylo jeho úsilí úspěšné.

Zůstává ještě otázka nad mravním rozměrem hlavního aktéra našeho pojednání. A koho ve vztahu k Bočkovi a jeho metodám ocenit či politovat více: Zda třeba Palackého s jeho kategorickým *"přátelé buďme, ale pravdu si mluvme"*, nebo Šemberu, natolik věřícího v ideu přátelství, že pod hrozbou jeho ztráty raději přestal klást zvědavé otázky a "jen" věřil. Přičemž oba podlehli obdobnému klamu: Šembera přejmutím Bočkových falz (které ovšem neměl možnost zcela kriticky prozkoumat), Palacký nekritickou vírou v pravost rukopisů... A zatímco Palacký bojoval proti Bočkovu (a Šemberovu) Zdeslavu, Šembera zase na konci života zpochybnil pravost rukopisů [79] (na jejichž autenticitu zaútočil jako jeden z prvních Boček), za což byl pasován do role odrodilce a národního zrádce.

Antonín Boček, ač si jistě byl vědom svých prohřešků, docílil v praktické rovině, aby nikdo z přátel - či obětí? - jeho hru neprohlédl. Dokázal zaútočit na věrohodnost Palackého, držet v bezpečné vzdálenosti od svých "objevů" Jungmanna a manipulovat se Šemberou. Svým způsobem podivuhodný výkon...

Poznámky:

1 Dvořáková, Z.: František Matouš Klácel. Praha 1976, stran 285; Trapl, M.: Novinář Jan Ohéral. Ostrava 1969, stran 214; Žáček, V.: František A. Zach. Praha 1977, stran 321; Gazárek, F. - Hošek, E. - Němečková, J. - Šantavý, F. - Ženíšek, L.: František Jan Mošner. Olomouc 1984; Fišer, Z.: Leopold Hansmann. Kroměříž 1993, stran 144.

2 Sobek, F.: František Skopalík. Jeho život a dílo. Záhlinice 1946, stran 242; Škorpil, E.: Alois Vojtěch Šembera. Přehled života a díla. Vysoké Mýto 1946, stran 246.

3 Naznačily to Libuše Urbánková a Milada Wurmová v inventáři Literární pozůstalost Antonína Bočka. MZA Brno, fond G 34, s. VII.

4 Dopis J. P. Koubka z února 1831. MZA Brno, fond G 34, pozůstalost A. Bočka.

5 Tamtéž, Kollárův dopis z 8. 4. 1832.

6 Průvodce po státním archivu v Brně. Brno 1954, s. 10 a dále.

7 Místo v Olomouci získal na základě konkursu, konaného 16. 5. 1831. Právě vlivem mocného přímluvce dostal přednost před jinými účastníky, např. A. V. Šemberou či Václavem Trnkou. On sám ovšem v konkurzu skvěle obstál, komise oceňovala zejména jeho vynikající znalosti staré češtiny a jazykové znalosti vůbec.

8 Dvořák, R.: Jednání sněmů moravských. Brno 1906, s. 36.

9 Srv. Plačková, M.: O moravském zemském feudálně stavovském patriotismu v době předbřeznové. VVM, 29, 1977, s. 37 - 44.

10 Riegrův slovník naučný, I., Praha 1860, s. 754.

11 Souhrnně Šebánek, J.: Moderní padělky v moravském diplomatáři Bočkově do r. 1306. ČMM, 60, 1936, s. 27 - 84, 455 - 499. Týž: Kritický komentář k moravskému diplomatáři. Praha 1952.

12 Králík, O.: Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241. Olomouc 1969, s. 26.

13 Urbánková, L. - Wurmová, M.: o. c., s. I. - XV.

14 Schieche, E.: Antonín Boček. In: Lebensbilder zur Geschichte böhmischen Länder. Bd. 2. München - Wien 1976, s. 93 - 123. Recenzi přinesl. M. Švábenský, VVM, 29, 1977, s. 345 - 346.

15 Všeobecně Trapl, M.: České národní obrození na Moravě v době předbřeznové a v revolučních letech 1848 - 1849. Brno 1977. Dále Plačková, M.: K národnímu obrození na Moravě v letech 1830 - 1848. VVM, 31, 1979, s. 137 - 150. Táž: Politická aktivita moravských vlastenců v 30. a 40. letech 19. století. VVM, 37, 1985, s. 22 -28.

16 Šmídek, K.: Výpisky z korespondence Dr. Řehoře Volného. ČMM, 4, 1872, s. 43 - 79; Meluzín, A.: Ant. Boček a národní obrození na Moravě. VVM, 11, 1956, s. 54 - 58, 101 - 106.

17 Srv. Bartocha, J.: Alois Vojtěch Šembera. K oslavě stých jeho narozenin. ČVSMO, 24, 1907, s. 97 - 119; Čuprová, L.: Alois Vojtěch Šembera na Moravě. Sborník Vysoké Mýto památce A. V. Šembery 1807 - 1957. Vysoké Mýto 1957, s. 45 - 54; Skutil, J.: Alois Vojtěch Šembera a Morava. VVM, 24, 1972, s. 153 - 158.

18 Viz Bartocha, J.: Čeština na bývalé universitě a stavovské akademii v Olomouci. Olomouc 1905, s. 55 a dále.

19 Škorpil, E.: o. c., s. 187, pozn. 84.

20 Srv. Bělič, J.: Alois Vojtěch Šembera v Olomouci. Sborník Vysoké Mýto ..., o. c., s. 41- 44.

21 MZA Brno, fond G 34, Pozůstalost Antonína Bočka, karton 2.

22 Meluzin, M.: o. c., s. 102.

23 Burian, V.: Šemberova zpráva o nálezech ve zbořeništi blažejského kostela v Olomouci. Zprávy VÚ v Olomouci, č. 94, 1961, s. 12 - 14. Týž autor věnoval Bočkovi pozornost již předtím: Burian, V.: Bočkovy zprávy o prehistorických nálezech na Olomoucku, Zprávy KVSO, č. 81, 1960, s.1-4.

24 Literární archiv PNP v Praze, pozůstalost A. V. Šembery. Dopis A. Bočka z 19. 9. 1840. Děkuji vedení ústavu za poskytnutí xerokopie.
25 Okresní muzeum Vysoké Mýto, pozůstalost A. V. Šembery. Bočkův přípis na článku o Zdislavovi. Také vedení muzea děkuji za laskavé poskytnutí xerokopie.
26 Uložen opět v Literární pozůstalosti A. Bočka. MZA Brno, fond G 34, karton 2, č. dopisu 500. V době vzniku této práce však nebyl nalezen.
27 Šembera v konkurzu neuspěl. Katedra byla obsazena J. P. Koubkem. O takové místo se ucházel vlastně již podruhé.
28 Norbert Vaněk a J. Franta: Kleine Grammatik der böhm. Sprache zum Selbstunterricht etc. (Prag 1836).
29 Srv. Wurmová, J.: Přehled českých divadelních představení v Brně v 1. polovině 19. století. VVM, 36, 1984, s. 208 - 211.
30 Spor byl veden s biskupem Františkem Antonínem Gindlem. V úřadě setrval do roku 1841.
31 Jan Nejedlý (1776 - 1834), profesor české řeči a literatury na pražské univerzitě. Autor "České mluvnice" (Praktische böhmische Grammatik für Deutsche), vydané v letech 1804 - 1830 celkem čtyřikrát.
32 František Slavík, tiskař a knihkupec v Olomouci.
33 Boček léta takový materiál sbíral a něco z něj poskytoval Jungmannovi. Zdá se však, že sám pomýšlel na vydání "Doplňků k Jungmannovu slovníku".
34 Kulíšek - Klácelem používané označení satiry "Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukově", na níž pracoval od roku 1839. Šlo o přebásnění německého zvířecího eposu Reinecke Fuchs z 15. století. Práce vyšla až v r. 1845. Srv. Dvořáková, Z.: o. c., s. 32, 62.
35 Časopis českého muzea, 14, 1840, s. 95 - 96.
36 Průvodce po státním archivu v Brně, o. c., s. 12 - 15.
37 Boček v letech 1820 - 1821 studoval v Litomyšli, odkud si v r. 1833 přivedl manželku Filipinu, roz. Šrámkovou, dceru tamního důchodního.
38 Zveřejnil a komentoval Burian, V.: o. c.
39 Antonín Meichelbeck, magistrátní sekretář v Olomouci.
40 V úterý 5. prosince 1531.
41 Numismatik František Boček (1791 - 1855).
42 Šemberovy narážky se týkají vyšetřování brněnských vlastenců, kdy na konci července provedla policie domovní prohlídky u Zacha a Ohérala. Stalo se tak v souvislosti s odhalením tajné spolkové činnosti polských studentů ve Vídni, od nichž vedla stopa i na Moravu. Ohéral se zřejmě bál ztráty redakce německého listu Moravia, který redigoval v letech 1838 - 1847. Srv. Žáček, V.: o. c., s. 28.
43 Ani jeden z uvedených Komenského spisů nevydal.
44 Palacký, F.: Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache. Praha 1840.
45 Patrně prelátu Nappovi, opatovi kláštera augustiniánů na Starém Brně.
46 Pregnantně to vyjádřil v dopise, adresovaném Bočkovi dne 3. listopadu 1833; z něj ovšem už vyplývají náznaky sporu, který se mezi oběma postupně rozvinul: *"Jest pak to škoda, že my, majíce ty samé oučely, tak se straníme. Kdybyste mně byl zprávu dal, že Vy Moravica sám vydávati budete, byl bych to s potěšením a s radostí slyšel, a i hned Vám sám, sečkoli býti mohu, k dílu tomu ochotně přispěl. Jakož pak i nyní Vás prosím, že mi věděti dáte, v skutkuli tak jest. Mámť zajisté i já některá Moravica z originálů v českých archivech, kterýmižto Vám milerád posloužím. Mně to milejší jest, když Vy se o vydání pramenů svých postaráte, nežli abych já se tím zaměstnávati měl; anobrž kdybych věděl, že Vy také Bohemica vydáte, i těchto bych Vám postoupil, jakmile bych ubezpečen byl, že je brzy, ouplně a správně vydáte. Já se v tom mechanickém zbírání listin nikterak nekochám, věda, že ono i čas maří i ducha moří; obírám pak se s ním jen z potře-*

by, vida že nikdo sice ku práci této se nemá, bez kteréžto předce nelze nám míti národní historie." In: Navrátil, B.: Listy Palackého Bočkovi. ČMM, 25, 1901, s. 97 - 132, citát s. 106.

47 Navrátil, B.: o. c., s. 130 - 132.

48 Viz Kabelík, J.: Národopisné zlomky z literární pozůstalosti A. V. Šembery. ČMM, 50, 1926, s. 609 - 650. Také v Bočkově pozůstalosti se zachoval nějaký národopisný materiál, nelze však rozhodnout, zda jej Boček shromáždil pro svou potřebu, zda byly poslány Šemberou či zda mu měl být naopak zaslán. Srv. Černý, F.: Z folkloristické činnosti archiváře Bočka. ČMMZ, 1, 1901, s. 97 - 101.

49 V letech 1837 - 1848 vydával kalendář "Posel moravský", dále "Rozumný rolník" (1837 - 1844) a "Kalendář Holomucký na obyčejný rok 1841".

50 Böhmische Rechtschreibung. Olomouc 1841, druhé vydání 1844. Jednalo se o populárně zaměřený výklad české pravopisné soustavy s praktickými cvičeními.

51 Vpád Mongolů do Moravy. Olomouc 1841, druhé vydání 1842. Sborník obsahoval historii Mongolů a jejich charakteristiku, kterou Šembera převzal z díla Hammer - Purgstalla: Geschichte der Goldene Horde in Kiptschak, d. i. der Mongolen in Rusland. Pesth 1840 (s. 1 - 12, 34 - 40), dále Šemberovo vylíčení vpádu Mongolů do Uher, Polska, Slezska, Moravy a Rakous (s. 13 - 33), pojednání A. Bočka O vítězi nad Mongoly (s. 41 - 48), báseň V. Furcha Vidění (s. 49 - 50), báseň F. M. Klácela Mongolové u Holomouce (s. 51 - 55) a upravenou část Rukopisu královédvorského s komentářem (s. 56 - 66), jehož autorem byl zřejmě Boček. Kniha je doprovozena obrazy Hostýna, Olomouce a Štramberka, popsaných v závěru na s. 67 - 74.

52 Míněn Bočkův spis Mähren unter König Rudolph dem Ersten. Vyšel v Praze r. 1835 nákladem 500 výtisků a pod patronací Palackého. Viz Navrátil, B.: o. c.

53 Jan Erazim Vocel (1803 - 1871), pozdější profesor archeologie na pražské univerzitě.

54 Vincenc Furch (1817 - 1864), český básník, žijící od r. 1841 trvale ve Vídni.

55 Kaple Božího těla v jezuitské koleji, kde prý Jaroslav podle tradice přijímal svátost oltářní před vítěznou bitvou. Fresky byly malovány patrně r. 1728. Šembera se o nich skutečně ve sborníku zmínil na s. 24, pozn. 1.

56 Palacký k jubileu přispěl spisem "Der Mongolen Einfall im J. 1241" (Abhandlungen 1842). Jeho polemiku s Bočkem zachytil Králík, O.: o. c., s. 31 - 34 *("Bočkův Zdeslav zůstal nebezpečným úskalím pro vítěze u Olomouce r. 1241, nikoli pozitivně tím, co na něj Boček navěsil, nýbrž negativně, že se odhalilo, jak trapně málo se Jaroslav opírá o soudobé prameny, vlastně nemá v nich vůbec žádnou oporu".)*

57 Na rozdíl od Jaroslava byl Zdislav (Zdeslav) ze Šternberka historickou postavou. Skutečně bránil Olomouc, ale až v r. 1253, kdy byla obléhána vojsky uherského krále Bely IV.

58 Za všechnu literaturu uvádím jen Rukopis královédvorský a zelenohorský. Dnešní stav poznání. Sborník Národního muzea v Praze, řada C - Literární historie, sv. 13- 14, Praha 1969.

59 Králík, O.: o.c., zejména s. 20 - 22 a 26 - 30.

60 Odhalil je Bretholz. B.: Die Tataren in Mähren. Brno 1897. Boček prefabrikoval listiny pro Hradisko a Olomouc, Rajhrad a Brno, Doubravník, Bruntál a Benešov, Litovel, Jevíčko, Uničov. Podrobně Pokora, T.: Mongolové ve Slezsku a na Moravě v roce 1241. SVSMO, 62, 1973, s. 172 - 183; tamtéž, 63, 1974 - 1976, s. 98 - 110. Podle něj (s. 110) Bočkova *"tatarská"* falza vznikla v souvislosti *"se snahou o konstituování moravského národa. V předbřeznovém období přišlo velmi vhod šestisté výročí vpádu Mongolů v roce 1841, aby se vytvořily obdobné tradice o vítězství Moravanů, jaké měli Češi již dříve zásluhou Hankovou v podobě Rukopisů".* K problému naposledy krátce Válka, J.: Dějiny Moravy, I., Brno 1991, s. 48.

61 Potvrdil to sám Boček v dopise Jungmannovi, kde si stěžoval na Palackého výpady ve spise Der Mongollen Einfall: *"Pro Vaši osobní známost v té věci budiž řečeno, že jsem já po dlouhá léta pojednání o vpádu Mongolů do Moravy pro českou učenou společnost chystal (což se nyní i dokonati musí) a že p. Šembera mimo diplomatáře mou sbírku nezná, nýbrž jen zpaměti uvádí, co ode mne při opravě svého spisku vyzískal"*. Nedatovaný koncept Jungmannovi, MZA Brno, fond G 34, pozůstalost A. Bočka.

62 Boček asi musel žít pod neustálým tlakem z odhalení. Pochybnosti o jeho práci vznesl např. prelát Napp, komentující první Bočkovu cestovní zprávu z r. 1841. Upozornil, že většina jím pořízených opisů není kolacionována a že není udávána signatura originálního dokumentu. *"... mohlo by to vyvolat časem pochybnosti a podezření o jejich pravosti"*. Na případě olomoucké listiny z r. 1318 dále Bočkovi přímo vytkl šlendriánskou práci: *"... tuto ležernost a nepozornost při shromažďování historického materiálu nelze prominouti žádnému dějezpytci, který podle přísahy a povinnosti musí vše kriticky zkoumat a podrobit podrobnému průzkumu každé jednotlivé slovo své listiny."* In: Průvodce po státním archivu v Brně, o. c., s. 16 - 17.

63 Zůstal jedinou Bočkovou prací v českém jazyce.

64 Např. na s. 66 dotyčného spisu Boček jemně naznačuje: *"Podivné zajisté jest shodnutí jména "Jaroslav" v Rukopise královdvorském a v Hájkově kronice, i zaplesají snad zatvrzelí upírači přesnosti starých památek literatury naší, nabývajíc z toho přesvědčení, že některý Čechomil z věku nového (nepochybně skladatel Libušina soudu), maje Hájka před sebou, i báseň o boji s Tatary složil"*.

65 Šebánek, J.: Moderní padělky..., o. c., s. 56 a dále.

66 Další část dopisu bohužel chybí. Šemberou objevený materiál je zřejmě týž, který popsal Skutil, J.: Literárněhistorický význam biblických a husovských rukopisů dietrichštejnské zámecké knihovny. Jižní Morava, 32, 1996, s. 49 - 55.

67 Hovoří pouze o výměně nějakých mincí u p. Langra a že Bočkovi posílá nějaký fragment z Cerroniho sbírky.

68 Potřeboval je pro článek "Staré desky zemské i manské v Moravě a Opavsku." Časopis českého muzea, 20, 1846.

69 Tiskl se právě jeho IV. díl (vyšel 18. října 1845).

70 František Špatný (1814 - 1883), český slovníkář.

71 Josef Frič (1804 - 1876), známý pražský právník a liberální politik. Jeho syn Josef Václav Frič (1829 - 1891) byl revolucionářem z r. 1848.

72 Tomáš Bečák (1813 - 1855), kněz v Kyselovicích, na konci života superior bohosloveckého alumnátu v Olomouci.

73 Daniel Sloboda (1809 - 1888), evangelický pastor na Rusavě. V r. 1852 vydal v Praze spis "Rostlinictví".

74 Míněn patrně JUDr. Antonín Strobach (1814 - 1856), politik a právnický spisovatel, v r. 1848 první zvolený pražský starosta.

75 Vydal ji bez data. Kreslil J. Friedrich, litografoval F. Šír.

76 Přemysl Otakar Methud, 8. 8. 1846 Olomouc - 12. 12. 1849 Brno.

77 Zveřejnil však jeho nekrolog v kalendáři Posel z Moravy, 12, 1848, v galerii znamenitých Moravanů,

78 Vpád Mongolů do Moravy, o. c., s. 24.

79 Např. Kdo sepsal Královédvorský rukopis roku 1817? Vídeň 1880, stran 94.

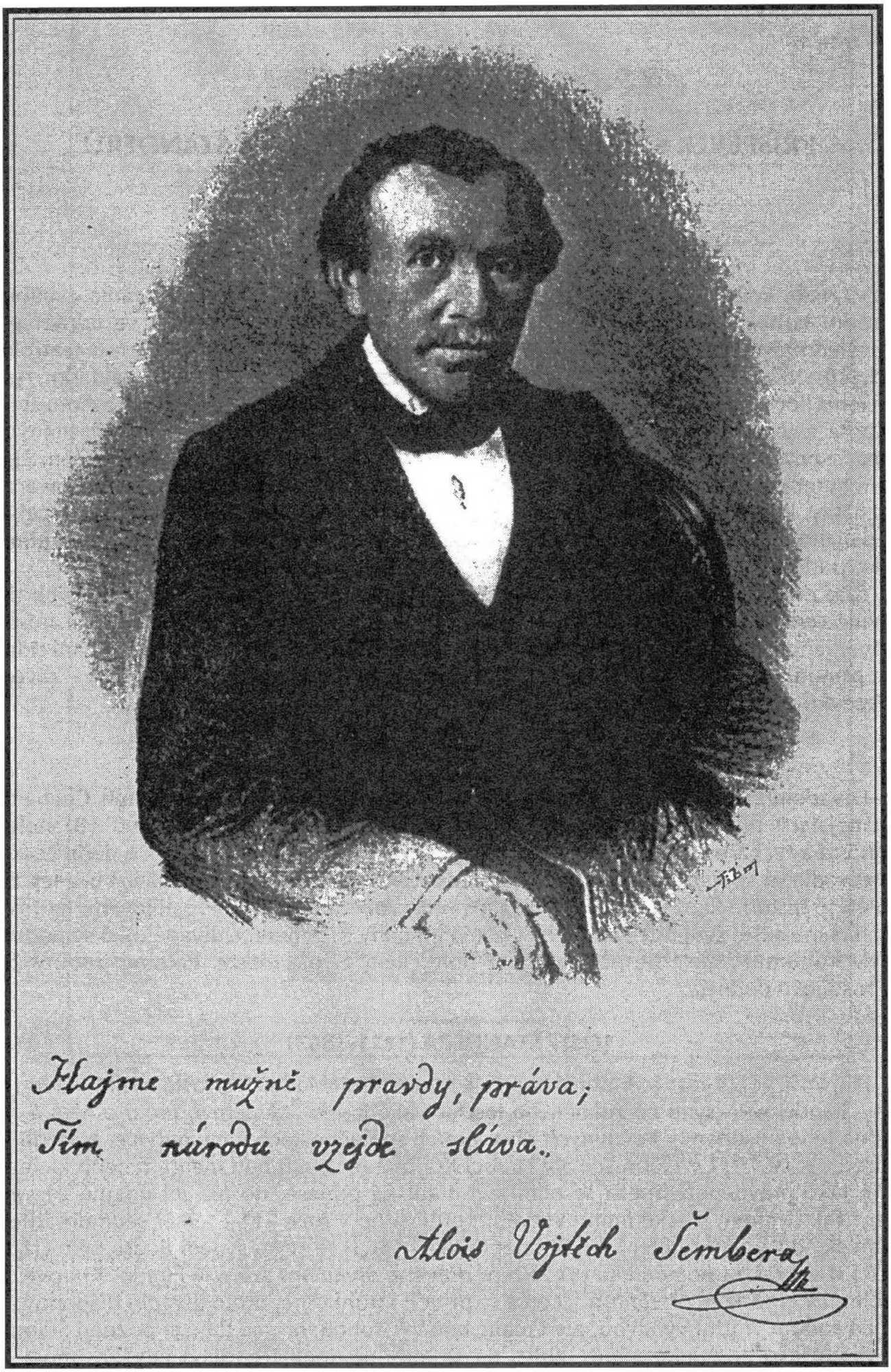
Hlajme mužně pravdy, práva;
Tím národu vzejde sláva..
Alois Vojtěch Šembera

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci
č. 274: 18-34, 1997

PŘÍSPĚVEK K OSUDŮM DIVADELNÍ RODINY ŠTANDERŮ

Pavel Marek

ÚVODEM

Význam kočovných divadelních společností pro rozvoj českého divadla a vůbec národní kultury je všeobecně uznáván a oceňován; tato skutečnost se odráží jak v poslední syntéze dějin českého divadelního umění, tak v monografiích a teatrologických studiích, případně i memoárech významných herců. Přestože základní rysy českého kočovného divadla jsou známy, zvláště na Moravě při zkoumání tohoto typu divadla a jednotlivých hereckých družin můžeme dosud nalézt řadu nevyjasněných témat a problémů. Domníváme se, že sem patří i zachycení osudů a zhodnocení činnosti herecké rodiny Štanderů. Cílem našeho pojednání je proto shrnout naše dosavadní poznatky, kriticky analyzovat literaturu, která si Štanderů všímá, a naznačit perspektivy dalšího zkoumání tak, aby vytyčené téma mohlo být relativně uzavřeno; jak uvidíme dále, podat v současné době přehled vyčerpávající, je nereálné.

Tato práce vychází z publikované literatury, především knižní, z periodických tiskovin, zejména dobových novin a časopisů, a archivních pramenů ústřední i místní provenience. Snaha po úspornosti a touha seznámit veřejnost s dosud zjištěnými údaji nás přinutila (vedle zkrácení) upustit od koncipování poznámkového aparátu; v závěru příspěvku uvádíme soupis použitých materiálů.

POČÁTKY

Divadelnická rodina Štanderova má své rodové kořeny ve východních Čechách; její nejstarší nám známý člen - JOSEF ŠTANDERA - byl někdy na konci 18. století malířem a řezbářem v Dobrušce a pak Hradci Králové. Proto i její vstup do dějin českého divadla je spojen s tímto krajem a vůbec Čechami. Teprve od počátku 60. let 19. století je historie Štanderova rodu spjata s Moravou a především Prostějovem; na rovinách Hané našel svůj nový domov a vlastně všechny tři generace divadelníků se podílely na kulturním, ale i hospodářském a politickém životě města. Potomci rodiny žijí v Prostějově dodnes.

JOSEF ŠTANDERA (1811-1863)

Největší pozornost jednotliví badatelé věnovali zakladateli prostějovské větve rodiny Štanderovy - synu už zmíněného Josefa - také Josefu Štanderovi; proto o něm a zejména jeho působení v kočovných divadelních společnostech víme nejvíce. Narodil se patrně v roce 1811 v Dobrušce a v Hradci Králové se vyučil buď malířem nebo klempířem. Jako pravděpodobnější se nám jeví malířská profese, do níž jej údajně zasvětil otec. Tak bychom si také mohli vysvětlit, proč si ho v roce 1852 téměř sedmdesátiletý německý divadelní ředitel Filip Zöllner (1783 - 1863) se svým synem Bedřichem (1827 - 1853) vybral za pomocníka při zřízení dřevěné divadelní arény v Hradci Králové na střelnici v Pražském předměstí. U otce se přiučil i truhlařině, proto divadlo disponovalo nejen solidní vnitřní výbavou, ale i malířskou výzdobou; kromě toho si později Štandery vážili jako zručného malíře kulis, dá se tedy předpokládat jeho angažovanost na

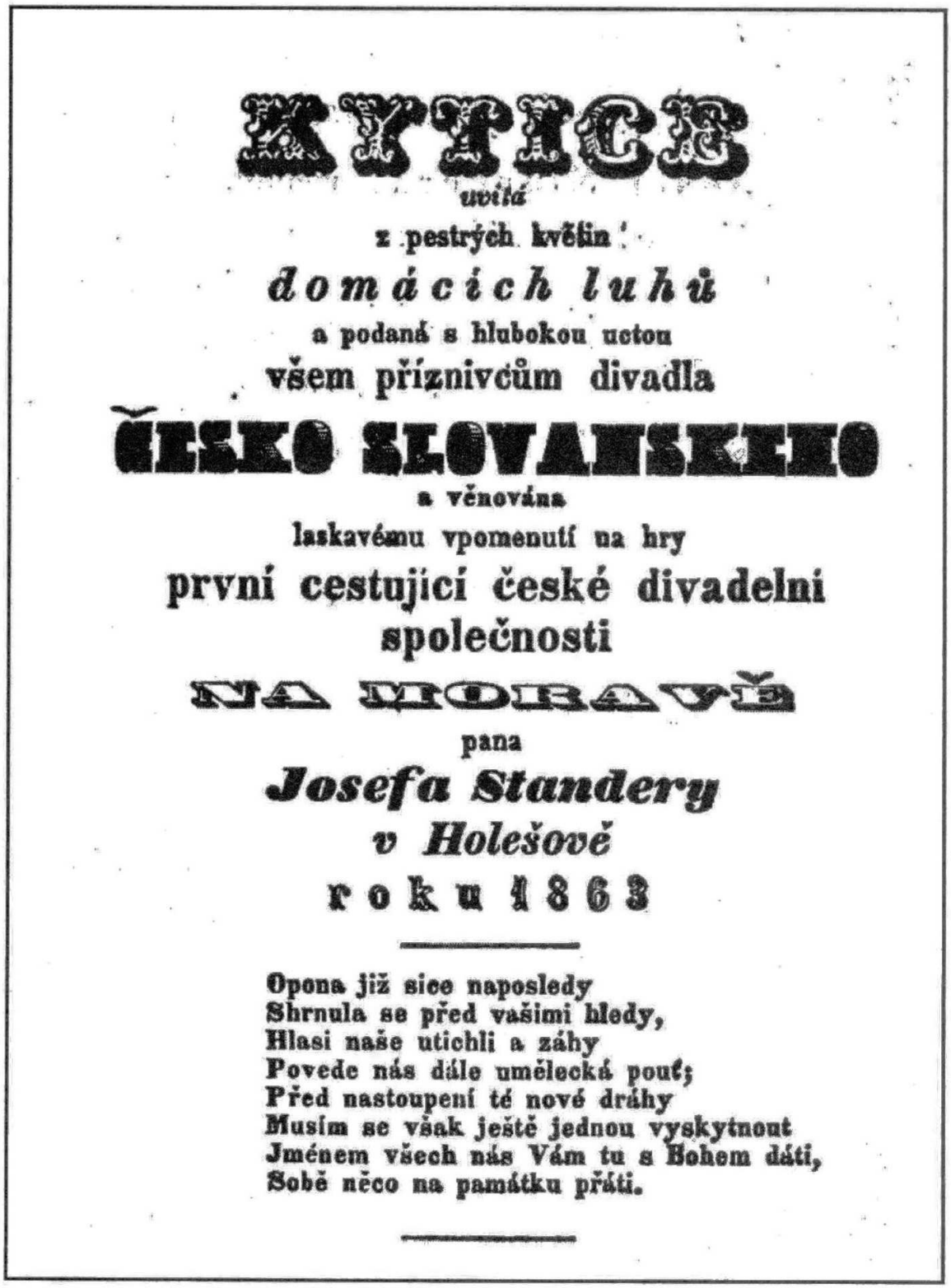

KYTICE

uvitá

z pestrých květin

domácích luhů

a podaná s hlubokou uctou

všem příznivcům divadla

ČESKO SLOVANSKÉHO

a věnována

laskavému vpomenutí na hry

první cestující české divadelní

společnosti

NA MORAVĚ

pana

Josefa Standery

v Holešově

roku 1863

Opona již sice naposledy
Shrnula se před vašimi hledy,
Hlasi naše utichli a záhy
Povede nás dále umělecká pouť;
Před nastoupení té nové dráhy
Musím se však ještě jednou vyskytnout
Jménem všech nás Vám tu s Bohem dáti,
Sobě něco na památku přáti.

Titulní strana Almanachu Štanderovy společnosti z roku 1863.
Ze sbírky DO NM v Praze. Reprodukce autor.

poli scénografie. Zöllnerové tehdy zakládali německou divadelní společnost a k užší spolupráci s nadšeným milovníkem divadla Josefem Štanderou nedošlo - zůstal nadále v Hradci Králové a věnoval se zřejmě výnosnému řemeslu. Také jeho žena Anna Lorencová, dcera místního sládka, přinesla do rodiny pěkné věno, takže přes starost o tři děti na tom nebyli asi finančně nijak špatně a za léta si nashromáždili jistý kapitál. Proto také mohl Štandera od Zöllnera, který po několika představeních zjistil, že se mu podnikání ve východočeské metropoli nevyplácí, odkoupit za 460 zlatých letní arénu. Měl na ní největší podíl nejen svou prací, ale i v akciích. Podle málo věrohodných vzpomínek

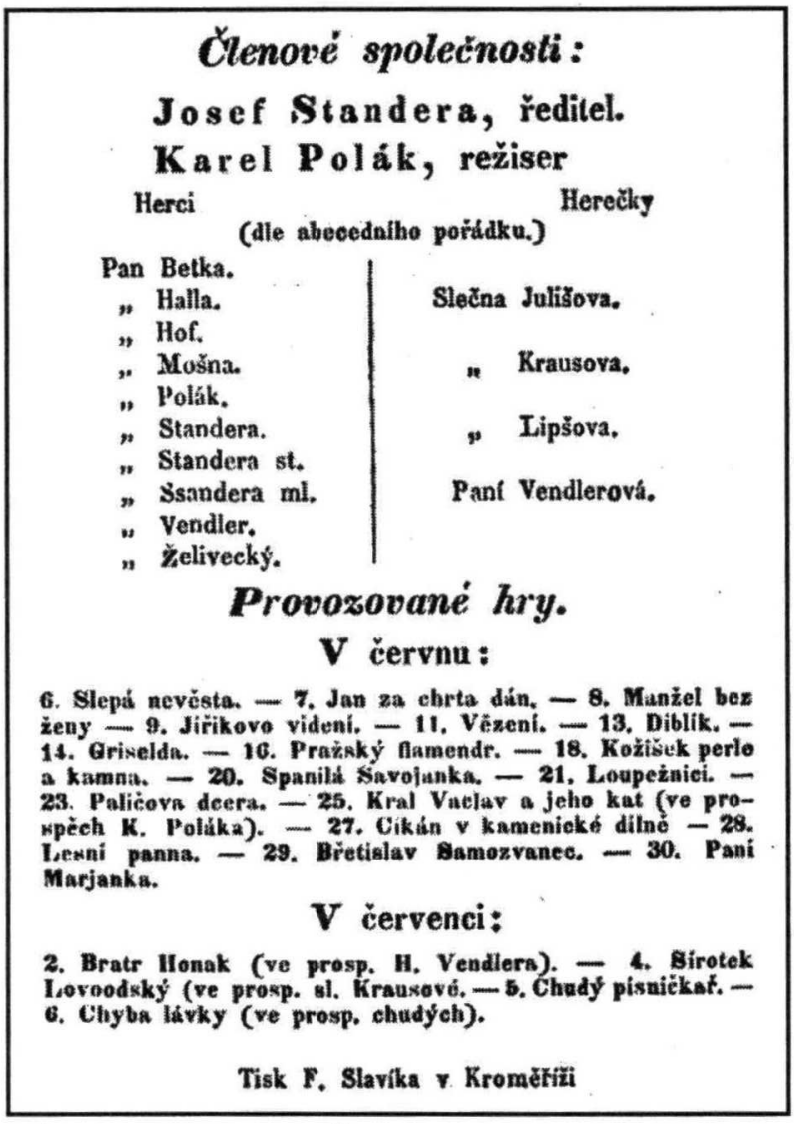

Členové společnosti:

Josef Standera, ředitel.

Karel Polák, režiser

Herci	Herečky
(dle abecedního pořádku.)	
Pan Betka.	Slečna Julišova.
„ Halla.	
„ Hof.	„ Krausova.
„ Mošna.	
„ Polák.	„ Lipšova.
„ Standera.	
„ Standera st.	Paní Vendlerová.
„ Ssandera ml.	
„ Vendler.	
„ Želivecký.	

Provozované hry.

V červnu:

6. Slepá nevěsta. — 7. Jan za chrta dán. — 8. Manžel bez ženy — 9. Jiřikovo vidění. — 11. Vězení. — 13. Diblík. — 14. Griselda. — 16. Pražský flamendr. — 18. Kožíšek perlo a kamna. — 20. Spanilá Savojanka. — 21. Loupežnici. — 23. Paličova dcera. — 25. Kral Vaclav a jeho kat (ve prospěch K. Poláka). — 27. Cikán v kamenické dílně — 28. Lesní panna. — 29. Břetislav Samozvanec. — 30. Paní Marjanka.

V červenci:

2. Bratr Honak (ve prosp. H. Vendlera). — 4. Sirotek Lovoodský (ve prosp. sl. Krausové. — 5. Chudý písničkař. — 6. Chyba lávky (ve prosp. chudých).

Tisk F. Slavíka v Kroměříži

Vnitřní strana almanachu Štanderovy společnosti z roku 1863.
Ze sbírky DO NM v Praze.

Františka Zöllnera v ní pořádal pašijové hry.

Štanderové byli v Hradci Králové známí jako nadšení divadelníci. Než přesídlili do Hradce, Josefův bratr Jan proslul v profesi prvního českého odborníka v divadelním strojnictví a v Dobrušce zřídil "strojové jeviště" , které bylo tak lákavé a atraktivní, že inspirovalo královéhradecké milovníky divadla na podnět spisovatele Jelena v roce 1839 k jeho "přetažení" do Hradce. Jan Štandera tam jeviště nejen zmodernizoval, ale stal se také vůdčí silou mezi ochotníky. V tehdy ještě německém městě zaváděl česká divadelní představení (vždy v neděli odpoledne) a dokonce ochotnické divadlo našlo útočiště i v jeho domě, kde vybudoval scénu. V roce 1864 převzal jeho úlohu syn Jan, který si vydobyl o divadlo v Hradci Králové nemenší zásluhy.

K rozhodujícímu zvratu v životě Josefa Štandery došlo v roce 1853. Když totiž Bedřich Zöllner zemřel a jeho otec Filip našel angažmá u německého Stavovského divadla v Praze, koncese zůstala nevyužitá; Štandera navázal kontakt se starým Zöllnerem a požádal o její pronájem. Téměř současně se na německého divadelního ředitele ve stejné věci obrátil Josef Kajetán Tyl, tehdy nájemce Kullasovy společnosti, jemuž úřady pro obejití koncesní listiny zakázaly hrát a v Domažlicích se svou početnou rodinou strádal; v květnu 1853 Tyl u Zöllnera neuspěl, ale pravděpodobně navázal kontakt se Štanderou a v červnu téhož roku se v Praze domluvili na společné akci: Štandera do podniku investoval svůj kapitál a stal se hospodářským správcem společnosti, zatímco Tyl byl režisérem a uměleckým vedoucím. V této fázi probíhalo vše hladce: Zöllnera se podařilo přemluvit, Tyl angažoval většinu herců bývalé Kullasovy společnosti, v Hradci Králové byla k dispozici divadelní aréna. Dokonce i Lumír 9. června 1853 s radostí už referoval o vzniku nové české společnosti. Jakmile však zpráva o přípravě her v českém jazyce pronikla na veřejnost a úřady zjistily podíl pronásledovaného Tyla na tomto podniku, začaly se o jeho organizaci zajímat blíže a místodržitelství nakonec požadovalo, aby majitel společnosti Filip Zöllner byl hrám osobně přítomen. Ten však měl smlouvu v Praze a veškeré pokusy přimět jej k cestě do Hradce Králové byly neúspěšné. Vznikla poměrně napjatá situace, jejíž vznik Tyl svaloval na Štanderu a obviňoval ho z nepředvídavosti a nevědomosti. Nakonec se Tylovi podařilo při osobním jednání v Praze Zöllnera přesvědčit, aby si vzal alespoň dovolenou a na několik dní do Hradce Králové přijel. Ten se skutečně 23. června 1853 ohlásil na okresním hejtmanství a získal nejen povolení

k zahájení her na 29. června, ale současně si vymohl, aby byl v době nemoci ve vedení společnosti zastupován Tylem a Langem: jakmile mu to zdravotní stav dovolí, opět se ke společnosti vrátí - tak se na úřadě zavázal.

Tato fakta naznačují, že Štanderův vstup do divadelního světa byl mnohem složitější, než zřejmě sám předpokládal. Ale už první dny činnosti nové herecké družiny počáteční nervozitu smazaly; společnosti se v Hradci Králové dařilo. Štanderovi, který měl oficiálně na starosti sjednávání herců, se za rozhodující Tylovy účasti podařilo vytvořit zdatný herecký soubor, v němž působili Magdalena Tylová a její sestra Anna Forchheimová - Rajská, František Xaver Krumlovský, František Josef Čížek, Josef Emil Kramuele, Antonín Mušek, František Pokorný, Václav Svoboda, Emanuel Rott, Josef Chramosta, Ernest Lang, Braun, Rokytský, Kovář, Malý, Marie Köhlerová (provd. Ryšavá), Marie Bělská (provd. Čížková), Charlotta Greinerová, Marie a Helena Lipšovy, Stukartová, Milinská, nápovědu dělal Fr. Macek, dětské role hrál Tylův syn Otakar, někdy si zahrál i starý Zöllner. Do tohoto souboru patřili (samozřejmě zcela okrajově z hlediska hereckého) i Josef a Anna Štanderovi; většinou vystupovali pod pseudonymem Hradecký a Hradecká. Hlavní Štanderovou starostí byla ekonomická prosperita podniku - byl "kasírem a oučetním" , kterého Lumír z 11. srpna 1853 zhodnotil jako schopného, leč "poněkud přes míru opatrného" hospodáře, který se "nemínil zahodit, aby zůstal za Prokopem ve slušných platech svým lidem."

Štanderova role ve společnosti byla určitě nevděčná. Není jistě pochyb o tom, že ve společnosti, do níž vložil k zajištění provozu pracně nahromaděný a jistě nemalý kapitál, viděl zdroj jeho rozmnožení. Na druhé straně musela také zajistil početné herecké družině obživu na relativně solidní úrovni; vedle pravidelných platů hercům tu byly i další náklady na garderobu, dopravu, ubytování, různé poplatky atd. Přitom zdroj příjmů byl značně nejistý a závisel na řadě okolností, v neposlední řadě i na vkusu obecenstva a repertoáru, na jehož výběr neměl vliv; to byla doména Tylova. Je tedy pochopitelné, že rozpor mezi Tylovými uměleckými ambicemi a Štanderovým obchodním zájmem vyvolával mezi oběma vedoucími silami společnosti napětí, které chtěl Tyl řešit odchodem a založením vlastní družiny. František Zöllner v už citovaných vzpomínkách Štanderův vztah k Tylovi dovádí do oblasti pomluv a nepravd, přičemž jejich vítaným zdrojem je skutečnost, že Štandera v roce 1856 při pobytu ve Vodňanech na smrt nemocnému Tylovi v duchu herecké smlouvy zastavil od 1. června plat jako neužitečnému členovi, který šest týdnů nevystoupil. Štanderovu rozpornou úlohu dobře vystihl Josef Knap, který sice pochybuje o Štanderově zákroku vůči Tylovi a uvádí, že naopak tři dny před jeho smrtí uskutečnil v Plzni benefiční představení Strakonického dudáka, ale staví se za mínění současníků, kteří Štanderovi vytýkali nedostatek sociálního cítění; cituje vzpomínku Josefa Faltyse, jenž Štanderu charakterizuje jako sobce, jenž se obohacoval na úkor herců. Nebudeme přirozeně dělat hospodářskému správci Zöllnerovy společnosti advokáta, ale nepochybná je skutečnost, že po ekonomické stránce vedl společnost k prosperitě, z níž těžili i herci. V Hradci Králové se příjem za jedno představení pohyboval mezi 10 - 53 zlatými. Přitom máme přehled o tom, jak Štandera své herce vyplácel. Jindřich Mošna později ve svých pamětech kapitolu o pobytu v Zöllnerově společnosti nazval "V nebi" a pochvaloval si, že se sociálně starala o své členy lépe než společnosti ostatní. Štandera byl tehdy jediným ředitelem, který herce pravidelně vyplácel. O hospodářských poměrech ve společnosti nejlépe svědčí skutečnost, že se herci mnohdy k Zöllnerovi po kratších pobytech jinde opět rádi vraceli.

Zatímco hospodářem a organizátorem byl Štandera velmi dobrým - a - přijmeme-li hlasy jeho současníků - až příliš šetrným, pak o jeho herecké úrovni si nesmíme dělat

velké iluse. Také v této oblasti se názory celkem shodují. J. Knap jeho pokusy na scéně charakterizuje jako chabé, leč ctižádostivé, a když sledujeme dobové kritiky v Lumíru, nejsou pro něj příliš příznivé. Např. o jeho postavě rytíře Kamenického ze Šantalovy Černoborky na scéně ve Strakonicích v březnu 1857 čteme, že byla hrána nevýrazně, o rok později v Kutné Hoře "byl odsuzován a limine jako jevištní cizopasník bez jakýchkoli předpokladů pro herectví - lépe by mu bylo, kdyby ani nikdy nevystoupil"; podobně v Mladé Boleslavi si kritik v prosinci téhož roku ulevil slovy: "Jenom kdyby pan Štandera se neukazoval na jevišti, když nic neumí!" Štanderovu postavu obchodníka v Hoppeho frašce Kožíšek, perle a kamna ironizoval konstatováním, že v roli "jednou ve pravém svém živlu a s pomocí nápovědy ostře vylíčil povahu odvážlivého, neústupného obchodníka." Daleko větší úspěchy než jako herec Štandera sklízel na českém venkově v roli scénografa, jevištního výtvarníka a technika. Např. ve druhé polovině června 1857 se "svými nedostižnými zkušenostmi ... platně účastnil úprav jeviště a vnitřního zařízení nového táborského divadla." Dokonce můžeme zaregistrovat v této souvislosti jeho autorský pokus: J. Knap uvádí, že pro slavnostní otevření divadla v Táboře 4. července 1857 napsal scénický prolog Umělcovo vidění, který pak byl opakován ještě o měsíc později v Pelhřimově.

V roce 1859 Josef Štandera navázal kontakt s ředitelem jiné kočovné divadelní společnosti Josefem Kullasem a nabídl mu opět pronájem koncese. Jeho podmínky byly zřejmě velmi výhodné a tak co se před lety nepodařilo Tylovi, toho dosáhl Štandera. Společnost mohl pozvednout nejen penězi, ale i velmi dobrou garderobou; navíc zde začal zhodnocovat své zkušenosti nabyté u Zöllnera, takže se "pod novou firmou... osvědčil v divadelním vedení příznivěji než dosud." Především si uvědomoval své možnosti i schopnosti a poslední léta pobytu u Zöllnera jej přesvědčila, že bez dobrého režiséra se společnost neobejde. Proto angažoval do své společnosti tehdy nejschopnější osobnost pro tuto práci působící na venkově - bývalého herce Stavovského divadla a Zöllnerovy společnosti Karla Poláka (1834 - 1906). Štandera vlastně Poláka jako režiséra objevil. Navíc Štanderovy schopnosti, umění zajistit hercům pravidelné a solidní výplaty, byly pro kočovné divadelníky nepochybně ne nepodstatným faktorem při zvažování nabídky přejít do jeho nové společnosti. Tak se postupně kolem Štandery a Poláka vytvořil velmi solidní herecký soubor, do něhož byli angažováni Arnoštka Libická (1837 - 1893), Marie Köhlerová - Ryšavá, Jindřich Mošna, od roku 1860 J.L. Turnovský, Magdalena Tylová, Anna Rajská, Václav Braun, Karel Krš, Karel Kastner, Josef Faltys, Hynek Mušek, krátce Josef Frankovský. Po odchodu Libické a Köhlerové přišly Marie Lipšová, F. Krausová, Karolina Pešková. Když na podzim 1861 společnost hrála v Praze na Smíchově, sám Jan Neruda v Času o ní napsal pochvalně; byla nejméně na úrovni Zöllnerovy družiny a rozhodně svou úrovní předstihla ostatní dvě české společnosti - Prokopovu a Šmídovu.

Další křižovatku Štanderova životního osudu přinesl rok 1863. Tehdy se mu totiž podařilo získat povolení k působení na Moravě a současně byla kladně vyřízena jeho žádost o samostatnou koncesi. Cestu po městech Moravy Štandera zahájil počátkem dubna 1863 v Kroměříži, kde společnost přijali s velkou pozorností a všech 36 představení v nedávno postaveném sále na Nadsklepí v průběhu dubna a května se těšilo zájmu veřejnosti. Dopisovatel Moravské orlice psal o návalech a tlačenicích, kdy "musíš se vždy obávati, abys si zlomeného žebra domů nepřinesl." Do divadla chodili nejen místní, ale přijížděli návštěvníci z okolních vesnic, ba i hosté z Hulína, Přerova, Holešova, Rataj, Žalkovic, Záhlinic atd. Společnost "nemálo přispívá k národnímu probuzení, podává důkazy, že čeština se hodí nejen do kuchyně." Velká chvála se snesla na herce po představení Jan za chrta dán a Břetislav a Jitka, která byla prý provedena umělecky a s živou charakteristikou osob. "Herci šetří bedlivě ryzosti mluvy a výtečného před-

nášení." Každým dnem údajně rostla obliba a vážnost společnosti, takže nakonec i ředitel místního gymnázia povolil starším žákům návštěvu divadla, neboť společnost se "ukázala jako slušná." Výrazem vděku kroměřížského obecenstva vůči kočujícím hercům se stal 2. června společenský večírek na rozloučenou, když den předtím hráli Paní Marjánku ve prospěch místních chudých.

Z Kroměříže Štandera zamířil do Holešova, pak následoval Přerov, Hranice a Prostějov, kde principál 28. listopadu 1863 nečekaně zemřel. Jeho pohřeb 30. listopadu na místní hřbitov, který popisuje Moravská orlice, se stal projevem vděčnosti kulturní veřejnosti města vůči jedné z výrazných postav českého kočovného divadla.

Anna Rajská - Turnovská.

ANNA ŠTANDEROVÁ (1814 -1889)

Po Štanderově smrti převzala řízení společnosti jeho žena Anna Štanderová. Už jsme se zmínili o tom, že byla dcerou sládka Lorence z Hradce Králové. Narodila se asi v roce 1814 a její osudy jsou od roku 1853 spjaty s Zöllnerovou a Kullasovou společností po manželově boku. Příliš toho o ní nevíme, pouze z kritik představení na venkově a divadelních cedulí zjišťujeme, že na scéně vystupovala pod pseudonymem Hradecká. Poprvé se nám ji podařilo doložit jako Bělenu v Tylově Strakonickém dudákovi 17. července 1853 v hradecké letní aréně. Hrávala zřejmě pravidelně menší role, ovšem literatura - především J. Knap - se nezmiňuje o dobrých či podprůměrných výkonech.

Do popředí se tedy Anna Štanderová dostává až po manželově smrti. Zimu 1863/64 společnost přečkala v Prostějově a v únoru a březnu 1864 hrála v Kroměříži. Na velikonoční pondělí 28. března zahájila sérii 35 představení ve Vyškově. V této souvislosti bylo připomenuto, že jde o první vystoupení české společnosti ve městě - zatímco na Moravě šířilo divadelní umění 13 kočovných společností většinou německých - českému obyvatelstvu nebyla povolena ani jediná. Také při hostování v Blansku od 21. května do 30. června 1864 byla opakována zásluha společnosti Štanderové o probuzení lidí z národní netečnosti a chválili mravnost a svornost herců, stejně jako zdařilé a slušné kusy a zásobu šatstva. Při pobytu v Tišnově (3. července - 17. srpna) byla společnost podrobena širší kritice. Dramaturgii hodnotili jako pozornou, vhodnou a přiměřenou; vedle Tyla byl repertoár postaven na překladech z francouzštiny a němčiny a doplňovaly jej frašky a veselohry - původní i přeložené. Za šest týdnů společnost sehrála 11 činoher, 7 veseloher, 6 obrazů ze života, 5 frašek, jednu dramatickou báseň a jednu tragédii. Od 18. srpna 1864 Štanderová hrála ve Velkém Meziříčí, v říjnu a listopadu byla pět týdnů v Novém Městě na Moravě a od 22. listopadu v Telči, kde zůstala přes vánoce. V Novém Městě překvapily malé návštěvy ("Snad novota zavinila tuto lhostejnost a přesvědčeni jsme, že se věc k lepšímu obrátí") a stejně jako v Telči postrádali pevnější ruku v řízení společnosti; od jara 1864 už chyběl Karel Polák. Poprvé se také dovídáme, že se dost spoléhalo na nápovědu. Zdá se, že vystoupení v posledních dvou městech byla náhradním řešením, neboť zřejmě někdy v září 1864 Anna Štanderová poprvé podala žádost o možnost působení v Brně, která však byla zamítnuta; proto

rozladění a nesoustředěnost, která se promítala i do personálních změn ve společnosti. V lednu 1865 přijela družina do Třebíče; tři roky zde nehrálo (s výjimkou ochotníků) české divadlo, proto byla společnost vřele vítána a vydržela tu až do počátku května. Třebíčské působení nám také umožňuje alespoň částečně opět nahlédnout do repertoáru společnosti. V lednu a také v části února 1865 zde hrála Slepou nevěstu, Elbertova Břetislava a Jitku, francouzskou veselohru Vězeň na pevnosti Svatoondřejské, Kaiserovu Chybu lávky, Kolárovu Moniku, Tylovu Lesní pannu, Birch - Pfeifferové Krále Václava a jeho kata, Bäuerleho Zemana ze starého času, Tylovu úpravu Bankrotáře a kramářky, Wolfovu Preciosu, Krejčího co lékaře od Kaisera, Holmovu Griseldu, francouzskou veselohru Ševcovský tovaryš aj. Podařilo se nám zjistit i složení souboru, který v Třebíči prošel "mnohými a ne zvláště šťastnými změnami." Kritika si velmi cenila zejména F. Krausové, která vynikala prý nejen hrou, ale i zevnějškem, čistou češtinou a pilností. Uznávala i F. Houdka a Josefa Štanderu, zatímco M. Lipšová, Vicenová, Kastner a F. Říha byli solidní až na "některé kotrmelce proti české gramatice." Říha a Kačerovská byli známí tím, že až příliš spoléhali na nápovědu. Vicenovi vytýkali "zpěvnou deklamaci", i když mu nechyběla snaha. K dobrým silám společnosti řadili i A. Betku, komika Hofa a Čecha. Kapelníka Ludvíka chválili nejen pro dobré řízení orchestru, ale i za to, že pro místní spolek složil několik kvartet. Z výčtu herců však není nijak patrné, že by se obsazení společnosti nějak výrazně změnilo.

V květnu a počátkem června Štanderová hrála v Tišnově, počátkem července se objevila v Prostějově - a od té doby byli Štanderové s tímto městem svázáni na další léta. Tehdy se totiž Anně Štanderové naskytla příležitost koupit v dnešní Brněnské ul. č. 17 (budova byla asanována) dům s parními a vanovými lázněmi a rozsáhlou zahradou, v níž byla jedním z dřívějších majitelů Fr. Mayem asi na přelomu 50. a 60. let postavena dřevěná divadelní aréna s prostorným jevištěm, hledištěm a galerií. Právě v této aréně před zaplněným hledištěm Štanderová absolvovala mimořádně úspěšnou osmiměsíční sezónu. Teprve někdy koncem ledna nebo v únoru 1866 odjela do Přerova, kde hrála naposled 11. března a odtud měla namířeno do Uherského Hradiště. V té době však Moravu postihl pruský vojenský vpád, který společnost nesporně poškodil. Jistě víme, že na podzim 1866 byla opět v Prostějově a od 3. listopadu 1866 do února 1867 v Kroměříži. O dalších osudech společnosti po ukončení kroměřížského pobytu není zatím nic známo; mlčí o ní i Moravská orlice. Je pravděpodobné, že se zdržovala v Prostějově. Odtud se také počátkem roku 1868 konečně dostala do Olomouce - snažila se o to už od roku 1863.

Dříve však, než se budeme olomoucké episodě věnovat podrobněji, je třeba si uvědomit situaci, v níž se společnost nacházela, abychom lépe pochopili nezdary olomouckého hostování v letech 1868 a 1869. Na jaře 1864 Karel Polák, jehož Adolf Branald označuje přímo za spoluvedoucího Štanderovy družiny, odešel do Prozatímního divadla. Proto společnost stála před velmi složitým problémem uměleckého vedení. Vdova Štanderová situaci řešila tím, že tehdy povolala k řízení společnosti svého syna Josefa Štanderu, s jehož jménem je spjat pokus družinu orientovat na tehdy do módy přicházející a výnosnou operetu. Proto např. nabízel zaměstnání hudebnímu skladateli Karlu Bendlovi a psal i majiteli hudební školy J. Lukesovi, aby mu doporučoval své žáky. Zdá se však, že tento náběh ztroskotal a Štanderu na místě režiséra vystřídal pozdější divadelní ředitel Václav Svoboda. Ke změnám došlo i ve složení hereckého souboru. Na přelomu let 1866/67 podle zachovaných cedulí představení v Kroměříži ve společnosti hráli manželé Bušovi, Hynek Grunert, Adéla Macháčková, manželé Lipovští, E. Světlá, Souček, občas se objevil F.X. Krumlovský (např. 27. prosince 1866 v Kroměříži v Lesní panně). I přes tyto změny si společnost udržovala celkem solidní úroveň. Jestliže ji však moravský venkov vítal s otevřenou náručí, v Olomouci bylo publikum i divadelní kritika mnohem náročnější; měli přece jen zkušenost z německého kamenného tamní-

ho divadla a nechtěli se spokojit s buditelským posláním českého divadla bez hlubších uměleckých ambic. Proto společnost Anny Štanderové, oslabená změnami a prožívající zřejmě i vnitřní krizi, v Olomouci příliš neuspěla. Zdá se však, že kritika vyvěrala i z recenzentovy osobní zaujatosti; uvážíme-li, že po secesi nejlepší členové v čele se Svobodou záhy uspěli v Brně, nezdá se nám, že by rozdíl ve výkonech byl tak propastný. Navíc je tu otázka, nakolik mělo české olomoucké obecenstvo zkušenosti s německým divadlem.

První olomouckou zájezdovou sezónu společnost absolvovala v lednu až březnu 1868, vždy v neděli odpoledne, a celkem sehrála 11 představení v budově německého městského divadla. Olomoucké noviny společnost přivítaly se sympatiemi, akcentovaly především skutečnost, že po delší době se bude hrát opět česky; současně odpolední představení měla být příležitostí pro olomoucký venkov k návštěvě divadla. Kritika poukazovala na to, že pohostinská představení společnosti v Olomouci byla ovlivněna zejména dvěma faktory: nepříznivým počasím, které mělo nesporně při tehdejších dopravních možnostech vliv na menší návštěvnost, a konvenčním, nepříliš promyšleným a pro olomoucké publikum vhodným repertoárem. Navíc tu zřejmě působil i nezvyk na velkou scénu, který ovlivnil herecké výkony. Prostory divadla odkryly slabiny orchestru, projevila se nedostatečná možnost secvičení hudby se zpěvem, byla tu i nevyrovnanost souboru. Proto se objevily rozpaky - asi na obou stranách. Zajímavá je však skutečnost, že kritik Olomouckých novin sice poukazoval na zastaralý repertoár (rozuměj Tyla, který se dával pětkrát - Paličova dcera, Jiříkovo vidění, Lesní panna, Pražský flamendr, Strakonický dudák), ale právě na Tylově Jiříkově vidění měla společnost největší příjem - 241 zl. 78 kr. Největší návštěva podle finančního hlášení magistrátu činila 495 osob - takovou nemělo údajně olomoucké německé divadlo ani za celý měsíc. Vedle Tyla společnost hrála Klicperovu hru Jan za chrta dán, Kolárovu Magelonu, Jeřábkovy Cesty veřejného mínění, Mnoho přátel naše škoda od V. Sardoua, Mikovcovu Smrt Václava III. a nakonec Morländerův Mlýn na ženy. Olomoucké hostování skýtá také možnost k soupisu hereckých sil souboru. Referent Olomouckých novin si cenil pouze dam: Světlé, Slánské, Lipovské a Macháčkové, z mužů před jeho kritikou obstál jedině režisér Václav Svoboda; další - Antonín a Josef Štanderové, Šálek, Jungman, Čech, Souček, Brožík, Grunert, Nevrlý a Slovák - působili prý příliš diletantsky.

V tomto období zřejmě také vyvrcholila vnitřní krize společnosti, jejímž projevem byl odchod režiséra Václava Svobody, který si vytvořil vlastní kočovnou družinu; koncesi měl sice už dříve, ale teprve u Štanderové si našetřil potřebný počáteční kapitál. V duchu tehdejšího úzu s ním odešla lepší část souboru (Ema Slánská, Jan Souček, Adéla Macháčková) a 13. dubna 1868 zahájili svou uměleckou cestu v Kroměříži. Proto museli Štanderovi opět řešit i tak palčivý problém kvalitních hereckých sil. V Olomouckých novinách z května 1868 je odraz hledání vyjádřen ve zprávě, že společnost chce v Olomouci sehrát čtyři hry v novém obsazení, když se jí podařilo získat nové herce - bývalou Tylovu manželku Magdalenu s jeho dcerami Marií a Eliškou a jako milovníci byli označováni Karel a František Hallové.

Po jarním hostování v Olomouci společnost opět absolvovala turné po moravských městech: Vyškov, Bučovice, Slavkov, Ždánice, Klobouky, Podivín, Bílovice. Od 1. ledna 1869 absolvovala řadu představení v Rajhradě a počátkem února ji uvítali v Židlochovicích, 22. dubna 1869 přijela opět do Slavkova, kde s ní asi naposled vystupoval Krumlovský. Dvě představení družina absolvovala v Rousínově. Zda hrála v Letovicích, to se zatím nepodařilo ověřit. Jistě víme, že do počátku listopadu vystupovala v Ivanovicích. Od 7. listopadu do 19. prosince 1869 hostovala podruhé v Olomouci; zajížděla tam buď z Tovačova (kde určitě také hrála) nebo Prostějova, přičemž nejméně jednou - 27. listopadu - pohostinsky vystoupila v Kroměříži.

Do roku 1869 spadají také dvě žádosti Anny Štanderové o povolení českých her v Brně. Zatímco první byla zamítnuta bez udání důvodů, druhou zdůvodnili blíže nedefinovanými nepříznivými poměry.

První polovinu roku 1870 společnost prožila opět v Prostějově a zdá se, že olomoucký neúspěch na ní zanechal stopy. K jejímu hostování se v únoru 1870 vrátila i Moravská orlice v dopise z Olomouce a zamýšlela se nad příčinami, které viděla především v nesmírně sychravém počasí a nechuti herců, kteří role neuměli a byli rozčarováni prázdnými lavicemi v hledišti. Srovnávala společnost vdovy Štanderové se Svobodovou družinou, která v Olomouci počátkem roku 1870 sklízela velké úspěchy a vyvodila závěr, že divadlo je třeba hrát pro pobavení, role svěřovat jen dobrým hercům, hrát česky jen tehdy, když je předpoklad příjezdu diváků z venkova (za deštivého počasí nelze!) a hrát jen jednou za čtrnáct dnů, ne každý týden. I tyto řádky jsou kusem dobového svědectví o tehdejším divadle. Společnost Anny Štanderové na prahu 70. let prožívala hlubší krizi, což se projevilo v tom, že se jejím nájemcem dočasně stal Josef Bidermann, bývalý herec Svobodovy společnosti. Pod touto novou firmou také v polovině září 1870 opustila Prostějov a odjela do Vyškova. Přestože se nijak podstatně nezměnil kádr herců, ani repertoár, byla její představení přijata s nadšením a divadelní sál nestačil zájmu obecenstva. To se ostatně opakovalo i v prosinci v Kroměříži; tato skutečnost dokumentuje, že obě olomoucká hostování byla výjimkou v přijímání a chápání této herecké družiny v 60. letech na Moravě.

V Kroměříži hrála Štanderova společnost za řízení Josefa Bidermanna asi do počátku března 1871. Po tomto datu se nám ztrácí na celý rok až do prosince; teprve tehdy se nám podařilo zachytit její stopu ve Slaném. Vzhledem k tomu, že její pohyb po moravských městech poměrně spolehlivá Moravská orlice nezachycovala, domníváme se, že z Kroměříže Štanderovi zamířili po téměř deseti letech opět do Čech. Zdá se, že v této době společnost definitivně opustila Anna Štanderová a její řízení přešlo do rukou synů Josefa a pak Antonína. Dosavadní literatura další osudy společnosti přecházela globálním konstatováním a její zánik datovala úmrtím Anny Štanderové 14. března 1889; zemřela v Prostějově v tehdejší Císařské ul. č. 17 ve věku 75 let. Později ještě uvidíme, že naše vědomosti o společnosti byly nepřesné.

MARIE ŠTANDEROVÁ (1841-1859)

Manželé Josef a Anna Štanderovi měli dva syny a dceru Marii. Ta se narodila asi v roce 1841 v Hradci Králové a cestovala s Zöllnerovou společností společně s rodiči. Vzhledem k tomu, že zemřela ve věku 18 let, pravděpodobně v roce 1859 v Pardubicích, jsou zprávy o ní kusé. Jako většina dětí herců kočovných společností se záhy dostala na scénu. J. Knap ji registruje poprvé v září 1856, kdy Zöllnerova společnost hostovala v Rokycanech; tehdy bylo Marii Štanderové asi 15 let.

JOSEF ŠTANDERA ml.(1836-1895)

Ze Štanderových dětí se na scénu jako první dostala Marie, ačkoliv nejstarší byl syn Josef. Narodil se asi v roce 1836 v Hradci Králové. Podle Rudolfa Štandery navštěvoval nejprve hornickou školu v Příbrami a pak vyšší hornické učiliště v Tyrolích.Studií však zanechal a připojil se ke kočující společnosti, v níž byli jeho rodiče. Zda k tomu došlo ještě v době nájmu Zöllnerovy koncese, nebo až za Kullase, není známo. Zdá se, že poprvé můžeme Josefa - nebo Josefa Jana Štanderu - jak je někdy uváděn k odlišení od otce - doložit v Kullasově společnosti v Hradci Králové 26. května 1862, kdy vystupoval v Kukátku. Na bezpečnější půdě se pohybujeme až kolem poloviny 60. let, kdy se svou matkou řídil společnost vdovy Štanderové. Byl jednu dobu i jejím režisérem a také

pravidelně hrál. Někdy na konci 70. let se vrátil do Prostějova, zanechal kočování a 6. června 1882 jej vydavatelský podnik místních novin Hlasů z Hané přijal za administrátora a lokálkáře listu s měsíčním služným 25 zlatých. Později se stal majitelem parních a vanových lázní ve svém domě na Brněnské ul. č. 17, které převzal od své matky. Pátrání po jeho osudech ukázalo, že na svou divadelní minulost nezapomněl a v roce 1880 ho objevujeme mezi prostějovskými ochotníky: 9. prosince byl na valné hromadě Spolku divadelních ochotníků zvolen režisérem v době, kdy spolek procházel údobím dočasné stagnace. Na výborové schůzi o tři dny později mu předseda JUDr. Josef Kolovrat kladl na srdce, aby se "úřadu tohoto chopil s láskou a zajistil tak rozkvět spolku." Štandera se skutečně pustil do práce s vehemencí zkušeného rutinéra. Zřejmě na jeho popud byl do Prostějova pozván Jindřich Mošna, který s ochotníky vystoupil 30. a 31. března 1881; Mošnovo hostování mělo být impulsem k obnovení činnosti spolku. Avšak už 3. října 1881 jednatel na výborové schůzi přečetl Štanderův dopis, jímž se vzdal úřadu a současně vystoupil ze spolku. Někdy až příliš stručné a formální zápisy bohužel nic neříkají o příčinách rozchodu, dá se však předpokládat, že pramenily z malého zájmu členů o činnost - vždyť v letech 1882 - 1889 jsme napočítali jen šest představení. Novou éru spolek zahájil až rokem 1890 a je opět spojena se jménem Štandery - tentokrát však Antonína. Bratrův vstup do prostějovského divadelního života otevíral možnosti i Josefovi uplatnit se mezi ochotníky jako herec. Rudolf Štandera uvádí, že s nimi hrál v Besedě, v sále Černého a velmi často vystupoval na jevišti dělnického Lidového divadla - např. ve hrách Psohlavci, Matčino dílo, Ben Hur, Roháč z Dubé aj. Toto tvrzení se nám však nepodařilo potvrdit - snad i proto, že referáty tisku jsou buď stručné, nebo chybí vůbec a archivní prameny, včetně cedulí, jména účinkujících většinou neuvádějí. Navíc víme, že ke skutečnému rozmachu Lidového divadla dochází až po postavení Dělnického domu; zdá se také, že autor zaměnil Antonína za Josefa Štanderu.

Josef Štandera byl horlivý vlastenec bodré povahy a současníkům se jevil jako svérázná figura: jednu episodu - pro divadlo však nepodstatnou - uvádí Ondřej Přikryl ve svých pracech z dějin Prostějova. Štandera byl vysoké postavy, vlasy nosil spletené v cop a chodil elegentně oblečen. Příležitostně se v divadle zabýval také překlady her - podařilo se nám zjistit převod Holteyova melodramatu se zpěvy Eleonora, nevěsta hrobu (někdy Ženich hrobu) a frašky Vltavěnka, královna vod šumavských, kterou hrála v Prostějově 26. prosince 1892 Choděrova společnost. Do divadelní historie se zapsal také tím, že poskytl J.L. Turnovskému informace o posledních dnech života Františka Krumlovského a ty jsou dodnes jedním z mála pramenů k poznání závěrečné episody Krumlovského životní pouti spjaté s Prostějovem. Přestože byl Josef Štandera všeobecně oblíbený, zůstal svobodný a zemřel 17. května 1894 v Prostějově.

ANTONÍN ŠTANDERA (1846-1906)

Po Josefu Štanderovi, zakladateli rodinné divadelní tradice a Tylově současníkovi, je rozhodně nejzajímavější postavou mezi Štandery jeho nejmladší syn Antonín. Pocházel z Hradce Králové, kde se narodil 20. května 1847. Jako dítě absolvoval s rodinou cesty s Zöllnerovou a Kullasovou společností. Když v roce 1863 jeho otec zemřel, bylo mu asi 16 let. V 60. letech jezdil s hereckou družinou matky Anny Štanderové a tehdy začal také vystupovat jako herec. Dobové referáty jej zachycují většinou jako Štanderu mladšího. I když se objevoval na scéně i dříve, neboť v roce 1864 tisk označoval jeho bratra za Štanderu staršího, poprvé jmenovitě jsme Antonína zachytili až v roce 1868 při zájezdech společnosti do Olomouce. Tehdy byl snad obsazován už pravidelně, neboť je zpravodajem Olomouckých novin uváděn ve všech třech prvních hrách, kdy byli herci hodnoceni jednotlivě. Mladému Štanderovi tehdy vyčítali nesrozumitel-

nou mluvu. V následujícím roce referent Našince zpočátku Antonína Štanderu chválil, ale potom se o něm vyjádřil hanlivě, jak už bylo uvedeno.

V roce 1870 se Antonín Štandera oženil: jak zjistil J. Pinkava, vzal si 17 letou Marii Plodrovou, dceru kupce z Benátek nad Jizerou; svatba se konala v Konici. Společně s ní a bratrem Josefem, který pravděpodobně převzal řízení společnosti od J. Bidermanna, se někdy v březnu 1871 rozhodl opustit Moravu a zahájil cestu po divadelních štacích Čech. Pinkava také píše, že ještě před touto anabází při pobytu v Kroměříži manželům Štanderovým zemřela dcerka. Právě 70. léta jsou však bohužel obdobím, kdy se vydavatelům nedařilo udržet bez přetržky specializovaný divadelní časopis, jakým byla Česká Thalia, a také Národní listy si až na výjimky Štanderovy společnosti nevšímaly, takže toto období zůstává prozatím z velké části zahaleno oponou času a vyžadovalo by excerpci regionálního tisku v Čechách. Pouze náhodně zjišťujeme, že v roce 1872 Štanderové hostovali se svou společností v dubnu v Lounech a v srpnu v Hradci Králové, o rok později pravděpodobně v Českém Brodě. Zdá se, že mezníkem v dějinách Štanderovy společnosti se stal rok 1877: tehdy zřejmě došlo k jejímu rozpuštění a návratu Josefa Štandery do Prostějova, nebo od ní odešel Antonín Štandera se ženou a Josef ještě nějaký čas pokračoval v cestě po českých městech. Na základě rozboru divadelních cedulí uložených v archivu divadelního oddělení Národního muzea v Praze jsme totiž zjistili, že Antonín v letech 1877 - 1881 vystupoval ve společnosti Josefa Čížka. Neúplnost a torzovitost cedulí však nedovoluje určit, kde všude se ženou hráli. Partnery Štanderových byli manželé Muškovi, Novotná, Pfeifer, Tomek, Robert, Tichá, Kaňkovský, mladá Čížková, Šípek, Filip aj. Zřejmě někdy na přelomu roku 1881 - 1882 přešli Štanderovi do společnosti Marie Kozlanské; poprvé se nám je podařilo doložit v únoru 1882 v Dobříši; tehdy v šestnáctičlenné společnosti vystupovali mj. Kozlanští, Štanderovi, Povolná, Kaňkovský, Juppa, Čermák, Betka, Boleslavský aj. S touto společností jezdili po českých městech zřejmě dva roky. Torzovitost zpráv v Divadelních listech neskýtá možnost zjistit role, v nichž Štanderovi vystupovali, ani kvalitu jejich hereckých kreací. Můžeme zachytit pouze pořadí měst, v nichž hráli, aniž bychom zaručili vyčerpávající výčet.

Dále jsme manžele Štanderovy zjistili ve společnostech Josefa Aloise Prokopa, Františka Pokorného a Václava Svobody. Bohužel všechny cedule jsou bez dat a místa - s jedinou výjimkou - Pokorného společnost tehdy hostovala v divadle v Mladé Boleslavi. Jedna cedule uvádí Antonína Štanderu také ve společnosti Václava Choděry - 30. října 1879 hrál v Šantalovi v Prostějově; domníváme se, že tehdy však šlo pouze o hostování v rámci návštěvy rodiny.

Podle dosavadních zjištění se někdy v 80. letech Antonín Štandera stal ředitelem vlastní divadelní společnosti, která se koncem roku 1885 objevila na Moravě a 3. listopadu podal žádost o koncesi moravskému místodržitelství v Brně. Sugestivně formulovaný přípis úřad přesvědčil o jeho kvalifikaci a už 9. listopadu obdržel koncesi. Poprvé jsme společnost zjistili v lednu 1886 ve Velkém Meziříčí, kde údajně nezklamala dobrou pověst, jež ji předcházela. Dále jsme ji zachytili v Boskovicích, Bučovicích a Uherském Hradišti. Tehdy v ní hráli vedle manželů Štanderových Alexandr Šlégl, Josef Navrátil, Josef Roubíček, O. Mestek-Pražský, Václav Šubrt, Karel Král, Šléglová, Navrátilová, Matoušková, Bohdanecká, F. Astr, Václav Sýbrt a Staněk. Opět se potýkáme s nedostatkem zpráv, které by umožnily více než jen výčet působišť. Situace je však přece jen lepší ve srovnání s předchozím obdobím, neboť v 80. letech v řadě měst Moravy už vycházely místní noviny. Štanderův pobyt na Slovácku tehdy sledovala Moravská Slovač. Zjišťujeme, že na přelomu let 1886 - 1887 společnost hostovala v Uherském Ostrohu a v únoru ve Veselí n. M., odtud jela do Strážnice; zde poprvé vystupovala 25. února 1887. Tehdy jakoby se Štanderova společnost vrátila o 20 let zpět - na Slovácku jí připadla role buditele.

Ze Slovácka Štanderova společnost zamířila na krátkou dobu do Prostějova, kde od 14. srpna 1887 vystupovala na slavnosti Ústřední matice školské, o týden později měla hrát v Uhýrkově hostinci v Klášteře Hradisko u Olomouce Baluckého veselohru Těžké ryby. V říjnu a listopadu hrála ve Vsetíně a v Těšeticích u Olomouce. Vánoční svátky a konec roku prožívala v další vesnici u Olomouce - Hodolanech. Našinec uvádí tři hry z repertoáru společnosti - Kolárovu Griseldu, E. Peškové úpravu Müllerovy hry Se stupně k stupni a Tylovu Paličovu dceru. Nový rok vítala už na Prostějovsku - 1. ledna 1888 zahájila řadu představení ve Smržicích operetou Na kovárně. V březnu se nám podařilo zjistit tři její představení v Nezamyslicích. Naposled jsme ji zachytili v červnu 1888 v Chropyni. Přestože byl její repertoár pestrý a hrála i operety, návštěvy signalizují malý zájem. O dalším pohybu společnosti nic nevíme. Jisté však je to, že v průběhu roku 1888 nebo počátkem roku 1889 byla rozpuštěna a Antonín Štandera se trvale se svou rodinou usadil v Prostějově. Zdá se tedy, že zprávy o jejím zániku v období kolem smrti Anny Štanderové jsou pravdivé. V červnu 1889 Antonín Štandera koncesi postoupil Václavu Sybertovi.

Po rozpuštění divadelní společnosti se Antonín Štandera s příslovečným nadšením angažoval mezi prostějovskými ochotníky a počátkem nového století se společně se svým synem Rudolfem začal plně věnovat loutkovému divadlu; tuto epizodu ve Štanderově práci zpracoval Dušan Janoušek.

Antonína Štanderu však v Prostějově neznali pouze jako divadelníka. Zajímal se také o sport: když bylo v roce 1890 zřízeno v zámecké zahradě kluziště a tzv. kluzišťový odbor, stal se jeho pokladníkem. Daleko větší zásluhy mu však přinesla angažovanost v Českém politickém spolku na počátku 90. let, který byl hybnou pákou zápasu o obecní správu Prostějova; v letech 1890 a 1891 byl pravidelně volen jako náhradník výboru. Víme také, že po bratrově smrti v květnu 1894 převzal parní a vanové lázně a dům v Brněnské ul., v němž byl i menší hostinec.

Tečku za plodným životem Antonína Štandery učinil 22. duben 1906; zemřel v Brněnské ul. č. 17 na tuberkulózu. Za jeho rakví kráčelo asi 60 lidí, mezi nimi řada divadelních ochotníků z Tyla, ale i ze scén v Hospici a Národně sociálním domě; jen "oficiální Prostějov" zůstal doma - jak napsaly noviny, zemřel chuďas, který "své jmění a své síly, svůj život obětoval umění..."

MARIE ŠTANDEROVÁ (1852 - 1917)

Ženy všech Štanderů stály v pozadí divadelního dění, proto jsou informace o jejich životě těžko dostupné a kusé. Marie Štanderová byla manželkou Antonína Štandery. Pocházela z Nových Benátek u Mladé Boleslavi, kde se narodila 20. května 1852 v rodině velkoobchodníka Plodra, který údajně zkrachoval při výrobě zápalek a tak obě dcery - Marie a Eliška - šly k divadlu. Dále o ní víme, že se provdala v roce 1870 v Konici a pak s Antonínem Štanderou cestovala s různými divadelními společnostmi. Na sklonku 80. let přišla do Prostějova, kde ji v roce 1890 vidíme na scéně Spolku divadelních ochotníků.

Rudolf Štandera v Hlasu lidu 1940 uvádí, že po manželově smrti v Prostějově zřídila půjčovnu divadelních krojů a rekvizit. Ve skutečnosti ke vzniku

Marie Tylová

"Půjčovny divadelních a maškarních obleků", která byla zapsána v rejstříku živností OŽK v Olomouci, došlo už v roce 1900 a bohatě v tomto období sloužila především potřebám nově vzniklého Tyla, divadelního spolku prostějovských ochotníků. Ve vzpomínkách současníků zůstala jako vlídná a dobrá duše, jejíž tvář i ve stáří nesla stopu bývalé krásy. Byla menší postavy a oblékala se s umírněnou staromódní noblesou. Nosívala vždy ozdobné zástěrky, na prošedivělé hlavě měla krajkový černý čepeček a na sametce kolem krku medailonek s manželovou podobiznou. Marie Štanderová zemřela 14. ledna 1917 ve Věrovanech u syna Jana, který tu měl být údajně ředitelem mlýna; pochována však byla v Prostějově.

JAN ŠTANDERA (1869 - ?)

Manželé Antonín a Marie Štanderovi měli dceru a dva syny: Jana a Rudolfa. Zatím velmi málo informací existuje o Janu Štanderovi, který byl starší z obou bratrů. Vyučil se obchodníkem a tak jej v roce 1891 registrujeme jako jednatele místního odboru Československé obchodnické besedy pražské v Prostějově. Dále víme, že po roce 1892 prožil několik let jako obchodník v Přerově a kolem roku 1913 se odstěhoval do Věrovan, kde se nakonec prý stal ředitelem mlýna. V roce 1893 se oženil v Prostějově s Libuší Studenou; manželství zůstalo bezdětné. Datum úmrtí se nepodařilo zjistit, zdá se, že za první republiky žil někde na Vyškovsku; od roku 1934 je pochován v Prostějově.

Pokud jde o jeho působení v oblasti divadelní, zjistili jsme pouze, že v říjnu 1890 se stal členem Spolku divadelních ochotníků v Prostějově a 13. září 1891 vystoupil jako Jaroslav Hrdina v Lokayově Vosím hnízdě, 25. října 1891 jako sedlák Štěpán v K.B. Pfeifferové Diblíkovi a 1. listopadu téhož roku jako Celestýn ve hře Na dušičky. V září 1908 vstoupil do Tyla a 3. července 1909 na jeho výborové schůzi byl zvolen jedním ze tří režisérů. Příliš příležitostí uplatnit se asi neměl, neboť Tyl procházel jednou z vnitřních krizí. Také Jan Štandera se dostal do rozporů s některými členy, takže na valné hromadě 11. února 1910 už nebyl zvolen do výboru a v dubnu téhož roku z Tyla vystoupil.

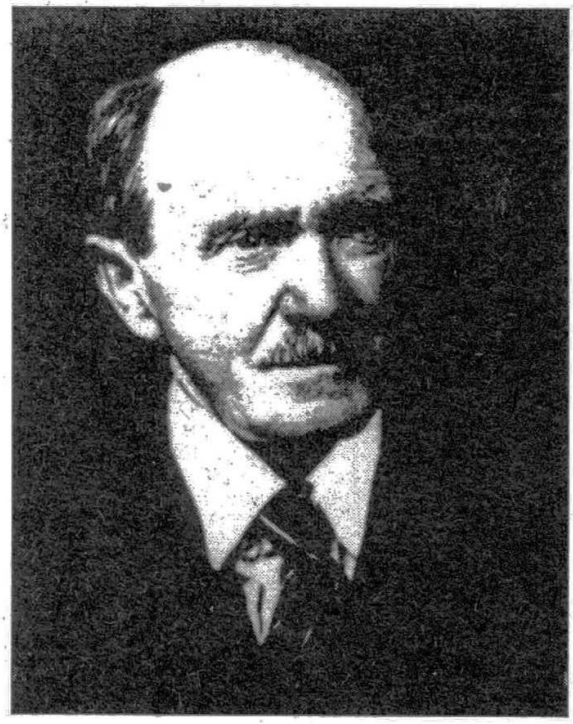

Rudolf Štandera

RUDOLF ŠTANDERA (1873 - 1957)

Janův mladší bratr Rudolf byl posledním ze Štanderů, kterého můžeme označit za nositele rodinné tradice divadelníků. Narodil se 21. února 1873 v Českém Brodě a vyučil se strojníkem; v mládí ho nacházíme mezi prostějovskými divadelními ochotníky. V roce 1890 byl přijat za člena Spolku divadelních ochotníků. V letech 1904 - 1906 společně se svým otcem Antonínem v Prostějově řídil loutkové divadlo. V roce 1903 se nám podařilo doložit jej jako režiséra ochotnického spolku národních sociálů - 13. prosince řídil Stroupežnického hru Na Valdštejnské šachtě. Zřejmě nešlo o episodu, neboť Stráž na Hané jej ve funkci uvádí i v následujících letech - naposled v roce 1907. 23. září 1906 hrál v režii Tomáše Navary jednu z hlavních rolí ve velkohře Cesta kolem světa za 80 dní, která se opakovala rovněž 30. září a 7. října téhož roku. V dalším líčení jeho životopisných osudů se musíme opírat

především o jeho vlastní vzpomínky z roku 1940, jež se však bohužel ukazují z faktografického hlediska jako nepřesné. V roce 1906 si pořídil pojízdné kino a téměř 15 let s ním jezdil po moravských městech a hlavně vesnicích. Teprve v roce 1912 se mu podařilo získat koncesi pro pořádání představení v Prostějově a své "elektrické divadlo" se pokusil po neúspěchu v Živnostenském domě trvale umístit do staré Besedy na dnešním Žižkově náměstí. Vedle Prostějova údajně delší dobu působil také v Přerově; před válkou prý chtěl zkusit štěstí i v Americe. Někdy po roce 1913 na matčinu žádost převzal vedení půjčovny kostýmů a rekvizit, což mu však nebránilo v občasných vyjížďkách s kinem. V roce 1918 mu byla filmová koncese zrušena. Zajímavé je, že Adresář města Prostějova z roku 1925 jej uvádí jako majitele půjčovny krojů, ale současně i jako fotografa. Na počátku století se horlivě účastnil politického života ve straně národních dělníků; dokonce se tehdy dostal do nepříjemného konfliktu s mladým ambiciozním Rudolfem Bechyněm v době jeho prostějovského působení a národně socialistické politické episody.

Rudolf Štandera se svou manželkou Františkou (rozenou Markovou) (narozena asi v roce 1882 v Prostějově, zemřela 25.12.1948 v Prostějově), která je v adresářích uváděna rovněž jako majitelka půjčovny krojů, měl dvě děti - dceru Jarmilu (nar. 28.11. 1902 v Prostějově, provdaná Šprincová) a syna Zdeňka (8.8. 1904 Prostějov - 30.7. 1934 Prostějov) - majitele obchodu elektropotřebami, kteří se však už divadlu nevěnovali. Ani jejich potomci Jarmila Šprincová (provdaná Krčmářová, nar. 3. 1. 1926 Brno - 1.3.1981 Brno) a Zdeněk Štandera (nar. 31.10. 1934 Prostějov) tuto rodinnou tradici nerozvíjeli.

PRAMENY A LITERATURA

PRAMENY

Národní muzeum v Praze - divadelní oddělení
- materiály k dějinám Štanderovy společnosti
Moravský zemský archiv Brno
- fond B 13 - Moravské místodržitelství
Státní okresní archiv v Prostějově
- osobní fond Bohuslava Krause - kartotéka osobností
- osobní fond Ondřeje Přikryla
- fond Archiv města Prostějova
- fond Spolky Prostějov
- fond OÚ

Noviny a časopisy

Česká Thalia - 1868 - 1870, 1887, 1892
Dalibor - 1863
Divadelní listy - 1882, 1883
Divadlo - 1906, 1908, 1910, 1913
Hanácký kraj - 1904 - 1906
Hlas lidu - 1902, 1904, 1906, 1939, 1940
Hlasy z Hané - 1883 - 1912, 1941 - 1943
Kroměřížské noviny - 1888
Kraj královéhradecký - 1910
Moravská orlice - 1863 - 1888
Moravská Slovač - 1886, 1887
Národní listy - 1872, 1906

Našinec - 1869, 1887
Olomoucké noviny - 1866, 1868
Pozor - 1887
Prostějovský oděvář - 1982
Pochodeň - 1966
Prostějovské noviny - 1880, 1881
Stráž lidu - 1950, 1975
Stráž na Hané - 1903 - 1908
Zlatá Praha - 1915

LITERATURA

ADRESÁŘ města Prostějova a politického okresu. Prostějov 1925. 1933.
ARBES, Jakub: Záhadné postavy. Praha 1941.
BLAHNÍK, Vojtěch Kristián: J. K. Tyla had z ráje. Praha 1950.
BRANALD, Adolf: My od divadla. Praha 1983.
BUCHNER, Alexandr: Cedule kočovných divadelních společností v Čechách a na Moravě. Praha 1968.
BURDA, Josef: Aby se nezapomnělo. Praha 1958.
ČIČATKA, Jaroslav: Vývoj divadelnictví na střední a severní Moravě. Zvl .ot. z 12. a 14. sešitu Vlastivědy střední a severní Moravy. 1938.
DĚJINY českého divadla, 3. Praha 1977.
ENGELMÜLLER, Karel: Marie Ryšavá v české divadelní historii. Praha b.d. /1911/.
HÝSEK, Miloslav: Literární Morava v letech 1849 - 1885. Praha 1911.
JANOUŠEK, Dušan: Loutkové divadlo Antonína Štandery. Štafeta, 15, 1983, č. 4.
TÝŽ: Počátky loutkového divadla v Prostějově. In: AUPO, FP, Aesthetika, 4, 1982. Praha 1982.
KNAP, Josef: Umělcové na pouti. Praha 1961.
TÝŽ: Zöllnerové. Praha 1958.
KATALOG výstavy František Krumlovský, první velký umělec na českém jevišti a jeho doba (1817 - 1875). Prostějov 1965.
KONEČNÝ, Josef: První české divadlo v Prostějově. In: Hanácký kalendář 1969. Olomouc 1969.
KRAUS, Bohuslav: Umělci z Národního divadla na hanáckém jevišti. Listy o divadle 1975, č.1,2.
KUBÍN, O.: Počátky divadla v Kroměříži. In: Kroměřížský rok 1948, č.7, 7.5.
LADECKÝ, Jan: Příspěvky k dějinám českého divadla. Praha 1895.
MALÍK, Jan: Úsměvy dřevěné Thalie. Praha 1965.
MAREK, Pavel: Bibliografie okresu Prostějov. Brno 1990.
TÝŽ : České cestující divadelní společnosti na Kroměřížsku v 60. letech 19. století. Zpravodaj Muzea Kroměřížska, 1990, č.1.
TÝŽ : České cestující divadelní společnosti na Moravě v 60. letech 19. století. Program Státního divadla v Brně, LIV,1988, č.2,3.
TÝŽ : České divadlo v Prostějově a okolí v 80. letech 19. století. Zpravodaj Muzea Prostějovska, 7, 1987, č.1.
TÝŽ : České kočovné divadelní společnosti na Slovácku v 60. a 70. letech 19. století. Slovácko, 30, 1988.
TÝŽ : České kočovné divadelní společnosti na Vyškovsku v 60. a 70. letech 19. století. Zpravodaj Muzea Vyškovska, l989.
TÝŽ : K dějinám Prostějova v letech 1848 - 1870. Zpravodaj Muzea Prostějovska, 11, 1991, č. 2.

TÝŽ : K počátkům českého profesionálního divadla na Blanensku v 60. - 80. letech 19. století. Sborník Okresního muzea v Blansku, 1991, 1992.
TÝŽ : K pobytu Štanderovy společnosti na Moravě v 60. letech 19. století. Zpravodaj Muzea Prostějovska, 8, 1988, č. 1.
TÝŽ : K počátkům diferenciace českého politického života v Prostějově. Časopis Matice moravské, CV, 1986, č. 1-2.
TÝŽ : K základním rysům prostějovského divadla v 19. a 20. století. In: Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy. Prostějov 1994.
TÝŽ : K zápasu o správu Prostějova v letech 1890 - 1892. Zpravodaj Muzea Prostějovska, 4, 1984, č. 1.
TÝŽ : Kočovné divadelní společnosti na Kroměřížsku v 70. letech 19. století. Zpravodaj Muzea Kroměřížska, 1993, č. 1.
TÝŽ : Počátky českého divadla v Prostějově a okolí v 60. a 70. letech 19. století. Zpravodaj Muzea Prostějovska, 6, 1986, č. 2.
TÝŽ : Příspěvek k historii Štanderovy divadelní společnosti. In: Sborník příspěvků z konference ml. muzejních pracovníků v Brně. Brno 1986.
TÝŽ : Příspěvek k počátkům divadla na Vsetínsku v 60. a 70. letech minulého století. Zpravodaj OVM ve Vsetíně, 4, 1988.
TÝŽ : Štanderové na Moravě. Program Státního divadla v Brně, LVIII, 1986, č. 8.
MASARYKŮV slovník naučný, sv. 7. Praha 1933.
MIKAN, Jaroslav: Výstava 300 let divadla v Hradci Králové v městském muzeu od 4. do 28. září 1938. Hradec Králové 1938.
MOŠNA, Jindřich: Jak jsem se měl na světě. Praha 1954.
O DIVADLE na Moravě. Praha 1974. AUP.
PÁLENÍČEK, Ludvík: Jindřich Mošna. Praha 1983.
TÝŽ : Kroměřížské ochotnické divadlo. 1865 - 1965. Kroměříž 1965.
PINKAVA, Jaroslav: Po stopách Štanderovy společnosti. Štafeta, 10, 1978, č. 3.
TÝŽ : Příspěvek k vývoji divadla v Kroměříži (1691 - 1914). Zpravodaj Muzea Kroměřížska, 1984, č. 1.
PŘIKRYL, Ondřej: Červánky Prostějova, 1-4. Prostějov 1931.
TÝŽ : Z těžkých dob Prostějova, 1-4. Prostějov 1929.
PLETZER, Karel: Dvojí zastavení J.K. Tyla ve Vodňanech. Vodňany 1956.
POKORNÝ, František: Vzpomínky a upomínky. Praha 1895.
PŘEHLEDNÉ dějiny české literatury a divadla v Olomouci, 1. Praha 1981. AUP.
SLAMĚNÍK, František: Vzpomínky starého učitele. Zábřeh 1907.
SLEZÁK, Karel - ZAPLETAL, Vladimír: Marie Tylová v Morkovicích. In: Katalog filatelistické výstavy Výtvarné umění a hudba. Kroměříž 1983.
SOKOL - TŮMA, František: Pohled do vývoje divadelní činnosti revíru ostravsko-karvinského. In: Velká Ostrava. M. Ostrava 1925.
STARÝ, František : Městský hřbitov v Prostějově. Prostějov 1931.
ŠTEFANIDES, Jiří: České divadelní společnosti v Olomouci (1868 - 1884). In: Středisko, 64 /5/, 1980. Olomouc 1980.
ŠTÉGR, Bohuš: Svatba rodičů J. K. Tyla v Tovačově. Vlastivědný věstník moravský, 7, 1952, č. 4.
ŠUBERT, František Adolf: Jindřich Mošna. Praha 1902.
TÁBORSKÝ, Vojta Štein: Z počátků českého divadla.
TURNOVSKÝ, J. Ladislav: J. K. Tyl. Obraz životopisný. Praha b.d.
TYL - buditel a jeho místo v moravské divadelní tradici. Brno, MM 1956.
ZAPLETAL, Vladimír: Marie Tylová, herečka česká, dcera J. K. Tyla. 1848 - 1868. Morkovice 1948.

ZUSAMMENFASSUNG

Beitrag zu den Schicksalen der Theaterfamilie Štandera

In der Geschichte des tschechischen Theaters begegnen wir bühnenschaffenden Familiendynastien (Kollár, Zöllner, Budil, Štěpánek, Hrušínský usw.), in denen die Liebe zur Göttin Thalia vom Vater auf den Sohn vererbt wird. Hierher kann man auch die Familie Štandera einreihen, die sich während drei Generationen dauerhafte Verdienste um die Entwicklung des tschechischen Theaters im Mähren erwarb. Dieses Kapitel wurde bisher noch nicht verarbeitet und bewertet. Die Štanderas finden sich bereits im Jahre 1863 als eigentlich die erste tschechische fahrende Theatergesellschaft im germanisierten Mähren ein und spielen fast zehn Jahre lang in tschechischer Sprache in mährischen Provinzstädten. Ihr Verdienst um die nationale Wiedergeburt des Landes ist ausserordentlich gross und wenig bekannt.

Die Štanderas stammten aus Ostböhmen (Dobruška, Hradec Králové), wo sie auch ihre Theaterlaufbahn in Zusammenarbeit mit J. K. Tyl begannen. Josef Štandera sen. (1811-1863) führte seine Gruppe im Jahre 1863 nach Mähren, dem die Familie bis heute treu geblieben ist. Nach dem Tode des Begründers nahm die Witwe Anna Štanderová (1811-1889) die Leitung der Wandertruppe in ihre Hand. Mit ihrem Namen ist der bahnbrechende Aufenthalt in Mähren bis zum Jahre 1870 verbunden, wo die Truppe grosse Ovationen in der tschechischen Presse für ihre nationale Aufklärungsarbeit erntete. Nach dem Ableben der Mutter übernahmen die Leitung der Truppe ihre Söhne Josef Štandera jun. (1838-1895) und Antonín Štandera (1847-1906), der zu bedeutenden und nicht genug geschätzten Persönlichkeiten der fahrenden Thalia gehört. Beide verliessen Anfang der 70-er Jahre des 19. Jh.s Mähren und wanderten durch ländische Städte in Böhmen. Gegen Ende der 80-er Jahre folgte Antonín Štandera der Mutter und dem Bruder nach Prostějov (Prossnitz), das für die Štanderas zur neuen Heimat wurde. In dieser Stadt verdienten sie sich um das Aufblühen des Laientheaters, zu dem sie auch bei ihren Kindern Jan Štandera (1869-?) und Rudolf Štandera (1873-1957) Liebe erwekkten. Antonín Štandera stand auch an der Wiege des Puppentheaters in Mähren in den Jahren 1904 bis 1906. Rudolf Štandera war der letzte aktive Theatermacher in dieser Familie.

drobnosti

PIETA Z LITOVLE

Miloslava Hošková

Při rekatalogizaci fondu plastik deponovaných v uměleckohistorických sbírkách Vlastivědného muzea v Olomouci bylo zjištěno, že ve fondu muzea Litovel je uložena socha, jejíž vnější tvarové znaky ji zaslouženě řadí mezi pozoruhodné exponáty tohoto muzea. Podle dokladů pochází z budovy bývalého knížecího špitálu, který byl v roce 1668 zřízen manželkou knížete Karla Eusebia z Lichtenštejna.[1]

Socha zobrazuje ikonografický typ piety - sedící Pannu Marii s tělem mrtvého Krista na klíně. Sedící Maria je zahleděna do prostoru, celým tělem nahnuta vpravo, s horní částí trupu mírně skloněnou a natočenou vlevo, což velmi zvýrazňuje sklon hlavy k pravému rameni. Nohy má mírně vytočeny vpravo, takže Mariino sedící tělo vyjadřuje plynulý šroubovitý pohyb. Maria oběma rukama přidržuje tělo mrtvého Krista, jehož dopředu vytočený korpus je opřen o její levou nohu a horní částí hrudníku spočívá na jejím klíně. Bezvládně zvrácená hlava je tváří otočena k divákovi. Dolní část Kristova těla má nohy v kolenou ohnuty do pravého úhlu ve výrazu pokleku a lýtková část nohou tvoří společně s lemem Mariina oděvu základnu celé kompozice. Hmota sochy, původně kompaktní, dnes vykazuje stopy užívání (pravděpodobně působení povětrnostních vlivů) a poškození. Patrné je to na Kristově hrudníku, který i pod nánosem nepůvodní olejové barvy nese stopy podélného členění. Průzkumem sochy bylo zjištěno, že se jedná o poškození dřeva vyspravené tmelem, jímž je doplněn i Kristův krk a část levé líce. V jeho levé ruce je rovněž vsazen špalík dřeva jako náhrada za ztrouchnivělou část. Základna sochy je rozrušena červotočem a ztrouchnivěním hmoty dřeva. Je patrný detail opravy, při níž byl do Kristovy nohy vsazen špalík dřeva na místě většího poškození (klečící noha v holenní partii). Patrné jsou i zbytky tmelení po dřívějších opravách. Zadní strana sochy je mírně probrána. Probrání činí v nejhlubším místě 3 cm (u základny), v nejmělčím místě pouze 0,5 cm (u hlavy Panny Marie). Zadní strana nese stopy opracování dlátem, jsou v ní i otvory po hřebech nebo skobách sloužících k pevnému uchycení. Celá zadní plocha je popsána daty (1723, 1735, 1796, 1844, 1885, 1933) a iniciálou JT LITTAU.

Již předběžný průzkum naznačil, že uměleckohistorické zhodnocení sochy nebude jednoduché. Celkové pojetí a zpracování detailů nedovoluje sochu jednoznačně zařadit do dosud definovaných skupin piet tzv. vertikálních nebo horizontálních. Otevřeno rovněž zůstává její zařazení do okruhu tvorby určitého uměleckého směru, poněvadž celkové zpracování vykazuje četné znaky dovolující přiřknout jejímu autorovi vlastní výrazové prostředky zpracovávající umělecké podněty širšího okruhu. Celkové pojetí Kristova těla a četné anatomické disproporce zase naznačují zařazení piety do okruhu provinční pololidové umělecké tvorby. Při zpracování nebylo možné vyjít ze srovnání námětově příbuzných soch, neboť typ klečícího Krista nebyl dosud v okruhu piet takto zachycen. Zpodobení klečícího Krista u litovelské piety vzdáleně připomíná pietu uloženou v Etnografickém ústavu Moravského zemského muzea v Brně. Sedící Panna Maria má na klíně tělo mrtvého Krista obráceného čelně k divákovi. Kristus má ruce sepjaty na břiše a přes jeho ruce jsou položeny ruce Mariiny. Jeho nohy jsou ve třetině výšky nad zemí zalomeny dozadu, chodidla jsou zabořena do Mariina pláště.[2] Podobný motiv

je zachycen na dřevorytu kramářské písně, rovněž z EÚ MZM v Brně. Sedící Panna Maria má v srdci zabodnuto sedm mečů, na klíně má zleva doprava položeno tělo Krista čelně obrácené k divákovi. Jeho nohy jsou rovněž zobrazeny v pokleku, levou ruku má volně spuštěnu dolů, pravá ruka je kryta Mariiným pláštěm. V tomto případě je podobné pouze postavení nohou a svěšená ruka. Na podmalbě na skle z 19. stol., pocházející z Laz-Sebestalu v Rumunsku, uložené v Bruckenthalmuseum v Sibini v Rumunsku [3] je zobrazena Panna Maria sedící bočně, s jedním mečem v srdci, hlavu skloněnou k levému rameni. Na kolenou má opřeného pololežícího Krista s nohama pokrčenýma v pokleku ve výši Mariiných lýtek, tělem a obličejem obráceným čelně k divákovi. Kristova levá ruka je volně položena podél těla, pravá je volně svěšena. Panna Maria drží Krista pod pažemi. U této kompozice je držení Kristova těla v pod-

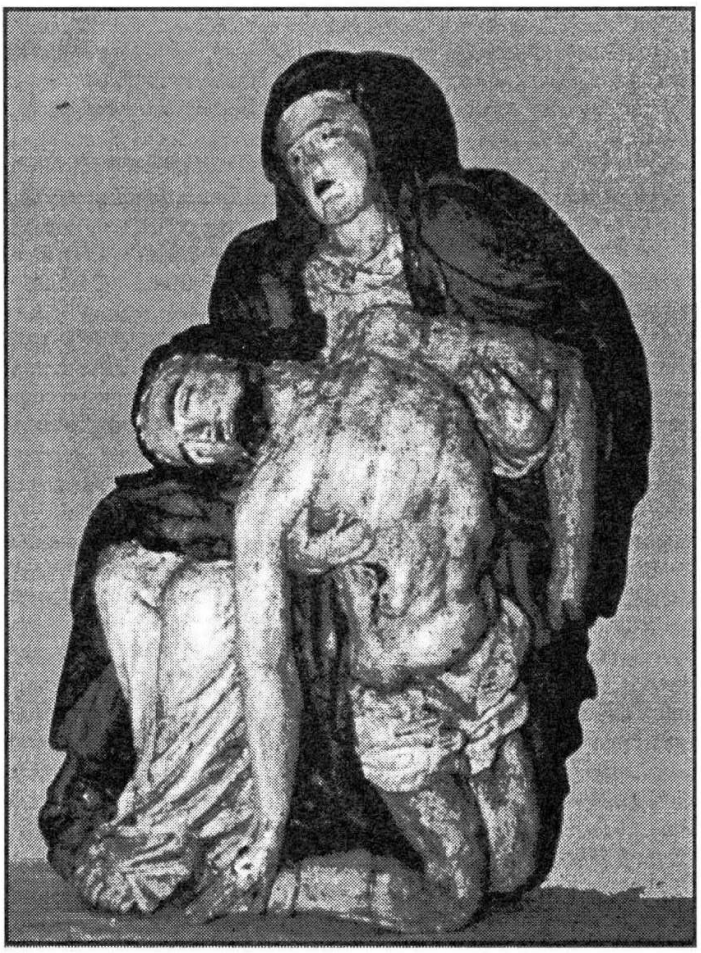

Pieta z Litovle, př.č. 1259/70,
Vlastivědné muzeum v Olomouci

Pieta, 19. stol., *P 283, EÚ MZM Brno*

paždí shodné nebo velmi podobné s litovelskou pietou. V basilice Panny Marie na Svatém Kopečku je v první kapli vpravo umístěn obraz Jana Kryštofa Handkeho Pieta, na němž je konfigurace obou postav téměř totožná. Panna Maria sedí pod křížem, o kolena má opřeno tělo mrtvého Krista, který vedle ní klečí a hlavu má bezvládně zvrácenu na Mariin klín. Maria jej drží pod oběma pažemi stejným způsobem jako Maria u litovelské piety, jen cíp Mariina šatu je přehozen přes Kristova bedra, takže kryje bederní roušku. Rozdíly mezi oběma pietami lze také nalézt ve způsobu Mariina náklonu nad tělem Krista i v položení Kristova těla na Mariin klín.

Studium sochařského a plastického pojetí sochy ukázalo rozložení tvarů do několika rovin. První rovina je tvořena linkou ramen, druhá rovina je umístěna do výše prsou Panny Marie a je daná polohou horní části Kristova těla. Třetí rovina se nachází ve výši kolen. Celkově je hmotný blok narušen touto prostorovou konstrukcí, která z bočního pohledu člení sochu do kompozice konkávního tvaru, s nejširší hmotovou částí v místech vyklenutého Kristova hrudníku, kdy každá rovina této konkávy je opět narušena plastickým probráním hmoty a zdůrazňuje tak reliéfní ráz plastiky. Celkově se jedná o hmotnou, těžkou, blokovitě soustředěnou sochu s jednoduchým zpracováním povrchu. Sklon k prostotě se projevuje rovněž v gestech. Pravá Mariina ruka je pohledově exponována, když viditelně podepírá Kristovo tělo v bederní partii a levice přidržuje Kristovu levou ruku zevnitř. Ta je, na rozdíl od piet klasického typu, pozdvižena, bezvládně visí přes Mariino předloktí a její dlaň je uschována v Mariině plášti. Pravá ruka je svěšena a s prsty rozevřenými v opěrném gestu (palec oddálen dozadu, ukazováček a prostředníček jsou napjaty a zbylé prsty pokrčeny) opřena o podlahu. Kristův korpus vykazuje četné známky anatomických disproporcí, např. hmotově silně předimenzovaný hrudník, délku paží v poměru k nohám, které jsou ve srovnání s hrudníkem zkráceny. Nepřirozený záklon a bezvládné položení Kristovy hlavy na Mariině klíně však naznačuje, že autor byl přinejmenším obeznámen s obtížnou manipulací s mrtvým tělem.

Pieta, obrázek na skle, Laz-Sebestal, konec 19. stol.,
Bruckenthalmuseum, Sibiň (viz pozn. č. 3)

Kristovo tělo nepřečnívá obrys Mariiny postavy a je kompozičně od kolenou k horní části hrudníku pojato vertikálně, aby v hrudní partii spolu se záklonem hlavy zaujalo pozici horizontální.

Řasení Mariina šatu a pláště je podáno způsobem málo dynamickým. Záhyby pláště jsou spíše krátké a ostré, kopírující postavu, lomí se v kaskádových vlnách a příliš nenarušují blokovitou uzavřenost sochy. Žlábek šatů mezi Mariinými koleny je malý, poměrně ostře zalomený, řasení tvoří záhyby v šikmých, ostře zalomených vlnách až od střední části nohou. Řasení Kristovy bederní roušky je vodorovné a poměrně hluboké.

Tvář Panny Marie je poněkud neurčitá, hrubší, charakterizovaná štíhlým souměrným nosem a malými ústy. Je zahleděna do prostoru a nevyjadřuje smutek, spíše intimní prožitek. Stejně tak je tomu i u Krista, jehož obličej se z hranolovité stavby náhle zužuje do krátké zašpičatělé bradky. Vlasy u skrání jsou vřetenovitě stočené, hlava je bez trnové koruny.

Pokusíme-li se krátce shrnout výsledky dosavadního zkoumání, zůstávají v platnosti premisy nastíněné v úvodu. Nepodařilo se beze zbytku interpretovat vymezení uměleckého zařazení piety, ani bližší určení autorství. Litovelská pieta je práce dosti primitivní, nepostrádá však určitého půvabu. Zdá se, že mistr litovelské piety velmi volně čerpal inspiraci u piet vycházejících z okruhu krásného slohu. Připomíná ji zejména gesto Mariiny levice, podepírající Kristovu paži podobně jako pieta z brněnského dómu z 1. třetiny 15. století. Diagonální poloha Kristova trupu porušuje statickou organizaci hmoty a řadí pietu mezi vertikální (heroické) piety, které jsou nepochybně německého původu.[4] Také Kristovo tělo obrácené trupem dopředu naznačuje burgundský vliv [5] pronikající do českých zemí od 1. poloviny 15. století. Náklon Mariina trupu a jeho obrat ke Kristovi zase jeví určitou podobnost s pietou z Pohoří, z doby kolem r. 1390.

Pokud se chceme blíže zabývat datováním, musíme přihlédnout k letopočtům uvedeným na zadní straně sochy. Jako nejpůvodnější se jeví datum 1796, které zachovává dobový styl psaní číslic (jednička s tečkou, dole s rozdvojenou nožkou, sedmička nepřetržená). Mírné rozdvojení jedničky je možné vidět i u letopočtu 1735, u kterého prosvítá základ původní číslice 3. Sedmička u tohoto letopočtu je však přetržena uprostřed čárkou, která v té době nebyla používána. Je velmi pravděpodobné, že k tomuto přepsání došlo při následných opravách sochy, pravděpodobně v 19. století. Pominemeli tyto nedostatky v psaní číslic a přihlédneme-li k celkovému rozboru sochy, můžeme vyslovit předpoklad, že i když letopočet na zadní straně sochy vročuje pietu do první třetiny 18. století, s velkou pravděpodobností však lze klást dobu jejího vzniku do poloviny 17. století. Její autor byl dosti zručným umělcem, který znal různá pojetí piety z minulosti, zůstal však na pozici provinčního až pololidového umělce. I přes tyto závěry však zůstává skutečností, že litovelská pieta je dílo pozoruhodné, které by při případném celkovém restaurování dovolilo naše závěry potvrdit nebo zkorigovat. Její vročení do 17. století, právě přes gotizující prvky jejího tvarosloví, je v souvislosti s jejím původním umístěním více než pravděpodobné. Litovelská pieta tak zůstává cenným dokladem provinční raněbarokní pololidové tvorby s gotizujícími prvky.

Poznámky:

1 Socha je zařazena pod př. č. 1259/70, UP 9954 a v katalogu je uvedeno, pochází z bývalého špitálu v Litovli.
2 Pieta P 283 z fondu EÚ MZM Brno.
3 Irimie. C. - Focsa, M., Rumänische Hinterglasikonen, Bukurešť 1969, obr. č. 80.
4 Kutal, A., K problémům horizontálních piet. In: Umění, č. 5, r. XI, pozn. č. 3, str. 355.
5 Kutal, A., České gotické sochařství. In: Umění , r. XXXIIb., str. 357, pozn. č. 85 (recenze J. Homolky).
6 Kutal, A., K problémům horizontálních piet. In: Umění, č. 5, r. XI, str. 326.

PSÍ ZNÁMKY OKRESŮ OLOMOUC A PŘEROV

Iva Světlá-Dubská

Známky psí jsou nejrozsáhlejší skupinou účelových známek českých zemí - počet vydaných jistě přesahuje 160 000 druhů. Přitom prací, v nichž jsou alespoň zmíněny, vyšly do našich dnů necelé dvě desítky. V době, kdy tento článek píši, bylo psích známek z Moravy uveřejněno jen několik - z Brna, Břeclavi, Jihlavy, Mikulova, Znojma a ze zatím neznámého místa (ND).[1] Upozorní-li můj článek na nutnost dokumentovat i tento pozoruhodný, přesto však opomíjený materiál, splní svůj úkol.

Z obou okresů, odkud je zde uvádím, se mně do rukou dostaly pouze známky evidenční.[2] Jde o nejstarší skupinu psích známek, jichž se dochovalo nejvíce - až do druhé poloviny dvacátého století byly totiž zároveň stvrzenkami zaplacení poplatku za psa. Obce je vydávaly každoročně; další emise se zpravidla tvarově a někdy i materiálem výrazně lišily od předchozích, aby bylo na první pohled zřejmé, je-li k obojku přivěšená známka platná. V naší polovině tohoto století evidenci placení poplatků za psa převzala administrativa; tím se psí známka stala průkazem přihlášení psa k evidenci. Tomu se přizpůsobil i vzhled psích známek, jež jsou často vydávány pro několik let nebo i pro celý život psa. Jejich tvar se mnohdy u následujících emisí nemění. Ještě jednu funkci evidenčních psích známek bych měla připomenout: umožňují vyhledání majitele psa.

Slovy často obtížně vyjádřitelný tvar známek, stejně jako detaily ražby, zřejmé z doprovodných snímků (jejich číslování odpovídá pořadovým číslům známek), jsem v popisech vynechala - uvádím jen hlavní rozměry známek, tj. maximální šířku a výšku. Naměřené hodnoty jsem zaokrouhlovala na poloviny milimetru nebo na desetiny gramu. L označuje líc, R rub známek.

Moje poděkování patří všem, kdo mi psí známky ke zdokumentování laskavě zpřístupnili. Jsou to pánové dr. Josef Ptáček z Dobrušky, Kamil Simota z Třeště a Bohumír Vojtovič z Opavy. Za zhotovení fotografií psích známek děkuji panu dr. Zbyňkovi Likovskému, CSc. z Prahy.

Okres Olomouc

1. L: dvouřádkový nápis (horní řádek obloukový) OLMÜTZ / 19-14, doprostřed dodatečně vbito 83
   R: panáčkující jezevčík na podušce šikmo zprava
   Mosaz; 37,0 x 35,0 mm; otvor ⌀ 4,5 x 6,0 mm; 7,8 g
   Podobné známky bývaly užívány v minulém století. Tato je provedením téměř stejná jako psí známky, vydané roku 1888 v Jihlavě [3] a v Aši.[4]

2. L: třířádkový nápis (dolní řádek obloukový) 1917/ * B * ____ = */ OLMÜTZ, nad linku dodatečně vbito 81
   R: lovecký pes přinášející dohledaného bažanta zleva
   Poniklovaný zinek; 35,0 x 28,0 mm; otvor ⌀ 2,5 mm; 5,8 g

3. L: dvouřádkový nápis (horní řádek obloukový) OLOMOUC / 1919 B, dole dodatečně vbito 314
   R: dvouřádkový nápis (horní řádek obloukový) OLMÜTZ 1919 B, dole dodatečně vbito 314
   Poniklovaný zinek; 24,0 x 30,5 mm; otvor 4,0 x 4,5 mm; 4,1 g

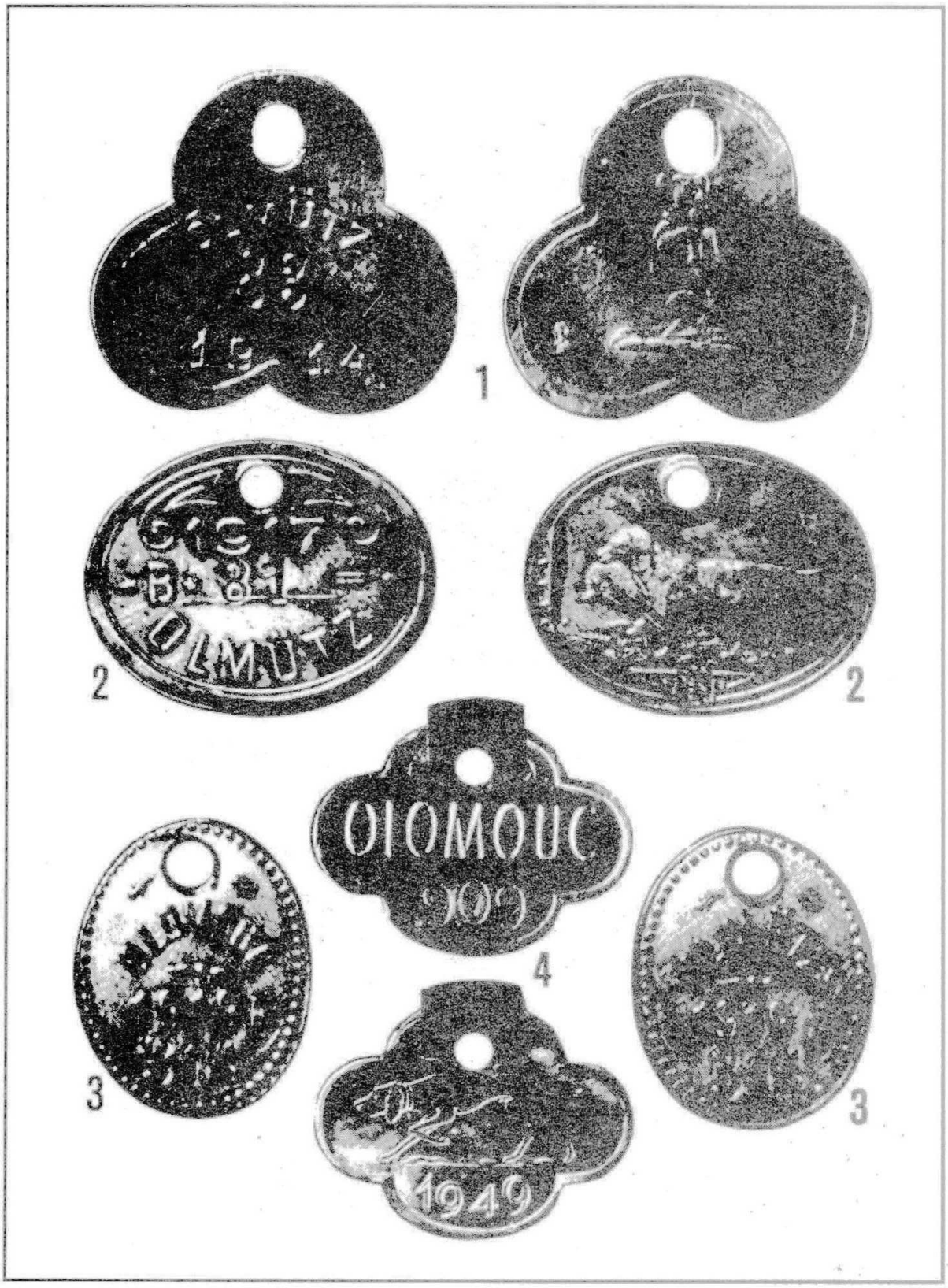

4. L: nápis OLOMOUC, pod ním dodatečně vbito 909
   R: běžící krátkosrstý ohař zleva, dole při okraji 1949
   Hliník; 32,0 x 24,5 mm; otvor ⌀ 3,5 mm s ocelovým pancéřkem;[5] 1,5 g
   Ražebna: V. Podivín,

5 L: dvouřádkový nápis 1935 HRANICE, dole nad linkou dodatečně vbito 31
   R: hlava mohutného psa se zavěšeným uchem zprava
   Hliník: 28,0 x 37,0; otvor ⌀ 3.0 mm s ocelovým pancéřkem; 2,5 g
   Ražebna: V. Podivín, Praha

6. L: dvouřádkový nápis 1937 / KOJETÍN, dole dodatečně vbito 288
   R: hlava německé dogy zleva
   Mosaz; 32,0 x 28,5 mm; otvor ⌀ 3,0 mm s ocelovým pancéřkem; 6,6 g
   Ražebna: V. Podivín, Praha

7. L: opis KOJETÍN, do středu nad linku dodatečně vbito 119
   R: hlava psa zleva, dole při okraji 1940
   Mosaz; ⌀ 24,0 mm; otvor ⌀ 3,5 mm s průřezem pro ocelový pancéřek; 2,8 g
   Ražebna: V. Podivín, Praha

8. L: dvouřádkový nápis LIPNÍK n. BEČ. / OKR. HRANICE, nad ním dodatečně vbito 65
   R: běžící lovecký pes zprava, dole nápis 1958
   Poniklované železo; 26,5 x 24,0 mm; otvor ⌀ 3,5 mm; 3,3 g

9. L: dvouřádkový obloukový nápis LIPNÍK n. BEČ. / OKR. HRANICE, nad ním dodatečně vbito 195
   R: hlava ohaře zleva, dole při okraji 1960
   Mosazí potažené železo; 28,5 x 27,5 mm; otvor ⌀ 3,5 mm; 2,8 g

10. L: nápis LIPNÍK n. BEČ., nad ním dodatečně vbito 5
    R: běžící lovecký pes zprava, pod ním nápis 1961
    Mosazí potažené železo; 30,0 x 28,5 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 5,4 g

11. L: obloukový řádek LIPNÍK n. BEČ., pod ním dodatečně vbito 10
    R: německý ovčák ve skoku přes překážku zprava, dole nápis 1962
    Mosazí potažené železo; 26,5 x 30,0 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 5,3 g

12. L: dvouřádkový nápis LIPNÍK n. BEČ. / OKR. PŘEROV, nad ním dodatečně vbito 63
    R: běžící lovecký pes zprava, dole nápis 1963
    Mosazí potažené železo; 26,5 x 24,5 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 4,5 g

13. L: nápis LIPNÍK N. BEČ., nad ním dodatečně vbito 6
    R: běžící lovecký pes zprava, dole při okraji 1964
    Mosazí potažené železo; 30,5 x 25,0 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 4,2 g

14. L: dvouřádkový nápis (dolní řádek obloukový) LIPNÍK n. Beč. / OKR. PŘEROV, nad ním dodatečně vbito 2
    R: hlava ohaře zleva, dole při okraji 1965
    Mosazí potažené železo; 28,5 x 27,5 mm; otvor ⌀ 4,5 mm; 4,6 g

15. L: nápis LIPNÍK n. BEČ., nad ním dodatečně vbito 88
    R: běžící lovecký pes zprava, pod ním nápis 1966
    Mosazí potažené železo; 29,0 x 28,5 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 5,0 g

16. L: dvouřádkový nápis (dolní řádek obloukový) LIPNÍK n. Beč. / OKR. PŘEROV, nad ním dodatečně vbito 32
    R: hlava ohaře zleva, dole při okraji 1971
    Mosazí potažené železo; 28,5 x 27,0 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 4,3 g

drobnosti

17. L: čtyřřádkový nápis (dolní řádek obloukový) 1972 - 1974/ LIPNÍK n. BEČ./ OKR./ PŘEROV, mezi letopočty dodatečně vbito 38
R: běžící lovecký pes zprava, dole při okraji 1972
Železo; 30,5 x 25,0 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 3,9 g

18. L: nápis LIPNÍK N. BEČ., nad ním dodatečně vbito 281
R: běžící lovecký pes zprava
Železo; 31,0 x 25,5 mm; otvor ⌀ 4,0 mm; 3,6 g

19. L: dvouřádkový nápis 1937 / PŘEROV, dole dodatečně vbito 946
R: hlava německé dogy zleva
Mosaz; 32,5 x 28,0 mm; otvor ⌀ 3,0 mm; 6,8 g
Ražebna: V. Podivín, Praha

drobnosti

Die Hundemarken von Bezirken Olmütz und Prerau.

Der Artikel enthält Beschreibungen der Hundemarken von Bezirken Olmütz und Prerau.

Poznámky a literatura

1 Dubská I. - Dubský R.: České a moravské psí známky 19. století. Sběratelské zprávy 54, 1987, s.110-117; Likovský Z.: Ražebna Vladimíra Podivína v Praze. Sběratelské zprávy 69, 1992, příloha, s. 1-20; Světlá-Dubská I.: Zajímavý nález staré psí známky. Sběratelské zprávy 63, 1990, s. 89-90; Světlá-Dubská I. - Likovský Z.: Nejstarší psí známky. Pes přítel člověka 35 (7), 1990, s. 5; titíž: Psí známky našich hlavních měst v minulosti. Pes přítel člověka 38 (2), 1993, s. 1.

2 V současnosti podle funkce, kterou zastávaly, rozlišujeme ještě psí známky kontumační a identifikační.

3 Dubská I. - Dubský R.: České a moravské psí známky 19. století. Sběratelské zprávy 54, 1987, s. 110-117.

4 Matala P.: Numismatické památky Ašska. Doplněk. Numismatická ročenka 1987, 1988, s. 15-22.

5 Ocelový pancéřek pro ochranu otvoru psích známek před prodřením zavedla asi ve třicátých letech pražská ražebna Vladimír Podivín; obvykle je označen adresou firmy. Část její produkce psích známek lze podle něj, resp. podle otvoru pro jeho navlečení na známku snadno rozlišit.

O MOZARTOVI NA ČTYŘECH ŘÁDCÍCH

Jan Trojan

V hudební historii města Brna bychom těžko hledali obdobný případ, kdy pouhých několik řádků osvětlí tak pozoruhodnou událost, k níž došlo před Silvestrem roku sedmašedesátého století osmnáctého v místním divadle. Ke dni 30. prosince 1767 si učinil šternberský probošt Aurelius Augustin do svých zápisků poznámku týkající se jeho pobytu v Brně, z níž je zřejmé zaujetí koncertním výkonem dvou zázračných dětí ze Salcburku. Jak víme, byla to vlastně náhoda, že se otec Leopold Mozart, arcibiskupský kapelník, octl se svými dvěma zázračnými dětmi na Moravě, v Olomouci a v Brně. Rodina Mozartova původně směřovala do Vídně, aby se děti producírovaly před císařským dvorem. Avšak nečekané vypuknutí zhoubné epidemie neštovic, jemuž padla za oběť i šestnáctiletá arcivévodkyně, snoubenka neapolského krále Ferdinanda I., Marie Josefa - kvůli níž se měly konat velké dvorské slavnosti -, zahnalo otce se sourozenci na sever. Z diaria benediktina P. Bedy Hübnera v salcburském klášteře sv. Petra víme, že 23. října 1767 opustili Mozartovi kvapně Vídeň a odjeli do Brna. Strávili tu dva dny a 26. toho měsíce dorazili do Olomouce, kde byli hosty biskupa. Jedenáctiletý Wolfgang Amadeus tam onemocněl a léčil ho biskupův dvorní lékař dr. Joseph Wolf, který o něho velmi pečoval. Mimochodem se dosud vedou spory o to, zda chlapec měl skutečně neštovice, jak se tradovalo. Na Štědrý den byl otec Leopold s dětmi opět v Brně; byl ubytován u bratra salcburského arcibiskupa, zemského hejtmana moravského, hraběte Franze Antona Schrattenbacha, v dodnes zachovaném domě na Kobližné ulici č. 4, opatřeném pamětní deskou s Mozartovým reliéfem. Nebýt záznamu šternberského probošta, k němuž se ještě vrátíme, nevěděli bychom, že mladý Wolfgang vystoupil na koncertě v Brně.

Proboštovu malou, ve skutečnosti důležitou zmínku, nemůžeme považovat za náhodu. Nahlédneme-li na další stránky zápisů - de facto kronikářských záznamů augustiniánského kláštera ve Šternberku, objeví se nám probošt Aurelius Augustin jako pozoruhodný muž, v žádném případě jen představený šternberské kanonie, ale reprezentační osobnost širokých kulturních zájmů a naprosto ne asketického způsobu života. Podobně jako v jiných klášterech té doby u nás, tak i ve Šternberku, žili mniši v konventu společenským životem, měli často hosty, jak probošt pečlivě zaznamenává ve svých poznámkách, a to jak hosty duchovní, tak světské, šlechtické i měšťanské notábly s manželkami. Mezi hosty se objevují nezřídka i členové proboštovy rodiny. Poměrně často za sebou se střídají návštěvy, ve svátek i ve všední dny, většinou jde o střední honoraci, objeví se tu však i vysocí hodnostářové. Zpracování kronikářských záznamů proboštových by bylo nesmírně zajímavé pro kulturní historii; na tomto místě si připomeňme několik namátkou vybraných pasáží, jež dávají nahlédnout do pestrého života venkovského mnišského konventu na Olomoucku. Ještě připomeňme, že probošt Aurelius Augustin pečlivě zaznamenává odsloužené mše o svátcích, rekviem, návštěvy hostí pobývajících na oběd a na večeři - jak rozkošně neopomene připodotknout - a také své časté cesty po okolí, do Brna i do Vídně. Hojnější návštěvy moravské metropole měly svůj dobrý důvod v tom, že od r. 1758 byl probošt přísedícím zemského výboru v Brně.

20. května 1763, v den výročí úmrtí jeho matky bylo odslouženo pět mší, prelát sám četl šestou. Na oběd pozval ten den prokurátora z piaristické koleje ve Staré Vodě, hejtmana Stinnera s chotí, dcerou nebožtíka plukovníka Walliského regimentu, jež

František Vavřinec Korompay (1723 - 1779): portrét preláta Aurelia Augustina.

byla několik let komornou u císařovny. 11. března 1765 si stěžuje probošt na déšť, jako by byl podzim. 2. května byl ve šternberském refektáři augustiniánů na oběd prefekt misie kapucínů, vracející se z Moskvy s nepříliš příznivými zprávami o katolické církvi na Rusi, jež měl předat v Římě papežovi. 7. října 1767 měl představený šternberského kláštera na obědě malíře Korompaye, svého budoucího portrétistu.

Aurelius Joannes (Baptista) Augustin byl rodák ze Šternberka. V záznamu klášterní kroniky na rok 1768 se označuje sám jako Moravus, neurčuje tedy národnost. Podle německé historie šternberského farního kostela, jeho farářů a k němu náležejících filiálních kostelů (1855) se narodil 18. ledna 1719, vysvěcen byl 28. října 1743, 13. března 1745 se stal knězem, prelátem byl zvolen 16. listopadu 1757. Kronika líčí jeho nesnáze hned na počátku vlády, kdy v příštím roce vpadli na Moravu Prusové a oblehli Olomouc. Prelát uprchl na radu konventu na venkov, zřejmě proto, že nepřátelé pásli po duchovních hodnostářích. Během jeho nepřítomnosti byl klášter dokonale vyplundrován a na statcích utrpěl konvent nesmírné škody. Na útrapy pruského vpádu doplatili proboštovi rodiče životem. Když se prelát vrátil 14. července ze svého vyhnanství, kde pobýval od 30. dubna, vyprávěli mu kanovníci, jak Prusové částečně spotřebovali a částečně zničili zásobu klášterního vína v množství 100 sudů. Sebrali taky kde co bylo na jídlo, a nebýt několika šternberských měšťanů, mezi nimi i členů proboštovy rodiny, mniši by umřeli hlady. K poctě dobrodinců uspořádal probošt 1. prosince velkolepou hostinu. Dále se v historii šternberské fary uvádí, že Augustin dbal na co nejslavnostnější bohoslužby, dále že měl stále potíže s měšťany v záležitostech pivovaru. Jako zásluhy se uvádějí u preláta založení normální školy (1774) a výstavba nového kostela na místě starého, který dal zbořit. Probošt se - žel - nedočkal dovršení svého díla, zemřel 22. listopadu 1779 na vodnatelnost a byl pohřben v kostele Nejsvětější Trojice.

Olejomalba pocházející z fary ve Výšovicích, dílo Francisca Korompaye z roku 1768, ukazuje preláta Aurelia Augustina jako robustního, hezkého muže reprezentačního vzhledu, oděného do honosného prelátského roucha, s berlou v pozadí, na stolku s plánem sakrální stavby a věnováním výšovickému faráři, který byl někdejším šternberským mnichem.

Podívejme se nyní, jak prožil Aurelius Augustin onen památný prosinec roku sedmašedesátého, na jehož konci se mu mělo dostat tak znamenitého zážitku.

2. byl na obědě u preláta v Zábrdovicích (u Brna), 3. obědval u rektora jezuitské koleje. 5. se zdržoval v Olomouci, 6. měl na oběd barona de Schubicž (sic). 7. se vrátil P. Benedikt z Rakous, přivezl sebou mladé víno. 8. na svátek Početí P. Marie se konalo slavné Te Deum cum laudibus (s chvalozpěvy) a mše se dvěma slavnými nešpory. Na oběd se dal pozvat pan baron Šubíř, pan hejtman s manželkou, proboštova sestra Anna Marie s chotěm; byli pozváni i na večeři, jak poznamenává důkladný probošt *9. odjeli z kláštera někteří na slavnostní jáhenskou instalaci do Olomouce. 10. stoloval s klášterníky pan purkrabí se ženou, výběrčí daní; zůstali i na večeři. 11. měli v konventu opět hosty na oběd. 13. se jejich houfec rozmnožil; objevuje se tu baron z Kravař, hejtman s paní, dr. Heinrich, proboštův bratr Henricus s paní, kteří i povečeřeli.* Také 14. měli v klášteře hosty na oběd. V početnější družině strávníků následujícího dne zaznamenává prelát opět dr. Heinricha s otcem, lékařem, jehož dal povolat kvůli astmatikovi, fráterovi D. Mattheovi. *16. v klášteře konali slavné rekviem za fundátora konventu Petra ze Šternberka. 17. byl ve šternberském augustiniánském refektáři hostem mezi jinými superior od sv. Tomáše z Brna; byli tam i fráteři, s nimiž probošt slavil masopust. 21. opět hosté na oběd i na večeři, mše se dvěma nešpory a slavné Te Deum.* Hosté obědvají v klášteře i těsně před svátky 22. a 23. prosince. Poněkud překvapí zmínka o přesnídávce (prandium) na Štědrý den, kterou s klášterníky sdílel opat z Jevíčka, purkrabí a lazebník. K 25. prosinci, Božímu Hodu, probošt neopomene připomenout, že vykonal vše, co přináleží k jeho funkci. *26. na Štěpána slavili v klášteře Te Deum a sváteční obřady dovršila figurální mše s nešpory.* 27. na sv. Jana Evangelisty se opakovalo totéž. Na oběd a večeři měl probošt jako hosty pana geometra a architekta Richtera.

Na den Svatých neviňátek (28.) zrána odjel probošt do Brna, kde poobědval s několika pány - jak nevzpomenout při názvu tohoto svátku na abbého Jeronýma Coignarda ze známého románu Anatola France, s nímž šternberský probošt sdílel nejméně náklonnost k dobrému jídlu a pití a taky zájem o společnost. Ke 29. připomíná svého bratra Karla, který s ním poobědval spolu s několika dalšími úředníky a pohořelickým farářem Františkem Richterem. A nyní se dostáváme k záznamu, jímž vrcholí roční zážitky proboštovy opravdu nevšedním způsobem:

30. večer přemluven Jeho Excelencí panem zemským hejtmanem byl jsem účasten koncertu v městském domě zvaném taverna, na němž se k obdivu všech producírovali jedenáctiletý hoch ze Salcburku se svou patnáctiletou sestrou na křídle, přičemž ji i jeho doprovázeli (accompagner) další brněnští hudebníci na různé nástroje. On však nemohl snést trumpety, protože nebyly s to vydat čistý tón v unisonu. Komentáře proboštova zápisu o účinkování dvojice zázračných dětí v brněnském divadle Reduta, jak se objevují v dosavadní literatuře, nejsou přesné. Jestliže se může jevit jako samozřejmé, že sourozenci hráli na křídle *(ala)*, každý zvlášť, nelze pominout interesantní zprávu, kterou načerpal probošt patrně v kuloáru. Je známo, že malý Mozart se nesmírně bál hlasitého zvuku trumpety. Tato idiosynkrasie se mohla ve spojení s falešnými tóny trubek brněnských hráčů v unisono jen stupňovat.

O účinkování brněnských hudebníků při koncertě sourozenců Mozartových máme zmínku v žádosti místního předposledního věžného, současně městského kapelníka Abrahama Fischera. Roku 1768 se zmiňuje v petici brněnského magistrátu Fischer o tom, že kapelník ze Salcburku pan Mozart byl se zdejším orchestrem dokonale spokojen, a že (jak zřejmě prohlásil) by byl nevěřil, jak jeho tovaryši při první zkoušce budou tak dobře akompanírovat.

Nemáme v úmyslu rozebírat protichůdnost obou vzácných svědectví o jednom z prvých koncertních vystoupení v Brně, navíc s tak jedinečnými hosty. V té době to byla ve městě skutečná událost - pravidelné koncerty v královském zemském hlavním městě Brně začínají teprve v osmdesátých letech 18. století.

Poznámka

Latinský originální text proboštova zápisu zní:

30. fer. 4. Vesperi, persuasus ab Excell (entissimo) D. Capitaneo Provinciae, in Domo civitatis, Taverne dicta, concertationi Musicae interfui, in qua puer Salisburgensis 11. annorum, et soror sua 15. annorum in Ala, aliis Brunensibus diverso instrumentorum genere illum et illem associantibus (: accompagner:) ad omnium admirationen produxit; qui tamen tubas ex eo, quod tonum ex integro univocum dare nequeant, pati non potuit. Annalium canonicae Sternbergensis, Moravský zemský archív Brno, E 5, augustiniáni Šternberk, kniha 20, 701, fol. 64.

Nepřesně překládá tyto řádky Carl L. Heidenreich: *Der junge Mozart in Böhmen, Brünn (1941)*, jeho údaje převzal Bohumír Štědroň ve studii *Mozart und Mähren, Internationale Konferenz über das Leben und Werk W. A. Mozarts,* Praha 27.-31. Mai 1956, separát, s. 53; píše se tam o dechových nástrojích (Bläser) a neuvádí, že šlo o potíže s unisonem. Chybí rovněž důležitý, i když u sourozenců Mozartových samozřejmý údaj, že hráli na klavír. B. Štědroň přinesl na konferenci významnou zmínku Abrahama Fischera o účinkování jeho kapely při koncertě. Při té příležitosti poznamenejme, že v hudebninách předposledního brněnského věžného se našla vzácná kompozice, *Pastorelle in F (Geiss-Bock) Due Violini (Due Oboe Oblig.) Viola e Basso - Del. Sig. Weissmann,* Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea v Brně, sig. A 13115

(Rajhrad). S dudami se v umělé hudbě na našem území nesetkáváme, zato se objevují lidové instrumenty vícekrát u Leopolda Mozarta. Nesouvisí tato ojedinělá hudební památka nějak se salcburským kapelníkem? (Pastorela pro dudy a orchestr od blíže neznámého skladatele Weissmanna z fondu benediktinského kláštera v Rajhradě vyšla ve sbírce *Musica viva historica (48)* v Praze 1982 ve zpracování autora této studie.)

Prelát Aurelius Augustin byl 21. ledna 1758 potvrzen Marií Terezií jako probošt šternberského kláštera. V aktovém materiálu konventu se dochovala pod zmíněnou signaturou (č. 815) protestní nota olomoucké kapituly po zvolení probošta Aurelia Augustina přísedícím zemského výboru. Jeho předchůdcem byl totiž olomoucký kanovník baron Václav z Freyenfelsu.

Olej F.V. Korompaye byl uložen na faře ve Výšovicích, tato reprodukce je otištěna v knize Wilhelma Stiefa: *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren. Schaffhausen* (Schweiz), *1934*, Tafel X.

V předsálí brněnské Reduty, donedávna sídla zpěvohry, nejstarší do té doby ke svým původním účelům dochované budovy v českých zemích, je pamětní plaketa s portrétem W.A. Mozarta, shodným s reliéfem na Kobližné ulici. Rodina Mozartova bydlila v paláci hraběte F.A. Schrattenbacha od 24.12.1767 do 9.1.1768. Údaje o pobytu Leopolda Mozarta a jeho dětí na Moravě poskytuje Otto Erich Deutsch: *Mozart. Dokumente seines Lebens. Leipzig 1961*, s. 72. Tam je také otištěno originální latinské znění proboštova zápisu s neúplným provenienčním údajem a zmínkou o tom, že tento passus vyfotografoval Robert Smetana. Vzácnou památku bylo možno identifikovat pomocí inventáře Mojmíra Švábenského: *Augustiniánské kláštery, Brno 1958.* Augustiniánský probošt se v klášterní kronice, kterou v jeho době lze považovat spíše za soukromé zápisy představeného kláštera, zaměřené hodně světsky, charakterizuje v seznamu hodnostářů k roku 1768, s. 65, takto: *Ego Aurelius (:Joannes Bapt.:) Augustin, Moravus Sternbergensis, Colegiatae huius praepositus infulatus, St. Theologiae Doctor, Marchionatus Moraviae Praelatus, nec non Inclytorum (:Dominorum:) Statuum March. Moraviae apud delegatum Provinciae commisionem p.t.assesor. Natus 18. Jan. 1719, Profess 26.* (sic) *Oct. 1743, Ordinat. 13. Martij 1745, Primitias abtulit 25. Martij 1745.* Jak se dovídáme z kroniky, byl předposledním proboštem augustiniánského kláštera ve Šternberku, zrušeného za jeho nástupce, jímž byl Andreas Franz Tempes (1723-1786), 10. září 1784 (kronika s. 41).

Příloha

Stručný životopis probošta Aurelia Augustina, jak jej uvádí kronika fary ve Šternberku *Geschichte der Sternberger Pfarre und Pfarrkirche, ihrer Pfarre, sowie der dazu gehörigen Filialkirche / nach Quellen verfasst / von / Eduard Lazensky Cooperator in Sternberg / Im Jahre 1855.* Autor příspěvku děkuje panu faráři P. Stanislavu Vaňkovi za to, že mu umožnil studium této pozoruhodné památky.

(s.39)

Der 26 te Probst u(nd) Pfarrer
Aurelius Johan(n)
Augustin
1757 - 1779

Aurelius Joannes Augustin, ein geborener Sternberger. Er war geboren am 18. Jänner 1719, profess am 28. Oktober 1743, Priester am 13. März 1745; zum Praelaten erwählt am 16. November 1757.

drobnosti

Der Anfang seiner Regierung war kein werfreulicher, da wie bekannt, im Jahre 1758 die Preussen nach Mähren kamen u(nd) Olmütz belagerten. Noch mehr als im Jahre 1742 musste Sternberg leiden im J(ahre) 1758 vom 1. May bis 16. Juny, an welchem Tage die Preussen durch Loudon von Sternberg verdrängt wurden. Der Praelat flüchtete sich auf das Einrathen seines Conventes nach Wilfresdorf. Während seiner Abwesenheit wurde das Stift total geplündert u(nd) erlitt auch an den Stiftsgütern einen ungeheueren Schaden.

(s.40)

Im Exil musste der Praelat auch noch die Nachricht hören, dass seine Mutter und sein Vater in Folge der Behandlung von Seite der Preussen gestorben seyen. Nachdem die Preussen am 2. July desselben Jahres von Olmütz abzogen, kehrte der Praelat aus seinem Exil - seit dem 30. April - am 14. July nach Sternberg zurück, wo er freudig von seinem Convente aufgenommen wurde. Die Canoniker erzählten ihm nun, wie es ihnen ergangen, wie die Preussen den ganzen Vorrath von 100 Fass Wein theils verzehret theils verwüstet, alles Essbare weggenommen, dass sie Hungers hätten sterben müssten, wenn nicht einige Bürger Sternbergs ihnen heimlich Lebensmittel zugeschichkt hätten. Diese Bürger waren: der Senator Franz Teinel (jetzt Thanel), Franz Krik, Melchior Freyer, Anton Herdin und die 2 Brüder des Praelaten Franz und Carl Augustin. Aus Dankbarkeit veranstaltete für diese Bürger der Praelat am 1. Dezember desselben Jahres ein grossartiges Gastmal.-

Dieser Praelat war besonders darauf bedacht, den Gottesdienst auf das feyerlichste zu halten, deshalb traf er dazu verschiedene Einrichtungen.

Obwohl er ein geborener Sternberger war, so musste er doch von seinen Landsleuten, den Sternbergern, die fort und fort zwischen dem Stifte und der Bürgerschaft in der Bräuhausangelegenheit währten, so manche bittere Kränkungen erfahren.

Der Praelat Augustin liess am 7. April 1766 einen Conventspriester, den P(ater) Floridus Constantinus Rokerth zum ersten Pfarrer für Waischowitz investiren, dem er eine bedeutende portio zur Sustentantion aufwies.

Dieser Praelat ist für Sternberg besonders dadurch denkwürdig geworden, dass er der Stifter einer Normalschule (1774) gewesen ist und den Plan gefasst hat, weil die alte Kirche nicht mehr für die immer grösser werdende Population ausreichte, eine neue Kirche zu bauen. Er lies dazu den Plan entwerfen durch den Fulneker Baumeister Nikolaus Thalherr, der bereits die Bautschen und sodann (1753-1757) die Fulneker Kirche gebaut hat. Am 20 ten April 1775, fing man an die alte Kirche niederzureissen. Unterdessen wurde der Gottesdienst in der Trinitätskirche gehalten. Doch die Vollendung des Baues erlebte dieser Praelat nich, da er schon im Jahre 1779 am 22. November an Wassersucht starb. Er wurde in der Trinitätskirche begraben.

(Poznámka fialovou tužkou na okraji posledních řádků: *Erbauung der Pfarrkirche 1775-1783).*

K PŮSOBENÍ MINCMISTRA KRYŠTOFA CANTORA

Miroslav Hradil

Postava mincmistra moravských stavů je zajímavá tím, že Kryštof Cantor vystřídal několik mincoven ve Slezsku před působením v Olomouci i po odchodu z města. Zajímavá také tím, že nám dosud není znám důvod častého střídání mincoven. Ze zachovalých pramenů se nepodařilo zatím zjistit příčinu těchto častých změn jeho působení. Nespornou skutečností však zůstává, že z mincoven neodcházel proto, že tyto ukončily svou činnost nebo pro zjištěné nepořádky jeho ve funkci mincmistra. Stěží by jinak mohl nastoupit do jiných mincoven nebo se vrátit zpět. Při sledování časového rozpětí jeho působení v té které mincovně docházíme ke zjištění, že měnil mincovny téměř pravidelně po dvou letech. Prvním známým Cantorovým působištěm byl Těšín. V Těšíně do mincovny nastoupil po ukončení ražby falešné mince v roce 1611. Zlehčování mince v roce 1608 bylo ukončeno popravou hlavních iniciátorů: mincovního mistra Jana a zlatníka Joachima. Mistr mince Jan byl upálen zaživa. Taul uvádí, že Cantor v letech 1611 až 1617 působil současně i ve Volavě.[1]

V těšínské mincovně razil Cantor pro Piastovce knížete Adama Václava v roce 1611 tříkrejcary, trojníky a haléře. V roce 1612 pak tříkrejcary a haléře, označené písmeny C nebo zkříženými mincovními sekerami, po stranách s písmeny C.

V následujících letech se s Cantorem setkáváme ve slezském Břehu a Lehnici, kde mincoval pro knížete Jana Kristiána a Jiřího Rudolfa. V roce 1612 vyrazil pro ně tříkrejcary a grešle. V roce 1613 pak jen tříkrejcary, třídukáty a feniky.[2] V následujícím roce pak vychází z lehnické mincovny čtyř, dvou a jednodukáty, tolarové klipy a tříkrejcary. V roce 1615 Cantor razí pětidukáty, tolarové klipy a tříkrejcary včetně půltolarů. Zřejmě Lehnice byla stabilním jeho místem, poněvadž se zde zdržel nejdéle. Ještě v roce 1616 razil pětidukáty, tolarové klipy, půltolary, tříkrejcary a raitpfeniky. S mincovní značkou cc jsou však ze všech nominálů známy tři. S mincovní značkou zkřížených mincovních seker, po stranách s písmenem C, dva nominály.[3]

Dne 25. listopadu 1617 byl Cantor přijat po ukončení mincování v Lehnici u Karla z Lichtenštejna v Opavě, kde tento započal s ražbou mincí v roce 1614. Opavská mincovna sídlila v Hrnčířské ulici č. 16. Cantor žaloval majitele domu kloboučníka Jiřího Pokorného, že nedodržuje nájemní smlouvu. Pokorný se bránil, že Cantor v jeho domě provádí úpravy, že mu bourá sklep, že provozem mincovny se mu poškozuje dům. Spor byl nakonec vyřešen smírně. Cantor prohlásil, že majiteli domu uhradí veškeré škody.[3] V Opavě razil Cantor mince se dvěma štítky. Jedním byl rodový znak Lichtenštejna (štít napříč dělený - nahoře zlatý a dole červený) a druhý opavský (podél dělený štít - vpravo stříbrný a vlevo červený). Na všech ražbách užíval Cantor svou mincmistrovskou značku: dvě písmena C (velká nebo malá). Výjimečně bez značky. Za Cantorova působení v Opavě byly v roce 1618 vyraženy čtyřdukáty, třídukáty, jednodukáty a tříkrejcary. V roce 1619 pak opět čtyřdukáty, dále jednodukáty, tolarové klipy, půltolary a tříkrejcary s portrétem Ferdinanda III. s francouzským nebo španělským límcem.[5]

Defenestrací místodržících 23. května 1618 začalo protihabsburské povstání. Moravští stavové vypudili jezuity z olomoucké koleje v osm hodin ráno 12. května 1619.[6] K vedení rebelie však potřebovali peníze. Razili tolary, osmačtyřicetníky, čtyřiadvacetníky, dvanáctníky a groše, jak v Brně tak i v Olomouci. Stavové tak obnovili zeměpanský regál mincovní. Začalo se urychleně s výkupem pagamentu, neboť vývozem zlata a stříbra se stejně nízké zásoby - byly-li jaké - těchto kovů ještě více zmenšovaly.

Když biskup František z Ditrichštejna uprchl z Kroměříže, počal kroměřížský mincmistr Hans Pecz stěhovat zařízení mincovny na příkaz moravských stavů z Kroměříže do Olomouce.[7] Dne 12. října 1619 přišel od direktorů z Brna přípis: *žádost všeho dobrého, zvláště ochrany Pána Boha Všemohoucího těchto nebezpečných časův vzkazujeme, moudří páni, přátelé naši zvláště milí! Schválně Vám toto psaní činíme a poroučíme, abyste toho mincmistra kroměřížského, kterýž se nyní tu v městě Olomouci zdržuje, nařídíce mu jisté fůry sem do města Brna se všemi věcmi jeho neprodleně odvézti dali...* Z Kroměříže dovezl Pecz do Olomouce 6 mincovních strojů, jak lze dovodit z dopisu kardinála Lichtenštejna z 9. března 1622, kterým slíbil konsorciu de Witteho nejen místnosti ve svém domě, ale i šest mincovních strojů. Vzápětí, jakmile se direktoři dověděli, že stroje byly umístěny do místností v jezuitské koleji, své rozhodnutí odvolali.[8] Mincmistr olomouckých biskupů Pecz byl povolán do Brna a v Olomouci nastoupil Kryštof Cantor.

Přijetí Cantora předcházela žádost jeho tchána lehnicko-břežského knížecího radu Wolfa Axtena o přímluvu, aby moravští stavové jeho zetě přijali za mincmistra. Cantor zahájil ražbu mincí na sklonku roku 1619. Řídil se mincovním řádem z 28. června 1619, t.j. aby mimo tolary byly raženy 24, 12 a 3krejcary. Dne 15. října 1619 stavové nařídili snížení obsahu stříbra u 24krejcarů z 10 lotů na 9,5 (tedy méně o 2 kvintlíky) a u 12krejcarů z 8,5 na 8 lotů (méně o 2 kvintlíky). Za svého velice krátkého působení v Olomouci (jeho mincování skončilo již počátkem roku 1620) stačil vyrazit s datem 1619 tři typy 24krejcarů, 12krejcary a půltolary. V následujícím roce tolary, 24krejcary, dva typy 12krejcarů a tříkrejcary.[9] Produkce mincovny byla velmi čilá. Vzhledem k méně než půlročnímu působení Cantora lze ji označit za rozsáhlou.

Cantor označil své mince začátečními písmeny svého jména, která umístil na rubu v poli, ohraničeném vnitřním kruhem po stranách podstavce čtyřhranného jehlanu ve výši římsy. O důvodech jeho odchodu jsou nejasnosti. Městská rada oznámila zemskému hejtmanovi Ladislavu Velenovi ze Žerotína, že všechny věci mincmistra Cantora byly po sepsání vzaty 28. ledna 1620 do úschovy. Soupis je však datován až 2. února. Na hotovosti bylo zjištěno 10 tisíc zlatých. K soupisu byl vyhotoven ještě dodatek s datem 20. května 1620.[10] Cantorova manželka na zákrok dvorského sudího musela ještě vrátit 62 zlatých rýnských. U soupisu je Cantor titulován již jako mincmistr "zu Troppau".

Odchod Cantora z Olomouce pro ražení špatné mince, jak se domnívá Rumpl (zmenšené 12krejcary o 2 mm, t.j. místo ⌀ 27 jen 25 mm), je nepravděpodobné, poněvadž v dopise městské rady je Cantor označován jako "besonders erbahrer liebr Freindt". Nespornou skutečností zůstává, že stavovská mince byla ražena ve velkém množství, že obíhala na Moravě vedle české a slezské ještě v roce 1626 a že od roku 1620 působí Cantor v Opavě v mincovně Karla z Lichtenštejna.[11]

Ani v Opavě Cantor dlouho nepobyl. V druhé polovině roku 1621 odchází do slezské Lehnice, kde v mincovně lehnicko-břežského vévodství razí pro slezské stavy 30 a 24krejcary. V roce 1622 vyrazil již jen 3krejcarové mince. Friedensburg připisuje Cantorovi ještě ražby z opavské mincovny z roku 1624.[12] Toto tvrzení však nelze prokázat.

Další působení a osudy Kryštofa Cantora již známy nejsou. Tak jak nevíme, kde se narodil, chybí nám i údaj, kdy zemřel. Bezpochyby však lze konstatovat, že jeho život od narození po úmrtí je svázán se Slezskem.[13]

Poznámky:

1. A. Taul: Neznámá varianta čtyřiadvacetníku mor. stavů z roku 1619, in: Numismatické listy 1963, str. 151.
2. F. Friedensburg: Schlesiens Münzen und Medaillen der neuerer Zeit, Vratislav 1901. V letech 1614 až 1617 razil ve Vratislavi Karel Rakouský tříkrejcary s mincovní značkou zkřížené mincovní sekery. Tato značka není dosud připsána žádnému mincmistrovi. Nabízí se vysvětlení, že značka zkřížených seker by mohla náležet Cantorovi, nebo že Cantor razil mince s dosud neznámým mincmistrem ve Vratislavi, poněvadž Cantorova značka dvou písmen CC se na jeho některých ražbách vyskytuje po stranách zkřížených seker, viz. vyobrazení č. 3150 až 3158.
3. F. Friedensburg
4. J. Zukal: Beiträge zur Häuser und Bürgerchronik der Stadt Troppau, in: Zeitschrift für Geschichte und Kulturgeschichte Schlesiens, Opava 1921.
   F. Papoušek: Opavské mincování, in: Slezský numismatik č. 8, str. 2.
5. Münzen und Medaillen Fürstenhauses von Lichtenstein, in: Money trend č. 7/1976.
6. V. Nešpor: Dějiny Olomouce, Brno 1939, str. 157.
   F. Snopek: Akta kardinála Ditrichštejna z let 1619 až 1638, Brno 1915.
   J. Kšír: Olomoucké mincovny v XVII. století, in: Sborník SLUKO, odb. B 1954.
7. J. Pošvář: Moravské mincovny, Brno 1970, str. 86 a násl.
   OAO Zlomky register, rkp č. 1484 a č. 1485.
8. A. Rumpl: Moravská vládní mince třicetileté války, in: Numismatický sborník V. ČSAV, Praha 1958, str. 103 a násl.
9. I. Halačka: Vládní mincovnictví na našem území 1. díl Brno.
   K. Čermák - B. Skrbek: Mince království českého za panování rodu Habsburského od roku 1526, Pardubice 1891.
10. A. Rumpl: Moravské vládní mince za třicetileté války, in: Numismatický sborník ČSAV V., Praha 1958, str. 103 a násl.
    J. Pošvář: Několik hospodářských dat o olomouckých mincmistrech v 1. pol. 17. stol., in: Slezský numismatik 1961, č. 6, str. 24.
    OAO Zlomky registratur rkp. inv. č.122 fol. 656b, 687b.
11. J. Newald: Das österreichische Münzwesen, Wien 1885.
    A. Rumpl: Ještě nakonec k dějinám olomoucké mincovny v 17. století, in: Numismatické listy č. 4/1956, str. 181.
    J. Pošvář: Několik hospodářských dat viz poznámka 10.
    J. Pošvář: K dějinám olomoucké mincovny v 17. století, in: Numismatické listy 1955.
    V. Katz: Mince a mincovnictví markrabství moravského, in: ČČM 1897.
    I. L. Červinka: Hans Rieger, in: Numismatische Zeitschrift 1934.
12. F. Friedensburg: Schlesiens Münzen und Medaillen der neuen Zeit, Vratislav 1901.
    E. Fiala: Beschreibung Böhmischer Münzen und Medaillen Sammlung Max Donebauer, Praha 1888: umísťuje do Olomouce ražby Cantora pod pol. 2090, str. 133.
    B. Falcký 48 krejcar 1621 CC
    2089 24 krejcar 1620 CC
    2086 1620 zkřížené mincovní sekery
    2087 1620 -"-
    2088 1620 -"-
13. V. Miller zu Aichholz: Österreichische Münzprägungen 1519 až 1623, Wien 1948.
    J. Kalus: Slezské vládní mincovny v letech 1526 až 1740, in: Slezský numismatik č. 2/1955, str. 3.

drobnosti

K POLOZAPOMENUTÝM VÝTVARNÝM DÍLŮM V PROSTĚJOVĚ

† Bohuslav Kraus

Ve VVM čís. 1/1982, str. 74/5 píše J.V. Musil o polozapomenutém a nevhodně umístěném sousoší od Franty Uprky v Olomouci Sv. Kopečku. Toto jistě záslužné a také podnětné upozornění doplňuji obdobně dalším neznámým dílem Franty Uprky v Prostějově, a pak i dalšími díly.

Mezi desítkami příspěvků k padesátce Hlasů z Hané z 24. června 1932 je otištěn také příspěvek "Jano Köhler, Strážovice u Kyjova. Jak jsem se dostal do Prostějova". Na podnět prof. Antonína Suchardy začal Jano Köhler od roku 1900 provádět sgrafita na prostějovském pernštejnském zámku, a to zcela v duchu tehdejších představ "Hanáckého Jeruzaléma". Básník Ondřej Přikryl nazýval tento zámek druhým sídlem krále Ječmínka. V dalších letech pak prováděl Köhler sgrafita na dalších prostějovských domech, v kostelích a na náhrobcích.[1]

V posledním odstavci dopisu píše Köhler, že po práci na zámku došlo k realizování odkazu vzácného prostějovského mecenáše a vlastence Karla Vojáčka, jehož mramorové poprsí, umístěné pak na východní straně zámku, tesal u sochaře Bernauera Francek Uprka. Je známo, že od roku 1889 pracoval Franta Uprka u pražských kameníků, prováděl příležitostné zakázky, náhrobky, sošky, portréty. Na čas si tedy přivydělával u známého kameníka a sochaře, mistra Josefa Bernauera v Prostějově, který měl od roku 1898 dílnu v Žešovské ulici č. 45. Pomníček Karla Vojáčka na zámku byl odhalen 23. června 1901, slavnostními řečníky byli poslanci Eduard Skála a JUDr. Václav Perek.[2] Jan Andrys z Hodonína[3] dobře znal Frantu Uprku. V soukromém dopise z 17.6.1882 sděluje, že Franta Uprka a Jano Köhler byli přátelé, žili spolu a pracovali. Co Köhler o něm napsal, je pravda. Köhlerův dopis byl uložen v Muzeu MUDr. Ondřeje Přikryla, které bylo otevřeno 6. května 1934 v prostějovském zámku. V Muzeu bylo bohatství přes 6.615 čísel o více než 13.960 kusech a sbírky stále rozmnožovány.[4] Pečlivý "klasik Hané" MUDr. Ondřej Přikryl uložil tu klenoty ze všech oborů života české kultury. Z nedocenění významu bylo v padesátých letech Muzeum zrušeno, sbírky rozvezeny do městského muzea, později do archívu, knihy do veřejné knihovny a jinam. Byl prý pořízen soupis vyřazených věcí, ten se však ztratil. Köhlerův dopis se prý ocitl v okresním archívu ve sbírkách pozůstalosti MUDr. Ondřeje Přikryla, které nejsou dosud zinventarizovány. Při mnohaletých výpisech z 63 ročníků Hlasů z Hané, které by měly r. 1982 100 let, jsem se náhodou setkal s Köhlerovým psaním, o němž už jinak nikdo v Prostějově nevěděl.[5]

V sousedství kameníka Josefa Bernauera byla dílna kameníka a sochaře Václava Becka st. a pak ml. Nejmladším z této kamenické generace byl František Beck (nar. 1896), starosta Zemského odboru společenstev kamenosochařských mistrů země Moravskoslezské [6] a zakladatel odborné školy pro sochaře kamene v Prostějově od 1.10. 1947, který vlastní mnoho památek. Podle sdělení rodičů pracoval krátký čas u nich Antonín Zápotocký a před tím u Bernauera Franta Uprka. Když fa Jos. Bernauer skončila úpadkem a F. Beck ji v r. 1923 koupil, našel mezi mnoha věcmi velkou sádrovou sochu poprsí Hanačky, podepsané F. Uprkou. Při zrušení živností sochy zmizely. Podle Fr. Becka pracoval u Bernauera i sochař Karel Hořínek, který dělal zejména sochu Pravdy na prostějovské radnici podle plánů Čeňka Vosmíka. Fa Josef Bernauer prováděla sochařské práce na prostějovské Kepkově radnici. Nahá Pravda byla předmětem mnoha bojů s tehdejším farářem a básníkem Karlem Dostálem Lutinovem.[7] Josef Bernauer zemřel

16. března 1908 ve věku 40 let a v podniku pokračovala vdova Marie Bernauerová, která zemřela 24. května 1914 ve věku 36 let. Zůstal syn a dvě dcery, z nichž jedna se provdala za kameníka F. Rejcha a firma pod názvem Josef Bernauer pokračovala. Z podnětu MUDr. Ondřeje Přikryla a podle návrhu Jana Kotěry provedl podnik Josefa Bernauera kruhový kamenný památník vlasteneckých průkopníků Karla a Karly Vojáčkových před prostějovským Národním divadlem, který byl odhalen 31. března 1912. Dne 22. května 1914 prohlíželi divadlo,[8] a také kamenný památník členové Vlámského Národního divadla z Gentu a jeden z nich pronesl o manželích Vojáčkových památnou větu: "To byli andělé, kteří dobře znali cestu k výšinám nesmrtelnosti".[9] Památník je dnes v chatrném stavu a ohrožuje bezpečnost chodců. Plakety na něm jsou dílem Bohumila Kafky, žáka Stanislava Suchardy a J.V. Myslbeka.[10] . Původní plakety se nelíbily, protože prý nebyla vystižena podoba, a tak je Kafka předělával.

Stanislav Sucharda je též autorem bronzového anděla na hrobě manželů Vojáčkových na kdysi krásném prostějovském hřbitově. Naproti, v jižních arkádách, kde zednické práce prováděla fa Josefa Bernauera, je mramorová hrobka rodiny poslance Podivínského, nad níž se vznáší velký bronzový anděl. Vnučka Podivínského, zasloužilá umělkyně, pražská sochařka Hana Stefanová-Wichterlová píše v soukromém dopise, že autor není znám a že sochu prý koupili rodiče před I. světovou válkou v Mnichově. Naproti tomu potvrdila ještě v r. 1966 významná prostějovská kulturní pracovnice pí. Ludmila Kováříková, sestra hudebního skladatele F. Neumanna, že autorem je Bohumil Kafka. V roce 1973 a pak opětovně potvrdil malíř a profesor gymnázia, (učitel Jiřího Wolkera) Karel Augusta, jeho žijící manželka Mary Augustová roz. Schmausová z domu U modrého lva, že před I. světovou válkou byl prof. Augusta přítomen na hřbitově, když Kafka s pomocníky tuto sochu instaloval, za přítomnosti MUDr. Ondřeje Přikryla (starosta od 4.1.1914) a JUDr. Václava Perka. Podle usnesení obecního výboru města Prostějova z 6. května 1904 bod 3, bylo zřizování pomníků, desek a ozdob v arkádách povoleno jen po předchozím schválení a pak za dozoru městské rady. Zápis o schválení zmíněné sochy na hrobce Podivínských jsem nezjistil. Jisto je, že Bohumil Kafka vytvořil v Prostějově v letech 1911 a 1912 zmíněné plakety a že tu pracoval. Podle svědectví F. Becka vytvořil Kafka tři hlavičky dětí Wichterlových v bílém mramoru. Znamenitá kamenická a sochařská tradice prostějovská skončila. Začala slavným mistrem české gotiky Matějem Rejskem, či Rýskem, jak se sám podepsal, a skončila mistrem Janem Tříškou. Skončily kamenické dílny Josefa Bernauera a obou Václavů a Františka Becka, dnes 86ti letého. Tyto dva podniky si nekonkurovaly, naopak se dohodly v mnoha případech, že Beck podá dražší nabídku, aby ji dostal levnější Bernauer, který pak zaplatí Beckovi 500 korun. Bernauer se pouštěl do nových prací, i když prodělával a skončil úpadkem. Bylo by s prospěchem zaznamenat aspoň jejich významná díla. Dobře že F. Beck píše paměti.

Budovatelská generace hanáckého města, která nastoupila v r. 1892 pod vedením Ondřeje Přikryla, shromáždila celou řadu výtvarníků. Zmínili jsme se o Janu Köhlerovi, Bohumilu Kafkovi, Stanislavu Suchardovi, o dílně Josefa Bernauera a dalších. Jinde je dostatek psáno o Janu Kotěrovi, Františku Kyselovi, Karlu Hugo Kepkovi, Františku Herčíkovi, Antonínu Hanákovi a o mnoha dalších. Přitom nelze opomenout Jana Preislera.

Že prof. Jan Preisler byl autorem nástěnného vlysu na průčelí dnešní ekonomické školy v Prostějově, nikdo již po 60 let ani z řad dějepisců umění nevěděl.[11] Na autorství Jana Preislera jsem upozornil [12] a "objev" jsem přenechal PhDr. Janu Kühndlovi na jeho žádost, který pak o Preislerově sgrafitu psal podrobně v časopise Umění 1959, seš. 1. Pak se o tom rozepsali i jiní, Jan Tříska dodatečně nalezl kartony a toto i jiná Preislerova díla v Prostějově ve vědomí zcela obživla.

Z těchto poznatků je jisté, že nám, i znalcům, dosud unikají mnohá umělecká díla, která propadají zkáze, ač by byla ozdobou leckteré národní galerie.

Poznámka: Článek byl psán roku 1982

Poznámky:

1 O vztahu Jana Köhlera k Prostějovu psaly zejména Kulturní zprávy, Prostějov, roč. VII, 1941, 1945, s. 1-28, aj. Mnoho zpráv o K. v Prostějově není bibliograficky podchyceno. Řada umělcových prací chátrá: obraz sv. Cyrila a Metoděje na domě U Hanáků v Kostelecké ulici a sgrafito U zlaté bečičky byly již zcela zničeny.
2 Řeč poslance E. Skály byla vydána na letácích. Mramorové poprsí Karla Vojáčka je obklopeno bohatě členěným kamenným rámem a jako autor je tu uveden Josef Bernauer, zaměstnavatel, a nikoliv jeho pomocník Franta Uprka. Viz Hlasy z Hané 26.6.1901, s. 1.
3 Jan Adrys, viz VVM roč. 1982, č. 1. s. 74.
4 Hlasy z Hané z 2. března a 11. května 1934
5 B. Kraus, Další zjištění původci uměleckého díla v Prostějově, in: Štafeta, Prostějov, č. 3, roč. 1970, s. 27. B. Kraus, Neznámé dílo sochaře Uprky, in: Lidová demokracie, Brno, 30.12.1970, s. 5.
6 Hlasy z Hané ze 3.2.1940, s. 4.
7 Hlasy z Hané z 23.11.1912, 21.12.1912 a 20.6.1914. O prostějovské Pravdě kolovalo mnoho hanáckých vtipných historek, které by neměly být zapomenuty. Hanáckou báseň o ní složil Ondřej Přikryl (Prostějovský pěsničke, Přerov 1927, s. 104). Nesprávně je symbol "nahé pravdy" nazýván "Spravedlností".
8 Monumentální český charakter prostějovského Národního divadla nedal spát za okupace fašistům, a tak z popudu německého komisaře města dr. M. Girtha začíná od jara 1941 vznikat v ateliéru profesora německé techniky v Brně E. Tranquilliniho série studií k zásadní přestavbě skvělého Kotěrova díla. Roku 1942 započaly přestavby divadelního sálu, foyeru a schodiště. Jen rychlý spád válečných událostí zachránil Národní dům před úplnou zkázou a "uměleckou nacifikací". Je škoda, že tato památka českého národního života v Prostějově nebyla po válce uvedena do původního stavu, a tak dodnes je tu zachováno prostředí, jak vzniklo z podnětů nacistických "kulturträgerů" doby protektorátu.
9 Hlasy z Hané z 27.5.1914.
10 Hlasy z Hané z 28.8.1910, 10.12.1910, 16.5.1911 a 2.12.1911.
11 Drobné zprávy o J. Preislerovi zaznamenaly tehdy pouze Hlasy z Hané 5.5., 16.6. a 17.7.1897.
12 Zkrácený a redakcí podtržený článek v Kulturním kalendáři, Prostějov, červenec 1959, s. 129-130.

OLOMOUCKÁ POLICIE V ROCE 1848

Jaroslav Pinkava

Revoluční události roku 1848 způsobily sice vytvoření národních gard a zvýšenou vojenskou obezřetnost, ale neměly většího vlivu například na zvýšení stavu policie ve městech, aspoň pokud se týká zjištění v Olomouci, v Kroměříži a ve Vyškově.

Svědčí o tom písemnosti v Archívu okresu kroměřížského v Holešově, fond Archív města Kroměříže (inv. č. 2103, karton č. 28) ze srpna toho roku 1848. Totiž dne 10. srpna požádali na magistrátě v Kroměříži čtyři tamní městští strážníci (tentýž počet jich byl i v letech 1842-6) o zvýšení denního platu a zkrácení užívací doby pro uniformy (livrée) a ostatní příslušenství. Denní mzda byla 10 krejcarů, což bylo tak málo, že byli nuceni si hledat vedlejší výdělek a dlouhá užívací doba uniforem byla tak k hanbě města, když chodili omšelí.

Magistrát proto dne 19. srpna požádal magistráty tří blízkých měst o informace, jak u nich vypadá situace. Jednalo se o Olomouc, Vyškov a Prostějov. Ze všech tří míst došla odpověď poměrně brzy.

Prostějovský magistrát odpověděl dne 12. září, ale zcela vyhýbavě, že se očekává nové organizování soudů a vůbec změny.

Vyškovský magistrát sdělil, že má čtyři policajty, z nich strážmistr dostává denně 12 krejcarů, ostatní tři po 10 krejcarech, ale od října budou dostávat všichni stejně, 12 krejcarů. Zároveň byl přiložen seznam výstroje a výzbroje s užívací dobou.

Olomoucký magistrát odpověděl již 28. srpna a to nejdůkladněji:

v Olomouci dostávají denně	celkem
1 strážmistr 30 krejcarů	30 krejcarů
2 četaři 15 "	30 "
1 místočetař 12 "	12 "
25 strážníků 10 "	4 zl. 10 krejcarů
1 bubeník 10 "	10 "
celkem 5 zl. 32 krejcarů	

Každému se poskytuje zdarma bydlení, výstroj a výzbroj, dále na každou hlavu bez rozdílu ročně služební relutum 6 zl. k. m. a nebydlí-li společně, tedy dostává strážmistr 8 sáhů a každý ostatní 2 sáhy měkkého dřeva na topení. Jinak také mají vedlejší příjmy za hlídání jarmarečních bud přes noc, na světlo, pak za stráž při divadlech a veřejných bálech, k čemuž mají společnou pokladnu, z níž si občas rozdělují peníze.

Pokud se týče výstroje a výzbroje, byl připojen tento seznam:

Počet druh	užívací doba
1 čáka	5 let
1 plášť	3 "
1 modrý kabát	2 "
1 modrá kazajka	2 "
1 halenka	2 "
1 modré kalhoty	1 "
2 košile	1 "
2 páry bot	1 "
1 pár polobotek	1 "
1 pár ponožek	1 "

drobnosti

1 podrážek na boty	1 "
1 šálek na krk	1 "
1 čepice	2 "
1 pár kožených rukavic	5 "
1 pochva na pistole	5 "
1 kompletní zbraň s bajonetem	neurčená doba
1 šavle	"
1 nůž na jiné věci	"

Měšťanský výbor se na své schůzi 28. září 1848 usnesl, že použije jako vzor stav ve Vyškově, neboť s ním souhlasí i počet strážníků. To znamená, že od 1. října dostávali kroměřížští strážníci každý 12 krejcarů denně a stejně tak bylo i s užívací dobou výstroje a výzbroje (výkaz však v onom archívním fondu chybí). Usnesli se také, že místo fraků budou nosit kabáty ze šedého sukna a se světle zelenými výložkami, které budou i na ostatních částech oděvu. Na hlavě nosili třírohý klobouk.

Takový byl tedy dlouhou dobu krystalizovaný stav bezpečnostního personálu před revolucí 1848.

kronika

ZÁBŘEH V PROMĚNÁCH ČASU

Vítězslav Kollmann

V listopadu 1995 vyšla v Zábřehu stodesetistránková obrazová publikace Zábřeh v proměnách času, vydaná Kulturním domem v Zábřehu. Autory díla jsou: PhDr. Zdeněk David, Jan Pospíšil a Felix Rotter. Kniha vytištená zábřežskou firmou HTS spol. s r. o. ve formátu A 5 zahrnuje výběr 96 černobílých dobových fotografií a pohlednic, často v přímé konfrontaci se snímky současnými.

Autorský záměr je zřejmý; čtenář má získat představu o proměnách města za uplynulých sto let.

Vyobrazení je rozčleněno do několika tematických celků - od pohledů na město, náměstí, ulice až k jednotlivým budovám. Závěr publikace tvoří 20 stran reklam, které zřejmě dílko zaplatily.

Na přední straně obálky vidíme zobrazení města z r. 1623, druhou stranu představuje perokresba R. Spausty ilustrující dům Pod podloubím v r. 1936 s pečetí znaku města z r. 1712, třetí strana je věnována kresbě dokumentující řešení rekonstrukce vstupního areálu do kulturního domu v Zábřehu a konečně na čtvrté straně obálky dominuje barevný znak města s legendou.

Německá a anglická mutace úvodního textu o historii a současnosti města a zejména popisek k obrazovým přílohám odpovídá současným požadavkům na reprezentativní publikaci, která by tak mohla najít své uplatnění i v oblasti turistického ruchu.

Vydavatelský počin jistě společensky významný, kdyby zvolená dokumentace (fotografie a pohlednice), byla chronologicky uspořádána na základě znalosti již evidovaných dochovaných ikonografických materiálů města, nikoliv jen jejich náhodného sebrání. To by si však již vyžádalo nejen nadšení, ale i odborně kvalifikovaný přístup. Škoda, že autoři nevyužili zábřežského fondu, uloženého ve sbírkách Okresního vlastivědného muzea v Šumperku, sbírky pohlednic šumperského muzea, či rozsáhlých pohlednicových kolekcí Vlastivědného muzea v Olomouci a Slezského zemského muzea v Opavě, případně sbírek filokartistů. Právě v těchto fondech najdeme zejména nejstarší pohlednicovou produkci, ilustrující Zábřeh od sklonku minulého století, která v této publikaci schází.

Kvalita obrazových příloh, vytištěných na křídovém papíře, je mizivá, což způsobily nekvalitní předlohy. Reprodukce dobových litografických a světlotiskových pohlednic z výše uvedených sbírkových fondů by tento zásadní nedostatek vyřešila.

Podle mého názoru by publikace tohoto druhu neměla postrádat bibliografickou část, zaměřenou na oblast historie a architektury města, včetně odkazů na archívní prameny, což by zvýšilo její informační hodnotu.

Pro druhé přepracované a podstatně rozšířené vydání, které by již mělo zahrnovat pečlivý výběr z evidovaných dobových grafik, kreseb, maleb, fotografií a pohlednic, doplněný plány města, doporučuji autorům přímý kontakt s odbornými pracovníky uvedených muzeí a dále katedrou historie FFUP v Olomouci, kteří by text připomínkovali. Vždyť solidní publikace si zaslouží více než pouhou kompilaci z rozsáhlé Vlastivědy šumperského okresu, vydané před 4 lety. Věřme, že příští ediční počin bude již úspěšnější, neboť v tomto případě peníze nejsou až na prvním místě. Vždy se najdou inzerenti i sponzoři, kteří jsou ochotni dobré dílo finančně podpořit.

kronika

LADISLAV JALŮVKA, PORTRÉT MALÍŘE A VÝTVARNÉHO PEDAGOGA

(věnováno k 65. narozeninám)

Hana Myslivečková

V rozrůzněném panoramatu soudobé výtvarné kultury olomouckého regionu zaujal za dobu své dlouholeté soustředěné umělecké činnosti pevné místo malíř Ladislav Jalůvka, který v tomto roce završuje léta svého pedagogického působení v oboru malby na Katedře výtvarné výchovy PdF Univerzity Palackého v Olomouci.

Ostravský rodák, narozený 15. června 1932, vystudoval v letech 1952 - 1955 výtvarnou výchovu na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity v Praze pod vedením významných umělecko - pedagogických osobností jako byli profesoři Martin Salcman, Cyril Bouda a Karel Lidický. Ze svých studií, která absolvoval v tísnivé době počátku padesátých let, si však díky svým učitelům odnesl mnohé co později uplatnil ve své vlastní umělecké i pedagogické práci - zejména lidskou pokoru a pozornost, s níž se obrací k běžným věcem přírody a světa člověka, důraz na zvládnutí řemesla, ale i nutkání si klást otázky smyslu a poslání umělecké tvorby.

Pražské školení, které u něj vzbudilo nejen zájem o propojení vlastní malířské práce se studiem teoretických otázek malby a barvy i potřebu duchovně otevřeného, myšlenkově plodného prostředí pro tvůrčí práci, bylo zázemím, z něhož čerpal při formování moderního vysokoškolského pojetí studia malby na olomoucké katedře v době svého zdejšího prvního působení v letech 1964 - 1973, které bylo přerušeno nuceným odchodem z univerzity v době „normalizačních čistek" po roce 1968.

Úspěch pedagogické činnosti Ladislava Jalůvky, na níž od roku 1991 znovu navázal, byl od počátku založen na působení jeho vlastního pracovního i morálního příkladu, na přirozené autoritě učitele - výtvarného umělce, který se vždy snažil pěstovat u svých posluchačů pocit vážnosti a především odpovědnosti tvorby.

Pedagogická profese Ladislava Jalůvky se vždy těsně prolínala s vlastní uměleckou činností, kterou v rámci omezených dobových možností veřejně prezentoval od konce padesátých let na samostatných i kolektivních výstavách. Paradoxně právě doba nuceného přerušení učitelské profese znamenala pro tvůrce možnost většího soustředění na vlastní uměleckou práci, jež vedle oblasti dominantní, kterou tvoří malba v širokém námětovém rejstříku obsahujícím krajimu, městské motivy, zátiší i figurální kompozice, zahrnuje také grafiku, užitou textilní tvorbu, ale i několik monumentálních výtvarných realizací určených pro architektonický interiér i exteriér.

Umělecké dílo nevzniká v prázdném prostoru a proto i charakter tvorby Ladislava Jalůvky byl geneticky předznamenán jak v rovině vnější, projevující se dobovými a formálními determinantami i názorovými východisky, tak i v rovině vnitřní určující základní cíl malířova vyjádření.

Autorův výrazně smyslový přístup ke skutečnosti a s tím související způsob jejího zachycení vychází do jisté míry z impulsů vstřebaných v době jeho výtvarného školení přehodnocujícího dědictví jak senzuálních a koloristických podnětů fauvismu, tak i dramatické řeči výrazových prostředků expresionismu. V rámci takto orientovaného východiska se Jalůvka vydává za vlastním zkoumáním světla a barvy jako prostředku stupňování výrazu, který je ekvivalentem prožitku. Senzuálně exaltovanou, mnohdy však současně i racionálně promýšlenou barevnou transpozicí námětu se dynamicky traktovaná malba na jeho plátnech stává jakousi komplexní obrazovou syntézou reálného motivu, který, ačkoliv se malíř od něj v průběhu svého vývoje více či méně vzdaluje, nikdy nemizí z horizontu jeho díla.

Výsledky malířovy práce, podložené koloristickou senzibilitou a senzualisticky laděným naturelem potvrzují myšlenku E.H. Gombricha, že nepopiratelná subjektivita vidění nemusí být v rozporu s objektivními standardami přesnosti znázorňování.

Jiný předurčující moment Jalůvkova díla je spojen s hledáním a nalézáním svébytného řádu v přírodě, jež jej směřuje k osobité harmonizaci světa, která je prodchnuta i úsilím o harmonizaci člověka samotného. Obdiv k přírodě a k životu v každodenních podobách, nedovoluje zříkat se jakékoliv jejich stránky. Převažují ovšem spíše ty kladné, s bytostným podtextem prosté lidské radosti a smyslového okouzlení. Tvorba Ladislava Jalůvky vypovídá také o síle vazeb mezi člověkem a místem kde žije a tvoří. O tom svědčí např. cyklus obrazů, v němž se malíř neustále vrací k nekonečným proměnám katedrály sv. Václava, jak je každodenně pozoruje z okna svého ateliéru. Působivost malby Ladislava Jalůvky, nepřekračující hranice klasických konceptů svých námětů, je v rovině etické, je v poctivém hledání výpovědi, která autenticky souvisí s autorovým lidským prožitkem.

OBSAH

Zdeněk Fišer
Falzátor a jeho přítel.
K 150. výročí úmrtí Antonína Bočka. 1

Pavel Marek
Příspěvek k osudům divadelní rodiny Štanderů 18

Drobnosti

Miloslava Hošková
Pieta z Litovle 35

Iva Světlá-Dubská
Psí známky okresů Olomouc a Přerov 40

Jan Trojan
O Mozartovi na čtyřech řádcích 47

Miroslav Hradil
K působení mincmistra Kryštofa Cantora 53

Bohuslav Kraus
K polozapomenutým výtvarným dílům v Prostějově 56

Jaroslav Pinkava
Olomoucká policie v roce 1848 59

Kronika

Vítězslav Kollmann
Zábřeh v proměnách času 61

Hana Myslivečková
Ladislav Jalůvka, portrét malíře a výtvarného pedagoga 62

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci

ročník 1997, číslo 274

Odpovědný redaktor: RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.
Odborná redakce: Mgr. Věra Michnová
Grafická úprava: Ludvík Buryšek
Adresa redakce: Vlastivědné muzeum v Olomouci
náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc, ČR
tel.: +420 68/52 22 741
fax.: +420 68/52 22 743
E-mail: muzeumol@risc.upol.cz
Vydává: Vlastivědné muzeum v Olomouci
Tisk: AD Olomouc

Mitteilungen des Heimatkundlichen Museums in Olomouc
Jahrgang 1997, Heft Nr. 274
Redaktion: RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.
Anschrift der Redaktion:
Heimatkundliches Museum in Olomouc
náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc, Tschechischen Republik
tel.: +420 68/52 22 741
fax.: +420 68/52 22 743
E-mail: muzeumol@risc.upol.cz

Reports of Museum of National History and Arts in Olomouc
Volume 1997, Number 274
Editor: RNDr. Vlastimil Tlusták, CSc.
Address:
Museum of National History and Arts in Olomouc
náměstí Republiky 5, 771 73 Olomouc, Czech Republic
tel.: +420 68/52 22 741
fax.: +420 68/52 22 743
E-mail: muzeumol@risc.upol.cz